

Onsdagen den 14 november

Kl. 10.00

§ 1 Fyllnadsval till riksdagens besvärsnämnd

Herr SVANBERG (s) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Det på föredragningslistan upptagna valet är föranlett av att fru statsrådet Sigurdsen har avsagt sig uppdraget som ledamot i riksdagens besvärsnämnd. Valberedningen har enhälligt godkänt en gemensam lista av det utseende som framgår av en i kammaren utdelad promemoria. I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att få framlägga denna lista.

Sedan herr Svanberg härefter avlämnat ifrågavarande lista företogs val av en ledamot och två suppleanter i riksdagens besvärsnämnd.

Den för nämnda val framlagda listan med partibeteckningen ”Den gemensamma listan” upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer utsetts att för återstående del av valperioden 1971–1974 vara

ledamot

fru Holmqvist (s)

personlig suppleant för fru Holmqvist (s)

herr Johansson i Simrishamn (s)

personlig suppleant för herr Fredriksson (s)

fru Håvik (s)

§ 2 Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

§ 3 Meddelande ang. plenum torsdagen den 15 november

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens sammanträde torsdagen den 15 november blir såsom tidigare meddelats ett arbetsplenum. Det tar sin början kl. 12.00 och inleds med en frågestund.

§ 4 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner nr 183 och 190 till skatteutskottet.

§ 5 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 2100 och 2101 till lagutskottet,

nr 2102–2105 till skatteutskottet,

nr 2106–2110 till lagutskottet,

nr 2111 till trafikutskottet samt

nr 2112 och 2113 till utbildningsutskottet.

§ 6 Föredrogs, men bordlades åter inrikesutskottets betänkanden nr 30, 34 och 35.

§ 7 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 151 och 152.

§ 8 Åtgärder för bättre arbetsmiljö

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 25 i anledning av propositionen 1973:130 angående ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och andra åtgärder för bättre arbetsmiljö jämte motioner.

I propositionen 1973:130 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 27 april 1973, dels föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1),
2. lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift,
3. lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963:246),
4. lag om ändring i lagen (1971:309) om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål,
5. lag om ändring i allmänna arbetstidslagen (1970:103),
6. lag om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete,
7. lag om ändring i lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg,
dels berett riksdagen tillfälle att yttra sig över vid propositionen fogat förslag till
8. kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

"I propositionen läggs fram förslag om en rad åtgärder för att skapa en bättre arbetsmiljö och tillförsäkra de anställda ett ökat inflytande över dessa frågor på den egna arbetsplatsen.

Propositionen innehåller förslag om lagändringar som väsentligt ökar de anställdas inflytande på de lokala skyddsfrågorna. Skyddsombud skall utan undantag finnas på alla arbetsplatser med minst fem anställda, även kontor, butiker etc. Skyddsombudens lagfästa befogenheter utvidgas. Bl. a. införs i arbetarskyddslagen regler om att skyddsombud skall delta i planeringen av arbetslokaler, maskiner och andra arbetsanordningar samt arbetsmetoder. Skyddsombud får också rätt att ta del av alla handlingar och upplysningar i företaget som är av betydelse för hans verksamhet. Skyddsombud ges rätt att bestämma att visst arbete skall avbrytas i avvaktan på ställningstagande av yrkesinspektionen om arbetet innebär omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa. Detsamma gäller om förbud från tillsynsmyndigheten överträds av arbetsgivaren. En regel införs i arbetarskyddslagen som fritar skyddsombud från skade-

ståndsskyldighet. I lagen slås vidare fast att skyddsombud skall ges erforderlig ledighet med lön för att fullgöra sina uppgifter. Skyddsombudens anställningstrygghet säkras. De ges också rätt till erforderlig utbildning. Systemet med regionala skyddsombud byggs ut.

Skyddskommitté skall alltid tillsättas när det finns minst 50 anställda på arbetsplatsen men skall också inrättas på mindre arbetsplatser om parterna är ense eller arbetstagsidan begär det. Även skyddskommittéernas uppgifter breddas, bl. a. i fråga om planeringen av nya eller ändrade arbetslokaler, arbetsmetoder e. d. Skyddskommittén skall planera och övervaka hela skyddsarbetet inkl. företagshälsovården. Skyddskommitténs uppgifter när det gäller utbildning och information markeras särskilt.

Lagändringar föreslås som innebär skärpta regler om förhandsprövning av nya eller ändrade arbetslokaler m. m. Nya lagregler införs om samordning av och ansvar för skyddsåtgärderna på arbetsställen, som är gemensamma för flera arbetsgivares anställda, bl. a. hyggarbetsplatserna. Effektivare påföljdsbestämmelser mot arbetsgivaren införs för att tillsynsmyndigheten snabbt skall kunna åstadkomma rättelse av missförhållanden i skyddshänseende. Yrkesinspektionen skall ha möjlighet att ge föreläggande vid vite om att en åtgärd skall vara vidtagen inom viss tid.

Utbildningen för skyddsombud byggs ut kraftigt. Kostnaderna för utbildningen skall falla på arbetsgivarna. Detta sker genom att utbildningen finansieras över arbetarskyddsfonden. Vidare öppnas möjlighet till utbildning i arbetsmiljöfrågor även för arbetsledare, tekniska planerare och andra som är med om att forma arbetsmiljön. En utbildningsdelegation med representanter för arbetsmarknadens parter knyts till arbetarskyddsstyrelsen.

Antalet yrkesinspektionsdistrikt ökas från 11 till 19. I varje distrikt skall verksamheten ledas av en nämnd med representanter för arbetsmarknadens parter. Den kommunala tillsynen av mindre arbetsställen effektiviseras.

Den arbetarskyddsavgift som erläggs av arbetsgivarna höjs från 0,05 % till 0,10 % fr. o. m. år 1974. Genom att arbetsgivaravgiften till yrkeskadeförsäkringen enligt redan framlagt förslag sänks från 0,30 % till 0,25 % kan höjningen av arbetarskyddsavgiften ske inom ramen för en oförändrad sammanlagd arbetsgivaravgift. Av arbetarskyddsavgiften för år 1974 avsätts viss del för utbildningsverksamhet i anslutning till de anställdas styrelserepresentation i aktiebolagen.

Eftersom hela lagstiftningen om arbetarskyddet även avser staten som arbetsgivare skall arbetarskyddsavgift i fortsättningen också betalas av staten. Härigenom och genom den höjda arbetarskyddsavgiften tillförs arbetarskyddsfonden ytterligare ca 50 miljoner kronor om året. Dessa medel skall bl. a. finansiera den utvidgade och förbättrade utbildningen av skyddsombud liksom utbildningen i arbetsmiljöfrågor för arbetsledare, tekniska planerare m. fl. De regionala skyddsombudens verksamhet skall också finansieras genom arbetarskyddsavgiften. Fondmedlen skall dessutom täcka vissa utbildningskostnader för personal inom företagshälsovården och ge betydligt ökade resurser för stöd åt forskning och produktutveckling inom arbetsmiljöområdet.”

I detta sammanhang hade behandlats
A. de vid riksdagens början väckta motionerna

1973:80 av herr Lövenborg m. fl. (vpk) vari yrkats

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om omedelbart stopp för all utbyggnad av dieseldriften vid gruvidrift under jord och utarbetandet av direktiv för en gradvis nedtrappning,

2. att riksdagen uttalade sig för ett intensifierat statligt utvecklingsarbete för att snabbt få fram miljövänligare typer av arbetsmaskiner och fordon och att man därvid beaktade den positiva roll som eldriften kunde spela i detta sammanhang,

3. att gruvarbete under jord hänfördes till sådana arbeten som föll under strålskyddslagen,

1973:162 av herr Ericsson i Örebro m. fl. (s), såvitt motionen hänvisats till socialutskottet,

1973:287 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att förslag förelades riksdagen i syfte att skapa förutsättningar för att lägga huvudansvaret för arbetsmiljön på företagsnämnderna, varvid dessa tillades beslutsrätt i arbetsmiljöfrågor,

2. att yrkesskadestatistiken förbättrades samt att försök med tillbudsrapportering igångsattes,

3. att arbetsmiljöutredningen med förtur framlade förslag till bättre kontroll av kemiska ämnen och till åtgärder mot buller,

4. att staten vid upphandling ställde ökade krav på bullerdämpning av maskiner, fordon etc.,

5. att i grundutbildningen för bl. a. läkare, ingenjörer, arkitekter och ekonomer infördes vidgade arbetsmiljöinslag,

6. att en arbetsmiljökampanj av i motionen skisserat slag genomfördes,

7. att arbetsmiljöutredningen genom tilläggsdirektiv fick i uppgift att analysera behovet av och föreslå mera långsiktiga reformer på arbetsmiljöområdet samt att utredningen därvid gjordes parlamentarisk,

8. att förslag snarast förelades riksdagen om införandet av statsbidrag i syfte att stimulera investeringar i bättre arbetsmiljö enligt motsvarande grunder som gällde för bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin,

1973:288 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställts

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag förelades riksdagen om principbeslut rörande obligatorisk företagshälsovård,

2. att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att företagsnämnderna borde ges huvudansvaret för företagshälsovården,

1973:439 av herr Åkerlind m. fl. (m) vari hemställts att förslag snarast förelades riksdagen om införandet av statsbidrag i syfte att stimulera investeringar i bättre arbetsmiljö enligt motsvarande grunder som gällde för bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin,

1973:654 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en utredning verkställdes angående orsakerna till den höga frånvaron på arbetsmarknaden varvid särskilt de frågeställningar som aktualiserats i motionen 1973:241 borde beaktas,

1973:655 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. att Kungl. Maj:t förelade riksdagen förslag om inrättande av en professur i arbetsmiljöforskning,
2. att en utredning tillsattes i syfte att framlägga förslag om ändamålsenlig utbildning av skyddsingenjörer och andra inom arbetsmiljöområdet sysselsatta personer,

1973:662 av herr Fäldin m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. att arbetsmiljöutredningen genom vidgade direktiv gavs i uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram utifrån en totalsyn på arbetsmiljön,
2. att arbetsmiljöutredningen utökades med parlamentariker,
3. att en målsättning för arbetsmiljön inom den statliga sektorn utarbetades,
4. om utfärdande av sådana bestämmelser för statliga fonder och för företagens investeringsfonder att arbetsmiljöfrågorna beaktades vid beviljande av medel,
5. om utredning av frågan om hur företagshälsovården skulle lösas för egenföretagare,
6. att förslag snart förelades riksdagen om stöd till åtgärder för bättre arbetsmiljöer inom industrin i fråga om arbetslokaler, maskiner och andra arbetsanordningar efter samma grunder som gällde för anslaget under nionde huvudtiteln H 13 Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m.,

1973:1178 av herr Hallgren m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till särskild förordning som stadgade förbud för användning av medhavda arbetsmaskiner i utländska fartyg vid lossnings- och lastningsarbete i svenska hamnar,

1973:1179 av herr Hallgren m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen uttalade sig för att i arbetarskyddslagen införa bestämmelser som förbjöd enmansbetjäning på normalgodståg och expressgodståg,

att riksdagen hos regeringen hemställde att förslag om erforderlig ändring av arbetarskyddslagen skyndsamt utarbetades och förelades riksdagen,

1973:1187 av herr Hermansson m. fl. (vpk)

1973:1213 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m),

B. de i anledning av propositionen väckta motionerna

1973:2000 av herrar Rosqvist (s) och Bergqvist (s),

1973:2001 av herr Brundin m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:130 beslutade att skyddsombud skulle tillerkännas lagfäst rätt att hos arbetsgivare utverka avstängning av arbetstagare som, trots ombudets tillsägelser, inte följde överenskomna skyddsföreskrifter, till dess vederbörande lät sig efterträta,

1973:2002 av herr Åkerlind (m) vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:130 skulle anta förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1) med vissa av motionären föreslagna ändringar, innebärande beträffande 40 § att då facklig organisation skulle utse skyddsombud, detta skulle ske efter förslag av berörda arbetstagare, samt beträffande 41 § att det i lagen skulle anges att fackförenings beslut om utseende av arbetstagarföreträdare i skyddskommitté skulle fattas efter förslag av arbetstagarna,

1973:2003 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:130 beslutade

1. att uttala sig för en sådan decentralisering av yrkesinspektionen att på sikt varje län fick ett yrkesinspektionsdistrikt,

2. att hos Kungl. Maj:t uttala sig angående yrkesinspektionsdistriktens samarbete om specialisttjänster i enlighet med vad i motionen anförts,

3. att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ett system för typbesiktning av maskiner och redskap,

4. att statsbidrag skulle utgå till kommunerna för kostnaderna för den kommunala tillsynen över arbetsmiljön,

5. att hos Kungl. Maj:t uttala att i motionen anförda riktlinjer för en bättre arbetsmiljö lades till grund för det fortsatta reformarbetet genom vidgade direktiv till arbetsmiljöutredningen,

1973:2004 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställts

1. att riksdagen skulle uttala att ett i motionen redovisat program skulle ingå i grunderna för det fortsatta arbetet på att skapa bättre arbetsmiljöer,

2. att riksdagen skulle uttala att den kommande arbetsmiljölagen borde garantera de anställda en position jämställd med arbetsgivarens i vad avsåg det reella inflyandet över arbetsmiljön i vid mening,

3. att riksdagen uttalade att kommunerna skulle ges full kostnads- täckning för den kommunala tillsynen,

4. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag om koncessions- förfarande vid vissa arbetsställen förelades riksdagen,

5. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en översyn gjordes av undervisningen i arbetarskydds- och arbetsmiljöfrågor inom alla utbildningsformer, varvid särskilt behovet av vidareutbildning och fortbildning av yrkesverksamma tekniker beaktades,

6. att förslag snarast förelades riksdagen om ekonomiska stimulans-

åtgärder med syfte att skapa bättre arbetsmiljöer i enlighet med vad i motionen anförts,

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

1973:2005 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdt

A. beträffande förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen

1. att i syfte att arbetarskyddslagen skulle tillförsäkra de anställda och deras organisationer maktbefogenheter 39 § skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse,

2. att angående utbildningen av skyddsombud 40 a § tredje stycket skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att de anställdas organisationer skulle svara för att skyddsombud fick erforderlig utbildning,

3. att angående rätt för skyddsombud att avbryta arbetet 40 b § första stycket skulle erhålla av motionärerna angiven lydelse, innebärande att skyddsombud skulle få avbryta arbetet så snart visst arbete innebar fara för den anställdes hälsa samt att – utom då regionalt skyddsombud utsetts – den lokala fackföreningen och inte yrkesinspektionen skulle äga pröva det berättigade i skyddsombudets åtgärder,

4. att i syfte att trygga majoritet för de anställda inom skyddskommitté 41 § första stycket skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse,

5. att angående stadgandet om skyddsombuds bundenhet av sekretess förslaget i 51 § skulle erhålla av motionärerna angiven lydelse, innebärande att skyddsombud eller ledamot i skyddskommitté ej skulle genom att åläggas tystnadsplikt hindras i sin verksamhet för att tillvarata de anställdas skyddsintressen,

6. att även skyddskommitté skulle tillerkännas rätt att avge anmodan varigenom arbetsgivare blev skyldig att föranstalta om undersökning av ämne eller material som han använde eller framställde i sin verksamhet eller tillhandahålla prov för sådan undersökning, varvid 59 § skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse i denna del,

B. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att frågan om hygieniska gränsvärden, regler för arbetsplatsen och arbetsintensiteten i enlighet med vad i motionen anförts med förtur utreddes och förslag till komplettering av arbetarskyddslagen skyndsamt utarbetades,

C. att riksdagen uttalade sig för att företagshälsovärden skulle underställas landstingens huvudmannaskap,

1973:2006 av herr Alf Pettersson i Malmö m. fl. (s) samt

1973:2007 av herrar Takman (vpk) och Hallgren (vpk).

Utskottet hemställde

1. beträffande det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:287 yrkandet 7, motionen 1973:662 yrkandena 1 och 2, motionen 1973:2003 yrkandet 5 och motionen 1973:2004 yrkandet 1,

2. beträffande förtursbehandling av frågorna om bättre kontroll av kemiska ämnen och åtgärder mot buller att riksdagen skulle avslå

motionen 1973:287 yrkandet 3,

3. beträffande förtursbehandling av frågan om hygieniska gränsvärden m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2005 yrkandet B,

4. beträffande viss framställning till Kungl. Maj:t rörande propositionsarbetet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1187,

5. beträffande ekonomiska stimulansåtgärder på arbetsmiljöområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:287 yrkandet 8, motionen 1973:439, motionen 1973:662 yrkandena 4 och 6 samt motionen 1973:2004 yrkandet 6,

6. beträffande arbetstagarernas medinflytande i fråga om utformningen av arbetsmiljön m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:287 yrkandet 1 och motionen 1973:2004 yrkandet 2,

7. beträffande maktbefogenheter för de anställda och deras organisationer att riksdagen med avslag på motionen 1973:2005 yrkandet A 1 skulle anta 39 § i det vid propositionen 1973:130 fogade förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1),

8. beträffande utseende av skyddsombud att riksdagen med avslag på motionen 1973:2002 (del) skulle anta 40 § i lagförslaget under 7,

9. beträffande förutsättningarna för skyddsombuds rätt att avbryta arbete samt prövningen av beslut av skyddsombud att avbryta arbete att riksdagen med avslag på motionen 1973:2005 yrkandet A 3 skulle anta 40 b § i lagförslaget under 7,

10. beträffande utseende av arbetstagarföreträdare i Skyddskommittén att riksdagen med avslag på motionen 1973:2002 (del) godkände vad utskottet anfört,

11. beträffande frågan om majoritet för de anställda i skyddskommittén att riksdagen med avslag på motionen 1973:2005 yrkandet A 4 godkände vad utskottet anfört,

12. att riksdagen skulle anta 41 § i lagförslaget under 7,

13. beträffande frågan om tystnadsplikt för bl. a. skyddsombud och ledamot av skyddskommitté att riksdagen med avslag på motionen 1973:2005 yrkandet A 5 skulle anta 51 § i lagförslaget under 7,

14. beträffande anmälan till yrkesinspektionen i vissa fall att riksdagen med avslag på motionen 1973:2002 (del) skulle anta 8 a § i lagförslaget under 7,

15. beträffande vissa regler för arbetarskyddet på gemensamma arbetsställen att riksdagen med avslag på motionen 1973:2002 (del) skulle anta 7 a § i lagförslaget under 7,

16. beträffande ansvaret för utbildningen av skyddsombud att riksdagen med avslag på motionen 1973:2005 yrkandet A 2 skulle anta 40 a § i lagförslaget under 7,

17. beträffande åtgärder mot missförhållande på visst arbetsställe att riksdagen med avslag på motionen 1973:2002 (del) skulle anta 53 § i lagförslaget under 7,

18. beträffande vissa undersökningar rörande ämne eller material att riksdagen med avslag på motionen 1973:2005 yrkandet A 6 skulle anta 59 § i lagförslaget under 7,

19. att riksdagen skulle anta lagförslaget under 7 i den mån förslaget ej behandlats under 7-18,

20. att riksdagen skulle anta följande vid propositionen fogade lagförslag, nämligen
- a. lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift,
 - b. lag om ändring i skogsförläggninglagen (1963:246),
 - c. lag om ändring i lagen (1971:309) om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål,
 - d. lag om ändring i allmänna arbetstidslagen (1970:103),
 - e. lag om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete,
 - f. lag om ändring i lagen (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg.
21. att riksdagen lämnade utan erinran det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612),
22. beträffande avstängning av arbetstagare som bröt mot skyddsföreskrifter att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2001,
23. beträffande typbesiktning av maskiner och redskap samt koncessionsförfarande vid vissa arbetsställen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2003 yrkandet 3 och motionen 1973:2004 yrkandet 4,
24. beträffande vissa utbildningsfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1973:287 yrkandet 5, motionen 1973:655 yrkandet 2 och motionen 1973:2004 yrkandet 5,
25. beträffande inrättande av en professur i arbetsmiljöforskning att riksdagen skulle avslå motionen 1973:655 yrkandet 1,
26. beträffande en arbetsmiljökampanj att riksdagen skulle avslå motionen 1973:287 yrkandet 6,
27. beträffande kommunala tillsynsmän att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2006,
28. beträffande frågan om statsbidrag för den kommunala arbetarskyddstillsynen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2003 yrkandet 4 och motionen 1973:2004 yrkandet 3,
29. beträffande specialisttjänsterna hos yrkesinspektionen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2003 yrkandet 2,
30. beträffande den framtida indelningen i yrkesinspektionsdistrikt att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2003 yrkandet 1,
31. beträffande principbeslut om obligatorisk företagshälsovård att riksdagen skulle avslå motionen 1973:288 yrkandet 1,
32. beträffande huvudmannaskapet för företagshälsovården att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2005 yrkandet C,
33. beträffande ansvaret för företagshälsovården att riksdagen skulle avslå motionen 1973:288 yrkandet 2,
34. beträffande företagshälsovården för egenföretagare att riksdagen skulle avslå motionen 1973:662 yrkandet 5,
35. beträffande vissa yrkesmedicinska frågor att riksdagen skulle avslå motionen 1973:162, yrkandena 1 och 2,
36. beträffande yrkesskadestatistiken samt tillbudsrapportering att riksdagen skulle avslå motionen 1973:287 yrkandet 2,
37. beträffande frånvaron på arbetsmarknaden att riksdagen skulle avslå motionen 1973:654,
38. beträffande arbetsmiljön för ombordanställda att riksdagen skulle

avslå motionen 1973:2000 och motionen 1973:2007,

39. beträffande arbetsmiljön för gruvarbetare att riksdagen skulle avslå motionen 1973:80,

40. beträffande arbetsmiljön för stuveriarbetare att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1178,

41. beträffande arbetsmiljön för arkivarbetare att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1213,

42. beträffande förbud mot enmansbetjäning på normalgodståg och expressgodståg att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1179,

43. beträffande utarbetandet av en målsättning för arbetsmiljön inom den statliga sektorn att riksdagen skulle avslå motionen 1973:662 yrkandet 3,

44. beträffande beaktande av viss arbetsmiljöfaktor vid statlig upphandling att riksdagen skulle avslå motionen 1973:287 yrkandet 4.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Hylltander (fp), Andreasson (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:287 yrkandet 7, motionen 1973:662 yrkandena 1 och 2, motionen 1973:2003 yrkandet 5 och motionen 1973:2004 yrkandet 1 skulle

a) hos Kungl. Maj:t anhålla att arbetsmiljöutredningen genom tilläggsdirektiv fick i uppdrag att med utgångspunkt i en helhetssyn på situationen i arbetslivet föreslå mer långsiktiga reformer på arbetsmiljöområdet, varvid särskilt borde uppmärksammas de samhällsekonomiska aspekterna på arbetsmiljön, samt att utredningen därvid gjordes parlamentarisk,

b) ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande riktlinjer och program för det fortsatta arbetet på att skapa bättre arbetsmiljöer,

2. beträffande det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet av herr Hagberg (vpk) som ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanten angiven lydelse,

3. beträffande förtursbehandling av frågorna om bättre kontroll av kemiska ämnen och åtgärder mot buller av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c), Hylltander (fp), Andreasson (c) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:287 yrkandet 3 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

4. beträffande förtursbehandling av frågan om hygieniska gränsvärden m. m. av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet B gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

5. beträffande ekonomiska stimulansåtgärder på arbetsmiljöområdet av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp), Andreasson (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:287 yrkandet 8, motionen 1973:439, motionen 1973:662 yrkandena 4 och 6 samt motionen 1973:2004 yrkandet 6 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande arbetstagarnas medinflytande i fråga om utformningen av arbetsmiljön m. m. av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:287 yrkandet 1 och motionen 1973:2004 yrkandet 2 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

7. beträffande maktbefogenheter för de anställda och deras organisationer av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet A 1 och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 39 § i det vid propositionen 1973:130 fogade förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1) med av reservanten föreslagen lydelse,

8. beträffande utseende av skyddsombud av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2002 (del) och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 40 § i lagförslaget under 7 med av reservanterna föreslagen lydelse,

9. beträffande förutsättningarna för skyddsombuds rätt att avbryta arbete samt prövningen av beslut av skyddsombud att avbryta arbete av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet A 3 och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 40 b § i lagförslaget under 7 med av reservanten föreslagen lydelse,

10. beträffande utseende av arbetstagarföreträdare i skyddskommittén av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2002 (del) godkände vad reservanterna anfört,

11. beträffande frågan om majoritet för de anställda i skyddskommittén av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet A 4 godkände vad reservanten anfört,

12. av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att vid bifall till reservationen nr 10 utskottet under 12 bort hemställa,
att riksdagen med förklaring att viss ändring borde göras i 41 § i lagförslaget under 7 skulle anta lagrummet i av reservanterna angiven lydelse,

13. av herr Hagberg (vpk) som ansett att vid bifall till reservationen nr 11 utskottet under 12 bort hemställa,
att riksdagen med förklaring att viss ändring borde göras i 41 § i lagförslaget under 7 skulle anta lagrummet i av reservanten angiven lydelse,

14. beträffande frågan om tystnadsplikt för bl. a. skyddsombud och ledamot av skyddskommitté av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet A 5 och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 51 § i lagförslaget under 7 med den ändringen att lagrummet skulle erhålla av reservanten angiven lydelse,

15. beträffande ansvaret för utbildningen av skyddsombud av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet A 2 och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 40 a § i lagförslaget under 7 med den ändringen att lagrummet skulle erhålla av reservanten angiven lydelse,

16. beträffande vissa undersökningar rörande ämne eller material av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet A 6 och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 59 § i lagförslaget under 7 med den ändringen att lagrummet skulle erhålla av reservanten angiven lydelse,

17. beträffande avstängning av arbetstagare som bröt mot skyddsföreskrifter av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa,
att riksdagen i anledning av motionen 1973:2001 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

18. beträffande vissa utbildningsfrågor av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Hylltander (fp), Andreasson (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 24 bort hemställa,
att riksdagen i anledning av motionen 1973:287 yrkandet 5, motionen 1973:655 yrkandet 2 och motionen 1973:2004 yrkandet 5 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

19. beträffande inrättande av en professur i arbetsmiljöforskning av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Hylltander (fp), Andreasson (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) som ansetts att utskottet under 25 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:655 yrkandet 1 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

20. beträffande inrättande av en professur i arbetsmiljöforskning av herr Dahlberg (s) som ansetts att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanten angiven lydelse,

21. beträffande frågan om statsbidrag för den kommunala arbetarskyddstillsynen av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c), Hylltander (fp), Andreasson (c) och Romanus (fp) som ansetts att utskottet under 28 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2003 yrkandet 4 och motionen 1973:2004 yrkandet 3 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

22. beträffande den framtida indelningen i yrkesinspektionsdistrikt av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c), Hylltander (fp), Andreasson (c) och Romanus (fp) som ansetts att utskottet under 30 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2003 yrkandet 1 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

23. beträffande principbeslut om obligatorisk företagshälsovård av herrar Hylltander (fp) och Romanus (fp) som ansetts att utskottet under 31 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:288 yrkandet 1 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

24. beträffande huvudmannaskapet för företagshälsovården av herr Hagberg (vpk) som ansetts att utskottet under 32 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2005 yrkandet C gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

25. beträffande ansvaret för företagshälsovården av herrar Hylltander (fp) och Romanus (fp) som ansetts att utskottet under 33 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:288 yrkandet 2 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

26. beträffande företagshälsovården för egenföretagare av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c), Hylltander (fp), Andreasson (c) och Romanus (fp) som ansetts att utskottet under 34 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:662 yrkandet 5 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

27. beträffande frånvaron på arbetsmarknaden av herrar Carlshamre (m) och Akerlind (m) som ansett att utskottet under 37 bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1973:654 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att i enlighet med vad reservanterna anfört en utredning verkställdes angående orsakerna till den höga frånvaron på arbetsmarknaden,

28. beträffande arbetsmiljön för gruvarbetare av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 39 bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1973:80 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

29. beträffande arbetsmiljön för stuveriarbetare av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 40 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:1178 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

30. beträffande förbud mot enmansbetjäning på normalgodståg och expressgodståg av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 42 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:1179 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

31. beträffande beaktande av viss arbetsmiljöfaktor vid statlig upphandling av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 44 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:287 yrkandet 4 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande arbetsmiljön för ombordanställda av herr Hagberg (vpk) samt
2. beträffande enmansbetjäning på normalgodståg och expressgodståg av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp).

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Kraven på bättre arbetsmiljö förs fram med stor tyngd av hela den fackliga rörelsen. Det är krav som har sitt ursprung i en många gånger bister verklighet ute på arbetsplatserna med risker för ohälsa och skador på grund av bl. a. buller, luftföroreningar och psykisk press. Undersökningar inom LO-förbunden har visat att över 80 procent av medlemmarna upplever risker för hälsan på grund av förhållanden i arbetsmiljön. Många upplever sitt arbete som psykiskt pressande. De kemiska miljöriskerna är stora problem i arbetsmiljön. På många arbetsplatser förekommer ljudnivåer som överstiger gränsen för vad som ger hörselskador. Det är mot bakgrunden av dessa påtagliga och vardagsnära förhållanden på arbetsplatserna som kraftfulla åtgärder för en bättre arbetsmiljö måste ges en central plats i reformpolitiken.

De avgörande besluten om arbetsmiljön har hittills i hög grad fattats

av arbetsgivarna och deras företrädare. En social förnyelse av villkoren i arbetslivet förutsätter att de anställda själva får väsentligt större möjligheter att påverka förhållandena på de arbetsplatser där de gör sina dagliga insatser. Arbetsmiljön blir därmed både en social trygghetsfråga och en fråga om de anställdas inflytande på den egna arbetsplatsen och över den egna arbetsmiljön. Arbetsmiljön är en väsentlig del av hela utformningen av produktionslivet. Därav följer också att arbetsmiljöförbättringarna måste ses som en del av produktionskostnaderna och alltså åvila arbetsgivarna -- en grundprincip som redan omfattas av arbetsmarknadens parter och som nu fått sin anslutning i socialutskottets föreliggande betänkande.

Arbetsmiljöfrågorna griper in på ett brett område i samhällspolitiken. De är en betydelsefull del av en av våra viktigaste framtidsuppgifter: industrilivets villkor och arbetslivets förnyelse.

Arbetsmiljöfrågorna griper också över gränserna. De mål vi uppställer för förändringar i vår arbetsmiljö kan aldrig till fullo förverkligas, om de inte följs av motsvarande strävanden i andra länder, konstaterades i LO:s förslag om arbetsmiljön till den senaste LO-kongressen. Vi har därför sett det som en angelägen uppgift att i olika internationella sammanhang aktualisera dessa spörsmål. Vi har från svensk sida med kraft aktualiserat arbetsmiljöfrågorna bl. a. i Internationella arbetsorganisationen, ILO, i Genève. Jag hade själv tillfälle att vid årets ILO-konferens i början av juni betona angelägenheten av att ILO:s styrelse arbetar fram ett handlingsprogram för åtgärder av internationell karaktär på arbetsmiljöområdet. Arbetsprogrammet bör innehålla en plan för hur arbetsmiljöns olika delområden skall behandlas vid ILO:s kommande konferenser. Arbetet har en central plats i människornas tillvaro, och förhållandena i arbetet sätter sin prägel på livet i övrigt. Om arbetet upplevs som hälsovådligt och otryggt påverkar detta oundvikligen familjeliv och fritid. Den sociala värdering som arbetet ger påverkar hela livssituationen.

Vi måste därför slå vakt om arbetets och inte minst det praktiska yrkesarbetets värde och -- låt mig tillägga det -- värdighet. Detta är enligt min mening utgångspunkten för en förnyelse av arbetslivets villkor. Tidigare har reformpolitiken i stor utsträckning gällt förhållanden utanför arbetslivet. Vi måste nu på ett annat sätt beakta människornas villkor i produktionen och låta våra sociala målsättningar i större utsträckning även präglade arbetslivet.

Det är som Tage Erlander uttryckt det fråga om att vidga välfärdsbegreppet, att ge det djupare innehåll. Låt mig i det sammanhanget få citera honom direkt:

”Demokratin är en oerhört krävande styrelseform. Vi begär av människorna att de skall vara beredda att skaffa sig ett eget omdöme om de mest invecklade frågor. Sedan skall de vara med om att forma en politik på grundval av sina kunskaper och sitt omdöme. Det begär man av dem.

Men i det arbetsliv i vilket de flesta människor lever, så får medborgarna inte någon användning för dessa kunskaper. Där får de finna sig i direktiv och order. De kan inte ens bestämma vilken ställning de skall ha på sin kropp när de skall utföra skötseln av maskinen. Det

kommer en tekniker, en ingenjör, en högskoleutbildad psykolog och talar om för dem att så här skall ni stå. Ännu mindre får de bestämma någonting om fabriken maskiner och vad fabriken skall tillverka osv. Detta är en orimlig situation: att å ena sidan kräva av medborgarna att de skall ha ett säkert omdöme om valutareservens storlek och mjölkprisernas beroende av jordbruksuppgörelsen och alla dessa ting. Samtidigt som de å andra sidan inte får bestämma vad de själva skall tillverka med sina händer, inte ens hur de skall tillverka.”

Jag vill, herr talman, med utgångspunkt i detta citat av Tage Erlander peka på att arbetsmiljöfrågorna har ett starkt samband med de djupgående strukturförändringarna i samhälle och näringsliv. Ny teknik, nya produktionsformer, och radikalt förändrade arbetsförhållanden präglar i dag arbetslivet. De tekniska förändringarna har också medfört nya risker för skador på grund av buller, damm, gaser etc. Nya kemiska produkter har tillkommit, vars verkningar i många fall är okända. Lösningarna av dessa nya problem kan vi inte söka i ett kvarhållande av föråldrade produktionsformer och arbetssätt. Men den tekniska utvecklingen får inte ske på bekostnad av människornas trygghet, hälsa och trivsel, och utvecklingen får inte medföra att nya klasskillnader uppstår. Vi måste beakta produktionens villkor, men vi måste också visa stor omsorg om människornas villkor i produktionen. Detta gäller inte minst de äldre och de handikappade. Här riskerar vi att sådana grupper i stigande utsträckning slås ut från arbetsplatserna. Det är en fara som vi måste möta med nya insatser för att skydda deras ställning i arbetslivet, inte minst då det gäller arbetsmiljöfrågorna. Detta är frågor som får allt större betydelse för vår sociala lagstiftning.

De nya utvecklingstendenserna inom arbetslivet har lett till att arbetarskyddets ansvarsområde har vidgats utöver det gamla traditionella yrkesskadebegreppet. Ett modernt arbetarskydd måste ta ansvar för de anställdas hälsa i mera vid bemärkelse. Arbetsplatserna måste så långt som möjligt göras säkra och riskfria utifrån en mera total hälsosyn. De rester av det gamla klassamhället som lever kvar i riskabla och dåliga arbetsmiljöer måste undanröjas. Vi kan inte acceptera en teknisk planering som tar lätt på olycksfallsrisker och yrkeshygieniska riskfaktorer. Redan på planeringsstadiet måste genomtänkta skyddsåtgärder sättas in. I produktionsförloppet måste skyddsfrågorna ständigt hållas aktuella med rätt för de anställda att medverka och utöva ett direkt inflytande.

Samhället måste genom lagföreskrifter, tillsyn och service på ett mera effektivt sätt än hittills ställa krav i dessa och andra avseenden. Samhället måste också på ett effektivt sätt bistå det lokala arbetarskyddet i dess strävanden att hävda de anställdas skyddsintressen i de bedömningar som skall sammanvägas inför planering, konstruktion och val av utrustning.

Vår föränderliga arbetsmiljö kräver en uppföljande verksamhet som med kraft kan hävda arbetarskyddssynpunkter i varje steg av det produktionstekniska handlandet. Därför måste löntagarnas möjligheter till inflytande på beslutsprocessen kraftigt förstärkas. Löntagarnas representanter i det lokala arbetarskyddet måste genom lagstiftning få ökade handlingsmöjligheter. Detta ställer krav på en vidgad och för-

djupad arbetarskyddsutbildning. Det är också viktigt att yrkesinspektionen ges möjlighet att på ett kraftfullt sätt understödja de krav som förs fram av det lokala arbetarskyddet.

Nuvarande sanktionssystem, då arbetsgivare inte alltid efterlever förelägganden och beslut från yrkesinspektionen, måste effektiviseras. Då flera arbetsgivare är engagerade vid samma arbetsplats, t. ex. byggnadsarbetsplatser och varven, är frågan om ansvaret för arbetsmiljön oklar, och sådana oklarheter i ansvarsfrågorna måste elimineras.

De målsättningar för arbetsmiljöpolitiken som jag här har angett bildar grundvalen för den proposition beträffande åtgärder för bättre arbetsmiljö som nu föreligger till behandling i kammaren.

Propositionen om arbetsmiljön är ett viktigt led i en omfattande offensiv för att förändra människornas villkor i produktionslivet och fördjupa demokratin. Arbetsmiljöpropositionen har ett självklart samband med regeringens förslag om AP-fonderna, styrelsrepresentationen, anställningstryggheten, de statsanställdas förhandlingsrätt bl. a. i fråga om arbetsmiljön och med den pågående utredningen om avskaffande av § 32.

Den av regeringen framlagda propositionen om arbetsmiljön bygger på arbetsmiljöutredningens första betänkande. Låt mig här framhålla att det är ett mycket förtjänstfullt arbete arbetsmiljöutredningen presenterat. Det är också ett betänkande som med rätta tilldragit sig stor uppmärksamhet, och det har varit föremål för en omfattande remissbehandling. Den remissbehandlingen har i vissa avseenden varit helt unik. Utöver de omfattande officiella remissinstanserna genomförde Landsorganisationen och det socialdemokratiska partiet samtidigt ett omfattande remissförfarande av utredningsförslaget i form av diskussioner vid arbetsplatsmöten och andra sammankomster. Denna arbetsplatsremiss, som utförligt redovisats i propositionen i samband med de andra remissyttrandena, innebär att utredningens förslag har diskuterats av över 7 000 grupper med mer än 85 000 deltagare från alla näringsgrenar och alla delar av landet. Det är ett förfarande som saknar motstycke, och låt mig också tillägga att det har varit ett värdefullt stöd i arbetet att utforma regeringsförslaget. Vi fick därigenom bekräftat att reformarbetet på arbetsmiljöområdet bör inledas med aktiva åtgärder när det gäller den lokala skyddsverksamheten och de anställdas inflytande.

Huvudfrågorna i propositionen gäller därför kraftigt ökade handlingsmöjligheter för skyddsombud och skyddskommittéer och andra åtgärder för att ge de anställda ett större inflytande över den egna arbetsmiljön. Andra frågor som ägnas stor uppmärksamhet gäller yrkesinspektionens insatser och utbildningen på arbetsmiljöområdet.

Jag skall inte här ta upp tiden med att gå in på hela den rad av olika åtgärder som föreslås i propositionen. Socialutskottet har i sitt betänkande utförligt behandlat alla dessa frågor och därigenom lagt grunden för en allsidig debatt här i kammaren om detta viktiga ämne. Som ansvarig för regeringens arbetsmiljöproposition vill jag gärna ge uttryck för min uppskattning av den positiva grundsyn till regeringens reformförslag som präglar socialutskottets omfattande betänkande om arbetsmiljöreformerna. Jag vill gärna till kammarens protokoll också

notera ett välförtjänt tack till alla dem som under utredningsarbetet och remissbehandlingen har varit med om att lägga grunden till dessa viktiga reformer.

De nu aktuella reformerna är ett viktigt fortsatt steg på vägen mot förbättrade arbetsförhållanden och ökat löntagarinflytande på arbetsplatserna. Det betyder inte att vi har nått fram till något slutmål. Tvärtom: mycket återstår att göra, något som också har omvittnats vid den stora arbetsplatsremissen. Arbetslivets sociala förnyelse och demokratisering är en uppfordran som kräver en lång rad av fortsatta kraftfulla insatser på arbetsmiljöområdet. Detta kommer också till klart uttryck i regeringens vidsträckta direktiv för arbetsmiljöutredningens fortsatta arbete, där bl. a. frågan om de s. k. hygieniska gränsvärdena enligt min mening är av mycket stor betydelse. På grundval av arbetsmiljöutredningens fortsatta omfattande arbete avser regeringen att under den kommande riksdagsperioden fullfölja arbetsmiljöreformerna med en helt ny lag om arbetsmiljön. Reformarbetet i fråga om arbetsmiljön kommer i framtiden lika väl som i dag att fordra ett samspel mellan lagstiftningsåtgärder och den fackliga rörelsens insatser.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Det vi om några timmar har att fatta beslut om är ett betydelsefullt steg på vägen mot en bättre miljö inom arbetslivet. Detta är en fråga som länge har debatterats, och det har tagit lång tid innan man kommit fram till förslag.

I riksdagen har ofta diskuterats hur man på olika sätt skall kunna öka välfärden för människor. Men alltför ofta har detta skett utan en helhetsbedömning av människornas livssituation. Förhållandena i arbetslivet har inte tillräckligt beaktats som en viktig del i en människas totala livsmiljö.

Genom den hittillsvarande utvecklingen har många tunga och farliga arbetsmoment kunnat undanröjas. Maskiner har trätt i människans ställe, skyddsanordningarna har blivit bättre och arbetstiden har successivt förkortats. Skyddslagstiftningen har också successivt byggts ut. Utvecklingen har emellertid givit det resultatet att nya förhållanden och nya risker har uppstått. Tempot har drivits upp, gifterna har blivit fler, arbetet är ofta monotont och tröttande, bullerstörningar har inte på ett tillfredsställande sätt kunnat elimineras.

Trots att vissa sektorer inom näringslivet för närvarande har ett stort behov av arbetskraft är genomströmningen av arbetskraft inom ifrågasvarande industrier mycket stor. Sannolikt är miljön en starkt bidragande orsak till dessa förhållanden. Många har en livsmiljö som de upplever som föga stimulerande. Där finns inte de positiva stimulansfaktorer som behövs. I stället präglas miljön av buller, stress, onormala temperaturer, giftiga ämnen osv. Att arbeta under sådana förhållanden innebär både fysiska och psykiska påfrestningar, och den anställda uppfattar helt naturligt sin arbetstid som någonting negativt.

Arbetslivets utveckling har inte inneburit en tillräcklig anpassning till människans fysiska och psykiska förmåga. De alltmer specialiserade arbetsuppgifterna innebär att stimulansen i arbetet ofta går förlorad, och

därmed blir kraven på den enskilde större. Den pågående uppdelningen av arbetsmarknaden i en öppen och en skyddad del är ett bevis på detta.

Herr talman! För drygt tio år sedan påtalade vi från centerpartiets sida riskerna i denna utveckling, och jag tar mig friheten att här citera några stycken ur centerns miljömotion nr 587 år 1962. Jag gör det inte minst därför att det i den allmänna debatten ibland har framhållits att i denna centerns motion finns inte ett ord om arbetsmiljön. Jag citerar alltså:

”Att arbetslivet för många människor medför avsevärda, ibland hälsovådliga psykiska påfrestningar, har mer och mer trängt in i det allmänna medvetandet. Man talar rätt allmänt om arbetslivets stress, vilken då inkluderar tävlingsmomentet, karriärmomentet och kravet på en viss prestation under ofta obehagliga yttre förhållanden. Det vore verklighetsfrämmande att tro, att alla dessa stressfaktorer kan eller ens bör elimineras, eftersom de långtifrån alltid kan anses skada organismens hälsa. Kvar står emellertid faktum, att många människor arbetar under ett för dem hälsovådligt psykiskt tryck, och detta tryck behöver och får visst icke accepteras som någonting självklart och oundvikligt, lika litet som man hade anledning att acceptera de fysiskt föga människovärdiga arbetsförhållandena under förra seklet vid industrialismens genombrott.

När det gäller att skydda arbetaren mot olycksfall i arbetet, mot industrigifter, fukt, smuts och fysisk överbelastning, har utan tvivel mycket utträttats. I allt större utsträckning har maskiner fått överta det tyngsta och smutsigaste arbetet. Man har infört arbetarskyddslagstiftning och man har begränsat arbetstiden. Samtidigt och delvis som en följd av detta har arbetet alltmer rationaliserats och automatiserats, en utveckling som kan väntas bli ytterligare accelererad i samma mån som nya marknader öppnas för vår industri samtidigt som konkurrensen utifrån hårdnar. Kraven på att arbetet skall utföras enklare, snabbare och billigare kan emellertid därvid lätt medföra belastningar som vår organism inte är konstruerad att tåla. Till de stressfaktorer som existerar redan i dagens läge kan sålunda väntas komma ännu fler.

I denna situation måste det anses ytterligt angeläget att man med kraft går in för åtgärder, som syftar till en *psykohygienisk sanering av arbetslivet*, såväl det nuvarande som framtidens, i övertygelsen att detta är såväl humanitärt som nationalekonomiskt motiverat. Utöver att man på detta sätt i viss utsträckning kan väntas kunna förebygga olika förslitningssjukdomar ökar man nämligen arbetstrivseln, två faktorer som tillsammans logiskt och erfarenhetsmässigt sett uppvisar ett nära samband med och leder till en ökning av produktiviteten.

Denna psykohygieniska sanering kan sammanfattas i tre nyckelord: 1) *rätt man på rätt plats*, 2) *anpassning av arbetsuppgifterna till individens totala biologiska förmåga och behov*, och 3) *en konstruktiv personvård*.

Huvudprincipen i detta program måste bli att vid planeringen av en arbetsuppgift mera ta hänsyn till vad den mänskliga organismen tål och trivs med, inte bara fysiskt utan även psykiskt. Det finns arbetsuppgifter som upplevs som naturvidriga av flertalet människor. Sådana uppgifter måste antingen planeras om eller möjligen förbehållas det lilla fåtal individer, som verkligen kan väntas tåla belastningen. Principiellt bör

sådana arbetsuppgifter om möjligt saneras bort, och det bör betonas att inga ekonomiska fördelar på kort sikt – för företaget eller för den enskilde – kan anses uppväga de förluster i hälsa och därigenom i produktivitet, som sådana onormala belastningar resulterar i.”

Det är alltså snart tolv år sedan vi från centerns sida fann det vara angeläget att riksdagen med kraft tog itu med arbetsmiljöproblematiken. Vi noterar därför med mycket stor tillfredsställelse att riksdagen nu äntligen är beredd att fatta beslut som kan förväntas ge mera påfallande konkreta resultat.

Det är dock beklagligt att vi inte har kunnat enas om åtgärder som gör det möjligt att snabbt sanera dåliga arbetsmiljöer. De försummelser som förevarit på miljöpolitikens område gör att många företag ställs inför stora omställningsproblem när miljökraven skärps.

Den grundläggande principen måste vara att företagen själva bär sina miljökostnader – något annat vore felaktigt i ett längre perspektiv. Riksdagen har tidigare ställts inför detta problem, nämligen då det gällt företagets omgivningsmiljöer. Vi har då kunnat enas om bidrag för att snabbt få till stånd förbättringar när det gäller rening av avlopp och rök. Det måste vara rimligt att samhället ger samma prioritet åt en snabb förbättring av arbetsmiljöerna.

Ett sådant ekonomiskt stöd ändrar inte den grundläggande principen om företagets miljöansvar. Det innebär i första hand ett fullföljande av tidigare fastslagna principer på miljöpolitikens område.

För att arbetsmiljölagstiftningen snabbt skall kunna slå igenom är det viktigt att samhället på alla sätt stöttar upp lagen. Bidrag och lån till arbetsmiljöförbättrande åtgärder är ett sätt. Krav ur arbetsmiljösynpunkt måste ställas när investeringsfondsmedel tas i anspråk eller när företagen på annat sätt utnyttjar lån ur statliga fonder eller statliga bidrag. Det är självklart att samhället skall resa sådana restriktioner – vi kan inte tillåta att nya, dåliga arbetsmiljöer skapas.

Herr talman! Vi kan knappast nå konstruktiva lösningar av arbetsmiljöproblemen med mindre än att de anställda själva har möjligheter att påverka sin miljö. Frågorna kring arbetsmiljö och företagsdemokrati hänger intimt samman. Jag vill liksom socialministern uttrycka min glädje över att det rått så stor enighet om dessa grundläggande principer, när vi i socialutskottet har behandlat denna stora och betydelsefulla fråga. De nu föreslagna åtgärderna bygger i stor utsträckning på att de anställda skall få inflytande på arbetsplatserna, främst genom att skyddsombudens ställning stärks. De anställda vet vad de talar om när det gäller miljöproblemen på arbetsplatserna. De kan med utgångspunkt i sina egna erfarenheter diskutera dessa problem och ta ställning till dem. Debatten blir då mera seriös än den debatt som ibland har förts i massmedia, där det förekommer ett tyckande som många gånger helt snedvrider miljödebatten och inte alltid leder den framåt. Därför är det viktigt att de anställdas ställning stärks ur inflytandesynpunkt.

För att skyddsombuden skall kunna driva dessa frågor är det viktigt – det vill jag kraftigt understryka – att utbildningen prioriteras. Det är ett mycket stort ansvar som läggs på skyddsombuden, och om de skall kunna fylla den uppgift som de påtar sig är det nödvändigt att utbildningen

följer med.

En annan fråga är synen på kroppsarbetet och det manuella arbetet. Statustänkandet här borde vi också få en seriös debatt om. I annat fall klarar vi inte de stora och viktiga uppgifter som den svenska industrin står inför i framtiden.

Företagshälsovården måste också byggas ut, och jag vill understryka nödvändigheten av att detta sker i samråd med landstingen ute i landet. Även egenföretagarna måste omfattas av företagshälsovården.

Ett fortsatt reformarbete på arbetsmiljöområdet är nödvändigt för att alla skall kunna beredas trygga och stimulerande arbetsplatser. Det gäller att ge arbetsplatserna en fysiskt, psykiskt och socialt riktig utformning. Förutom att en sådan utveckling är en förutsättning för individens välfärd, torde den innebära en samhällsekonomisk vinst. Dagens beslut betraktar jag som sagt som en bit på vägen, och en mycket värdefull sådan.

Som jag förut sade gäller dessa frågor i stor utsträckning attityd och medvetenhet hos de anställda. Detta måste enligt min uppfattning grundläggas redan i skolan och följas upp i andra utbildningar. För mig är det självklart att arbetsmiljöfrågor utgör ett naturligt inslag på alla stadier av vårt utbildningssystem.

Många problem är av så allvarlig karaktär att de fordrar en snabb lösning. Mest akut är, som jag ser det, kontrollen av kemiska ämnen och bullerproblemen. Den otillfredsställande informationen om innehållet i och konsekvenserna av användningen av kemisk-tekniska preparat gör att allvarliga följdverkningar uppstår i form av förgiftningsfall, eksem och allergier. Olika företag har uppenbarligen stora problem att få tillverkare av kemisk-tekniska preparat att deklarerat innehållet i sina varor. Och även om varorna deklarerats kan det ofta vara svårt att klara ut vilka effekter innehållet har. Jag hoppas att vi genom produktkontrollagen och arbetsmiljölagstiftningen kan rensa bort en mängd skadliga ämnen ur industriproduktionen. Därför är det nödvändigt att arbetsmiljöutredningen snabbt får behandla dessa frågor – med förtur.

Arbetsmiljöutredningen bör få möjlighet att pröva arbetsmiljöproblematiken utifrån den helhetssyn som framgår bl. a. av motionerna från centern. Direktiven till utredningen bör enligt vår uppfattning vidgas, och då blir det också naturligt att den får ett parlamentariskt inslag.

När vi nu äntligen skall ta krafttag på arbetsmiljöns område blir det naturligt att med utbildning och forskning följa upp dessa frågor. Det är vidare viktigt – vilket LO starkt har betonat – att tillsynsmyndigheterna får tillräckliga resurser att arbeta. Jag tänker då inte minst på de viktiga uppgifter som faller på kommunerna. Vi måste se till att lagen verkligen följs upp ute i landets alla delar och på arbetslivets skilda områden. Yrkesinspektionen måste ha en organisation som gör det möjligt för den att få nära anknytning till arbetsplatserna. Därför har vi i motionen aktualiserat distriktsindelningen och anfört att man bör sikta till en distriktsindelning som överensstämmer med länsindelningen. Jag tror att det är riktigt att vi arbetar utifrån de förutsättningarna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer som jag har varit med om att underteckna, dvs. reservatio-

nera 1, 3, 5, 18, 19, 21, 22 och 26, samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Vår standardhöjning får alltmer en inriktning på andra faktorer än de rent materiella. Till dessa andra faktorer hör en bättre arbetsmiljö i vidsträckt bemärkelse. Ett vägledande motiv för en sådan standardhöjning är harmoniska människor, som upplever arbetstillfredsställelse, trygghet och trivsel i sitt dagliga arbete. 1970-talet kommer alldeles uppenbart att präglas av debatt om och förverkligande av en bättre arbetsmiljö. Den politiska enighet om att prioritera de här frågorna som vi i dag redan har fått bevis på innebär att ett sådant påstående är verifierat.

I folkpartiets arbete för ett mänskligare samhälle intar miljöfrågorna i allmänhet och arbetsmiljöfrågorna i synnerhet en central plats. Vår syn på arbetslivets villkor präglas av humanitära och sociala motiv, men vi påvisar också den samhällsekonomiska och företagsekonomiska lönsamhet som investeringar i en bättre arbetsmiljö uppvisar. Samhälle och näringsliv har inte råd att spara på de här insatserna. Självfallet skall kostnaderna för en bättre arbetsmiljö belasta produktionen, men insatserna får inte göras lönsamhetsberoende i ekonomisk bemärkelse — ”människan i centrum” gäller i första hand: människor som trivs i sitt jobb, som upplever arbetet såsom någonting positivt, som upplever att jobbet är någonting centralt i tillvaron, någonting som man längtar till på morgonen när man vaknar, som man trivs med hela dagen och som man lämnar som en sund och balanserad människa och inte utsliten och utstressad.

Betydelsefullt för trivseln i arbetet är enligt vår uppfattning framför allt medinflytandet för de enskilda anställda på den enskilda arbetsplatsen, men vi betonar också starkt kopplingen mellan medinflytande och medansvar.

Arbetsmiljöfrågorna hänger mycket nära samman med en rad andra sektorer av samhällelig verksamhet. Den yttre miljön diskuteras ofta i termer som i det väsentliga överensstämmer med dem som vi använder i många arbetsmiljösammanhang. Det är uppenbart att åtgärder som förbättrar den yttre miljön ibland leder till problem med arbetsmiljön. Där kan det finnas motsättningar som måste uppmärksammas.

Arbetsdemokratin på olika nivåer är, som jag antydde tidigare, ett verksamt medel för att skapa bättre arbetsmiljö. Arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik och näringspolitik måste utformas med hänsyn till arbetsmiljön. Ett lönsamt näringsliv skapar naturligtvis i och för sig resurser för snabbare reformer på området än om vi har en långsam utveckling av lönsamheten i näringslivet. Målsättningen för och styrningen av den tekniska utvecklingen är av grundläggande betydelse för arbetsmiljöförbättringar, liksom självfallet också sociologisk och psykologisk forskning.

Den här exemplifieringen visar hur många kontaktytor med andra samhällsverksamheter som arbetsmiljöproblemen har och hur betydelsefullt det då är med en politiskt medveten samordning och prioritering av

olika åtgärder.

En faktor i detta sammanhang som jag personligen fäster stort avseende vid är att i vårt komplicerade samhälle allt fler människor får svårigheter att anpassa sig. De blir i viss mening handikappade. Här uppstår då ett omänskligt växelspel mellan förslitning och rehabilitering. Detta omänskliga växelspel måste vi bryta, och för det har alla människor i och utanför arbetslivet ett stort ansvar.

Det är alldeles klart att ett väsentligt instrument för en bättre arbetsmiljö är en omvandling av arbetslivets villkor mera generellt. Möjlighet till variation och arbetstillfredsställelse i jobbet, möjlighet till sociala kontakter med arbetskamrater även under själva arbetet är emellertid någonting som t. ex. i modern processindustri ofta försvåras. En annan form för organisation av arbetet på den enskilda arbetsplatsen är självstyrande grupper, där man kan pröva olika arbetsuppgifter för att få en bättre helhetsbild av den egna uppgiften i produktionssammanhanget.

Företagshälsovården är också en väsentlig punkt i reformarbetet. Där är det naturligtvis oerhört betydelsefullt att de anställda på olika arbetsställen – i ett företag, i ett statligt verk – får ett klart inflytande över företagshälsovårdsfrågorna. Detta kan ske genom att man utnyttjar något befintligt medinflytandeorgan. Företagsnämnden är här ett mycket intressant alternativ.

Herr talman! De grundläggande värderingar som ligger bakom mitt resonemang är i betydande utsträckning gemensamma för alla partier. Socialministerns inledningsanförande tolkade jag som baserat på samma värderingar. Men den politiska ambitionen att förverkliga målsättningarna varierar. Bättre arbetsmiljö handlar ju om politik, om en av de viktigaste politiska frågorna. Den bedömningen ligger bakom folkpartiets krav att arbetsmiljöutredningen skall kompletteras med politiker, göras parlamentarisk. De här frågorna är för viktiga för att överlåtas till experter. Experterna kan ju inte avväga hur stora resurser som bör avdelas för just den här sektorn – det är en politisk prioritering. Därför måste den politiska prioriteringen komma in redan på ett tidigt stadium i arbetet.

Utvecklingen när det gäller t. ex. arbetsolycksfall har inte gått tillräckligt snabbt i önskad riktning. Nuläget i fråga om organisation och resurser för tillsyn och rådgivning är inte tillfredsställande. Satsningarna har kommit sent. Arbetsmiljöutredningens delbetänkande är här talande. Enligt dess visserligen nu två år gamla siffror var det bara 42 procent av de registrerade arbetsställena med minst 50 anställda som hade skyddskommitté. Lagstiftningen föreskrev då sedan 23 år tillbaka att skyddskommitté *skall* finnas på dessa arbetsställen. Om detta skrev utredningen: "Även med beaktande av anförda felkällor är det anmärkningsvärt att andelen arbetsställen med skyddskommitté i gruppen 50- 99 arbetstagare är mindre än en fjärdedel."

Liknande brister finns avseende förekomsten av skyddsombud. Brister i statistiken är en av felkällorna. Symtomatiskt för de bristande satsningarna är kanske att man inte ens med säkerhet vet hur dålig efterlevnaden av arbetarskyddslagen är. Resurserna för tillsyn och rådgivning var länge helt undermåliga. "De makthavande i finansdeparte-

mentet har alltid prutat på skyddet för den mänskliga arbetskraften. Det är ett styvmoderligt behandlat område med låg status." -- Detta bittra omdöme fällde dåvarande generaldirektör Otto Westling i en tidningsintervju inför sin avgång från posten som chef för arbetarskyddsverket för några år sedan.

Nu har snabba åtgärder vidtagits, ofta åtgärder som folkpartiet tidigare har föreslagit men fått avvisade i riksdagen. Det yttersta ansvaret för att bristerna kunnat bestå faller givetvis på regeringen, som länge inte ens såg till att den mjuka lagstiftning som finns och som nu skall skärpas har efterlevts.

Den nu aktuella propositionen 130 om bättre arbetsmiljö är inte särskilt kontroversiell. Den torde i allt väsentligt bifallas av en enhällig riksdag. Förslagen är konstruktiva och välmotiverade, de har bara dröjt för länge. Med de förväntningar på arbetsmiljöutredningen som socialdemokraterna har byggt upp är arbetsmiljöutredningens första delbetänkande och propositionen inte överväldigande. Ändå representerar propositionen en väsentlig reform -- det finns anledning att ge socialministern en eloge för det sätt på vilket han har drivit fram frågan snabbt inför årets valrörelse och för det sätt på vilket han i översiktliga termer har redovisat de grundläggande värderingar som vi enligt min uppfattning i huvudsak är överens om.

Diskussionen i utskottets betänkande har i stor utsträckning kommit att handla om alla de motionsyrkanden som går längre, som representerar en högre politisk ambitionsnivå än den regeringen och socialdemokraterna i utskottet -- de är i vissa fall följsamma nästan intill det skrattretandes gräns -- har velat nå upp till. Från oppositionspartiernas sida har vi velat göra principuttalanden, principdeklarationer, men vi har här mött ett motstånd. Det finns klara skillnader mellan socialdemokrater och folkpartister t. ex. när det gäller en samlad målsättning för arbetsmiljön och medinflytande för de anställda. Folkpartiet är berett att redan nu i princip ansluta sig till mera långtgående målsättningar, medan socialdemokraterna avvaktar expertutredningar och nu inte redovisar principuppfattningar i alla delfrågor.

Låt mig redovisa några av de krav av olika dignitet som folkpartiet för fram. Vi vet att somliga av dessa frågor är på väg att lösas -- andra får vi fortsätta att driva ett tag till.

Bättre rapportering av olycksfall och skador och bättre statistik. Statistiken är ett instrument i ett informationssystem som får effekt när det gäller de förebyggande insatserna.

Bättre tillbudsrapportering. Där finns väsentlig information att hämta, och där finns mycket av uppgifter att plocka fram för de förebyggande insatserna.

Utbyggt tekniskt skyddsarbete, förebyggande skyddsarbeten -- som ju alltid blir billigare än att rätta till i efterhand.

Skärpt kontroll av kemiska ämnen. På sikt kravet på den omvända bevisbördan när det gäller ämnens farlighet.

Bullerbekämpningen bör enligt vår uppfattning ges förtur. Som mål på kort sikt måste uppsättas att ingen skall behöva riskera hörselskador genom sitt arbete. Ökad uppmärksamhet på förekomsten av infrajud och

ultraljud. Målsättningen skall inte vara att sätta hörselskydd på jobbarna, utan att göra det möjligt för dem att ta av sig skydden utan att riskera skador.

Normer och riktvärden för buller- och föroreningsnivåer.

Förprovning ur arbetsmiljösynpunkt av vissa typer av arbetsplatser i något mer långtgående utsträckning än den som propositionen redovisar och framför allt med en för de enskilda företagen förenklad administrativ hantering.

Flera arbetsmiljömoment i utbildningen av tekniker, ekonomer, medicinare — ja, alla yrkesgrupper som har med arbetsmiljöer att göra.

Utbyggd forskning, förbättrad information, utbyggd företagshälsovård, medinflytande, medbestämmande och medansvar för de anställda på alla nivåer.

Företagsnämnden som huvudansvarigt organ för arbetsmiljöfrågorna med beslutanderätt över arbetsmiljöinvesteringarna och egna budgetmedel kan göra företagsnämnden till ett ännu mer verksamt instrument för de anställdas medinflytande än det i dag är.

En begränsning av kontinuerligt skiftarbete, ersättning av ackordslön med tidlön, flexibel arbetstid och fler deltidsarbeten.

Detta är några av de punkter vi tagit upp och som vi fäster stort avseende vid.

Jag skall, herr talman, något litet kommentera några av de 31 reservationerna i utskottsbetänkandet.

När det gäller det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet anser vi att det är väsentligt att utredningens direktiv utökas, så att man i utredningen kan arbeta med hela det perspektiv som innefattar även långtgående målsättningsfrågor och samhällsekonomiska aspekter och så att man framför allt kan analysera de kontaktytor gentemot andra sektorer som jag tidigare beskrev. Det här förutsätter enligt vår uppfattning att arbetsmiljöutredningen görs parlamentarisk, att man får en politisk prioritering redan i utredningsarbetet.

Vid det arbete i utredningen som nu pågår fäster vi stort avseende vid att man ger förtur åt frågorna om bättre kontroll av kemiska ämnen i arbetsmiljön och om effektivare lagstiftning mot buller. Socialministerns uttalande i inledningsanförandet innebär ett visst tillmötesgående av det kravet. Bland de ofta förbisedda styrinstrumenten i samhället är de ekonomiska. Alltför ofta är t. ex. statsbidragsregler och villkor vid långivning ur statliga fonder slumpmässiga. Här kan vi målmedvetet använda ekonomiska styrinstrument. Vi får inte fränhända oss de viktiga instrumenten när det gäller att styra utvecklingen mot en bättre arbetsmiljö. Här anser vi att det är motiverat med särskilda stimulansåtgärder för att snabbt komma till rätta med existerande arbetsmiljöproblem. Vi vill här jämställa arbetsmarknadspolitiska, näringspolitiska och arbetsmiljöpolitiska bedömningar när det gäller angelägenheten av t. ex. om- och nybyggnad av produktionsanläggningar.

Som jag tidigare har sagt fäster vi stor betydelse vid ett verkligt medbestämmande får de anställda i frågor som rör arbetsmiljön i vid bemärkelse. Därmed avser jag både de anställda som grupp och som enskilda människor. Vi vill att riksdagen här gör ett principuttalande om

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

att den kommande arbetsmiljölagen skall garantera de anställda en position jämställd med arbetsgivarens i vad avser det reella inflytandet över arbetsmiljön i vid mening.

Här vill jag på nytt betona att frågan om huvudansvaret för arbetsmiljön lägges på företagsnämnderna, som då måste ges en beslutanderätt i arbetsmiljöfrågor. Företagsnämnden torde framför allt när det gäller företagshälsovården snabbt kunna bli en lämplig huvudman liksom huvudman också för skyddskommittéernas verksamhet.

När det gäller utbildningsfrågorna vet vi att ganska mycket just nu håller på att hända på många olika håll. Det som enligt vår uppfattning här behövs är en övergripande och samordnande översyn av utbildningen på alla nivåer i fråga om både den allmänna grundutbildningen och den specialutbildning som är inriktad på arbetsmiljöfrågor.

En viktig del av tillsynen av arbetsmiljöförhållandena, som redan i dag ligger på kommunerna, kommer i framtiden i än större utsträckning att läggas på dem. Det är därför betydelsefullt att man redan nu gör ett principuttalande om att kommunernas kostnader för den kommunala tillsynen skall täckas med statsbidrag. Det innebär en klar garanti för att snabba förbättringar kommer till stånd ute på fältet. Detta överensstämmer med vad LO uttalat i sitt remissyttrande över arbetsmiljöutredningens betänkande. Här måste vi ha klart för oss att en kommun utarbetar sin budget för ett kommande år vid sådan tidpunkt att då vi tar ställning till den nya lagstiftningen budgeten i stort sett är fastställd. Det medför väldiga svårigheter för kommunerna att snabbt göra de insatser som är angelägna. Ett principuttalande om kostnadstäckning med statsbidrag skulle innebära att kommunerna snabbare än eljest kan göra de angelägna satsningarna.

En fråga som folkpartiet ensamt får driva gäller ett principbeslut om obligatorisk företagshälsovård. Det står alldeles klart att vid den breda remiss, som arbetsmiljöutredningens betänkande blev föremål för, tillmättes frågan om obligatorisk företagshälsovård stor betydelse. Därför vill vi att ett principbeslut skall fattas om obligatorisk företagshälsovård och att det skall kombineras med en tidplan, som är ägnad att medföra en snabb utbyggnad av företagshälsovården.

I ett speciellt sammanhang vill vi också peka på hur staten kan styra utvecklingen. Som upphandlare av maskiner, fordon och annan teknisk utrustning kan staten i egenskap av köpare i sina specifikationer till leverantörerna ställa krav exempelvis på dämpning av buller. Därigenom kan staten tvinga fram en bättre teknik på detta område. Det här är ett verkningfullt sätt att styra den tekniska utvecklingen, och det utgör ett styrinstrument som man inte får försumma att använda.

Folkpartirepresentanterna i utskottet pläderar för detta i reservationen 31, i vilken emellertid insmugit sig ett litet fel som bör rättas till senare.

En liten detalj, som har uppmärksammats av folkpartisterna i utskottet i ett särskilt yttrande, är frågan om enmansbetjäning på normalgodståg och expressgodståg. Folkpartirepresentanterna förutsätter att den frågan skyndsamt prövas av arbetsmiljöutredningen under dess fortsatta arbete. Det här är ju inte bara en arbetsmiljöfråga utan också en

trafiksäkerhetsfråga.

Herr talman! Mycket mer vore att säga i detta ärende, men jag skall inskränka mig till de anförda synpunkterna och ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 5, 6, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26 och 31.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! De förslag avseende arbetsmiljön som vi nu har att ta ställning till grundas på arbetsmiljöutredningens första betänkande. Huvudpunkterna i förslaget gäller förbättrad utbildning för skyddsombud och utökning av skyddsombudens befogenheter, regler för skyddskommittéernas verksamhet, skärpta regler om förhandsprövning av arbetslokaler, samordning av ansvaret vid gemensamma arbetsställen, förbättrad offentlig tillsyn och förstärkning av arbetarskyddsfondens resurser.

Det är förslag som vi från moderata samlingspartiet hälsar med tillfredsställelse. Men det gäller också att lagstiftningen fullföljs och inte bara blir tomma ord. Därför är det viktigt att skyddsombuden och de fackliga organisationerna får ett större ansvar, som också föreslås. Men samtidigt ställer lagstiftningen större krav på den politik som förs på andra områden. Om vi inte beaktar produktionens villkor, finns det kanske inte resurser att förbättra de anställdas villkor. Det är en princip som vi måste följa.

Kring det allra mesta i de föreliggande förslagen har vi i utskottet nått full enighet. Trots det finns ett stort antal reservationer, föranledda av yrkanden i motioner, som väckts antingen med anledning av propositionen eller som väckts under den allmänna motionstiden och som nu behandlas. Det stora antalet reservationer skall inte ses som att vi är oense i den stora frågan – om det behövs en bättre arbetsmiljö eller inte. Jag är övertygad om att alla är ense om målet – en bättre arbetsmiljö – men när det gäller bästa sättet att nå detta mål skiljer sig uppfattningarna ibland. Beträffande det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet finns en gemensam borgerlig reservation, nr 1.

I den reservationen föreslås att direktiven för arbetsmiljöutredningen vidgas och att man med utgångspunkt från en helhetssyn på arbetslivet analyserar det mer långsiktiga behovet av reformer på arbetsmiljöområdet, varvid de samhällsekonomiska aspekterna ägnas särskild uppmärksamhet. Mot den bakgrunden föreslås bl. a. också att arbetsmiljöutredningen görs parlamentarisk. Det kravet framstår för mig som rätt självklart.

Att vi inte nått enighet kring dessa förslag är kanske ägnat att förvåna, men de har alltså resulterat i en gemensam borgerlig reservation till förmån för yrkandena.

I reservationerna 3 och 4 har representanter för folkpartiet och centerpartiet respektive vänsterpartiet kommunisterna föreslagit att arbetsmiljöutredningen skall behandla vissa frågor med förtur. När det gäller kontrollen av kemiska ämnen, hygieniska gränsvärden i fråga om buller, luftfuktighet, temperatur, belysning, vibrationer, gaser, giftämnen och annat finns det naturligtvis starka skäl för att söka komma till rätta med problemen snarast möjligt, t. ex. genom förtursbehandling i arbets-

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

miljöutredningen. Dessa frågor är bland de viktigaste just nu. Men jag har under mina nära 20 år som yrkesarbetande lärt mig att fort och bra går inte alltid att förena. Det här gäller dessutom frågor av så stor räckvidd, om bestämmelserna skall utformas generellt, att jag tror det blir bäst om arbetsmiljöutredningen själv får ta ställning till om dessa frågor skall behandlas med förtur eller inte. Det är anledningen till att vi inte kunnat biträda något av dessa yrkanden.

I reservationen 5, som är en gemensam borgerlig reservation, tas upp frågan om bidrag till miljöförbättringar inom företagen. Miljöförbättringar bör i princip bäras av produktionen både när det gäller industrins omgivningsmiljöer och när det gäller arbetsmiljön inom företagen. Det kan vi väl vara ense om. Men jag vill i detta sammanhang säga att om vi skall ställa krav på företagen, och det gör vi i hög grad genom de förslag som utskottet här tillstyrker, då är det också vår skyldighet att se till att politiken på alla områden formas så att företagen får resurser att klara sina skyldigheter. Lönsamheten i företagen måste vara så hög att uppgifterna som vi förelägger kan klaras. Lönsamma företag ger trygghet för de anställda, kan ge bättre löneförmåner och har resurser till arbetsmiljöförbättringar. Det är alltså den målsättningen för den ekonomiska politiken och skattepolitiken som måste ligga i botten. Har företagen inte möjlighet att ekonomiskt klara vad vi lagstiftar om, står vi där med våra lagar och mångdubbelt fler arbetslösa på grund av nedläggningar.

För att snabbt förbättra omgivningsmiljöerna utgår nu statsbidrag till detta. Motiveringen är bl. a. att kostnaderna annars skulle bli så kännbara för de enskilda företagen. Vi anser i reservationen 5 att det kan vara lika befogat att sådana bidrag utgår för att man snabbt skall komma till rätta med brister i arbetsmiljön inom företagen. Det är minst lika viktigt att se till att skyddet är fullgott innanför företagsväggen som utanför densamma.

Reservationen 8 behandlar frågan om hur skyddsombuden skall utses. Där föreslår vi ändrad formulering i 40 § andra stycket i förslaget till ändring av arbetarskyddslagen. I nu gällande formulering står att "val av skyddsombud förrättas av arbetstagarna eller, på framställning av dem, av lokal organisation, genom vilken de kunna anses företrädna". Det är väl egentligen inget större fel på den formuleringen. Den innebär att beslutet fattas av berörda arbetstagare, men om de så önskar av den fackliga organisation "genom vilken de kunna anses företrädna". I propositionens förslag till lagtext föreslås nu detta avsnitt få följande lydelse: "Skyddsombud utses av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Finnes ej sådan organisation, utses skyddsombud av arbetstagarna."

Propositionens förslag innebär att man flyttar beslutanderätten från de berörda arbetstagarna själva till den fackliga organisationen. Att det är besvärligt även med nuvarande bestämmelser framgår av en skrivelse från Svenska driftpersonalförbundet, där man bl. a. skriver:

"Redan i dag kan vårt förbund ej till fullo hävda skyddsintressena för våra medlemmar. Sverige har idag fri föreningsrätt. Den får ej bli illusorisk och urholkad.

Konsekvenserna av lagförslaget blir följande: Vid ett större företag organiserar ett fackförbund alla anställda utom t. ex. 20 personer vid en energicentral. Energicentralens arbetsuppgifter är särpräglade i förhållande till det övriga arbetet vid företaget. Ingen annan än just en anställd vid energicentralen har kompetens för att göra en bedömning i skyddsfrågor. I kraft av den fria föreningsrätten önskar de 20 anställda tillhöra just Svenska driftpersonalförbundet. Arbetsgivaren sluter kollektivavtal med det fackförbund som organiserar de övriga anställda men ej med Svenska driftpersonalförbundet. I det läget står energicentralen utan skyddsombud, eller i vart fall utan kompetent skyddsombud. Kan detta vara acceptabelt? Även om den goda viljan finns hos en organisation bunden av kollektivavtal finns tyvärr inga garantier för att ett skyddsombud utses som är representativt för arbetstagarna inom ett visst skyddsområde.

Det bör enligt förbundets mening vara på det viset att den organisation som organiserar arbetstagare inom ett visst arbetsområde också skall tillsätta skyddsombud för ifrågavarande område.”

Det är ju betänkliga missförhållanden som här påtalas. Med propositionens förslag blir rimligen de av Driftpersonalförbundet redovisade problemen större, men med det förslag till lagtext som finns i reservationen 8 skulle problemen inte bli så stora. I denna reservation föreslår vi följande lydelse:

”Skyddsombud utses efter förslag av berörda arbetstagare av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Finnes ej sådan organisation, utses skyddsombud av arbetstagarna.”

Vi har alltså utöver propositionens lagtext tillagt att de berörda arbetstagarna först skall ges tillfälle till förslag. Nu kan visserligen den invändningen göras att den nuvarande formuleringen, enligt vilken de berörda arbetstagarna själva fattar beslutet, är bättre. Men då skall vi komma ihåg att genom det föreliggande propositionsförslaget får den fackliga organisationen ett större ansvar för att skyddsombuden sköter sitt uppdrag. Då är det också rimligt att de får möjlighet att besluta om vem som skall ha uppdraget. Men det hindrar inte att de berörda arbetstagarna skall ha kvar så stort inflytande som möjligt. Därför bör den fackliga organisationen utse skyddsombud först sedan berörda arbetstagare getts tillfälle att komma med sina förslag. Om det finns flera fackliga organisationer verksamma på samma arbetsställe, såsom påtalas i skrivelsen från Driftpersonalförbundet, förutsätter jag att överenskommelse om ansvarsfördelningen mellan dessa, när det gäller t. ex. skyddsombuden, träffas lokalt. Om det visar sig att detta inte fungerar tillfredsställande, får vi väl ta upp frågan till nytt övervägande.

Samma motivering kan gälla beträffande utseende av arbetstagarföreträdare i skyddskommitté, vilket behandlas i reservationen 10 med följdtyrkande i reservationen 12.

Även i dessa fall bör de berörda arbetstagarnas uppfattning om vem som bör utses vara avgörande då det gäller att utse arbetstagarrepresentanter. Därför har vi även här föreslagit att den lokala fackliga organisationen skall utse representanter först efter förslag från berörda arbetstagare.

I reservationen 17 tar vi upp frågan om möjligheten till avstängning av en arbetstagare som bryter mot skyddsföreskrifterna. Enligt arbetarskyddslagen 7 § har arbetstagare skyldighet att använda förefintliga skyddsanordningar, följa lagar och föreskrifter, iaktta försiktighet och medverka till förekommande av ohälsa och olycksfall. Men om en arbetstagare olovligen eller utan giltigt skäl tar bort eller försätter ur bruk en skyddsanordning, kan han dömas till böter av domstol. Bestämmelsen härom i 67 § arbetarskyddslagen föreslås stå kvar med mindre ändringar i formuleringen.

Möjligheten att dra ett ärende om ovilja att iaktta skyddsföreskrifter inför domstol måste dock vara något som tillgrips när andra möjligheter är uttömda eller när det är fråga om mycket allvarliga förseelser. Nu föreslås i propositionen att när det gäller brister i skyddsanordningar som faller under arbetsgivares ansvar skall skyddsombud få rätt att avbryta arbete i avvaktan på ställningstagande av skyddsinspektionen. Utskottet tillstyrker detta.

Men även när arbetstagare inte följer givna föreskrifter eller inte hörsammar skyddsombudets uppmaningar kan snabba och enkla åtgärder emot den tredskande vara nödvändiga, t. ex. att skyddsombud får lagfäst rätt att utverka avstängning från arbetet av den tredskande.

Arbetsmiljöutredningen har ännu inte tagit ställning till det framtida innehållet i nuvarande 7 § arbetarskyddslagen. Vi menar att den här frågan om möjligheten att avstänga arbetstagare som inte rättar sig efter skyddsbestämmelserna är så pass viktig att den bör ägnas särskild uppmärksamhet i arbetsmiljöutredningens fortsatta arbete.

Utbildningsfrågorna tas upp i den gemensamma borgerliga reservationen nr 18. Vi anser att det är angeläget med en övergripande översyn av utbildningen i arbetsvetenskapliga ämnen vid utbildningsanstalterna med syfte att stärka och fördjupa utbildningen på arbetsmiljöområdet. Vi menar att detta bör ske i samverkan med organ som nu arbetar på berörda områden och att riksdagen bör ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört i den frågan.

Detsamma gäller yrkandet i reservation nr 19, där vi föreslår inrättande av en professur i arbetsmiljöforskning. Den gemensamma borgerliga reservationen grundar sig på en motion från moderata samlingspartiet. Sedan motionen väcktes har UKÄ i sin anslagsframställning för nästa budgetår föreslagit att två högre tjänster på det arbetsvetenskapliga området skall inrättas, en på det samhällsvetenskapliga och en på det medicinska området. Mot bakgrund av den i propositionen redovisade synen på betydelsen av arbetsvetenskaplig forskning finns det väl vissa skäl att hoppas att UKÄ:s förslag kommer att vinna gehör. Men även om så sker, kvarstår framför allt forskningen inom det tekniska området. Det är kanske viktigast för framtidens arbetsmiljöer att den tekniska utvecklingen går hand i hand med önskemålen om att förbättra arbetsmiljön. Nya maskiner, redskap och arbetsmateriel måste utformas med tanke på att skapa bästa möjliga förhållanden för dem som skall använda dem. Vid sidan om den tänkta utbyggnaden av högskolan i Luleå bör, menar vi, en förstärkning av forskningen inom det tekniska området snarast komma till stånd, och vi anser att riksdagen i

nästa års statsverksproposition bör föreläggas förslag i ärendet.

Frånvaron på arbetsmarknaden tas upp i reservationen nr 27. I motiveringen till den motion från moderata samlingspartiet som ligger till grund för reservationen sägs bl. a. att det är nödvändigt att analysera orsakerna till den höga frånvarofrekvensen. Därvid bör belysas frånvarons förhållande till kön, ålder, löneläge, befattningsnivå, arbetstillfredsställelse, skiftarbete, löneform etc. En jämförelse mellan privat- och offentliganställda torde också vara intressant, liksom en jämförelse med avseende på arbetsplatsernas belägenhet i större respektive mindre orter. Även sjukförsäkringsreglernas inverkan på frånvaron bör ingående analyseras. Det sägs vidare att det är sannolikt att en sådan undersökning på en rad områden skulle ge uppslag till åtgärder som genom att undanröja bakomliggande orsaker kunde nedbringa frånvaron.

Jag tror att det är utomordentligt viktigt att vi får större kunskaper om orsaker och verkan på det här området. Mycket kan kanske förbättras med relativt enkla åtgärder, om man bara har klart för sig vad frånvaron beror på.

Den arbetsgrupp som SAF och LO gemensamt tillsatt för att studera frågan inom den del av arbetsmarknaden som de tillsammans företräder visar hur betydelsefull man inom dessa organisationer ansett frågan vara. Men den arbetsgruppen har endast sysslat med kartläggning av den del av arbetsmarknaden det där gäller och inte i det vidare perspektiv som motionsyrkandet går ut på. Tjänstemannagrupperna omfattas t. ex. inte av denna utredning som SAF och LO verkställt. Vi förutsätter givetvis att de resultat som kommit fram genom den här arbetsgruppen kan bli en värdefull hjälp för den övergripande utredning som vi föreslår i reservation 27. Det är viktigt att det utredningsarbete vi föreslår får ske jämsides med arbetsmiljöutredningens arbete därför att det säkert kunde ge intressanta resultat, värda att beakta i arbetsmiljöutredningens fortsatta arbete.

I en motion, som behandlas i föreliggande betänkande, tas bl. a. upp frågan om åtgärder mot användning av dieselmotorer vid gruvdrift under jord. Utskottet avstyrker motionen, bl. a. med hänvisning till ett uttalande av socialministern i en interpellationsdebatt förra året. Socialministern framhöll att det framstår som i hög grad önskvärt att finna ett lämpligt alternativ till konventionell dieseldrift under jord och att utvecklingsarbete för att tillgodose detta önskemål är på gång.

Jag tror att det finns all anledning att understryka det som socialministern har sagt om att minska behovet av dieseldrift vid underjordsarbete; det gäller både gruvor och andra berggrum, kanske inte minst de senare. Det är inte bra som det är nu, och arbetarskyddsmyndigheterna bör skärpa sig och se till att i varje fall de bestämmelser som finns efterlevs.

En annan fråga som tas upp i en motion är enmansbetjäningen på godståg. Med hänsyn till att arbetsmiljöutredningen i sitt fortsatta arbete skall ta upp regler för ensamarbete har vi inte ansett något särskilt uttalande nödvändigt nu, men jag vill understryka vikten av att utredningen snarast möjligt tar upp frågan.

I motion nr 2002 har jag föreslagit ändringar i paragraferna 7 a och 8 a

i förslaget till arbetarskyddslag. På båda dessa punkter har utskottet gjort förtydliganden som gör att jag är nöjd. I nämnda motion föreslår jag också ett tillägg till 53 §, vilken behandlar förbud mot att använda lokal, maskin, redskap etc. Motionsyrkandet går ut på att sådant förbud endast skall kunna meddelas om verksamheten innebär fara för någon annan, när det gäller yrkesutövare som bedriver verksamhet utan att ha arbetstagare anställda. På den här punkten har vi inte lämnat någon reservation till utskottets skrivning, men jag tror att utformningen av lagtexten kan leda till problem för ensamföretagare. Vi får hoppas att det inte blir så, men skulle det visa sig att farhågorna är befogade så får vi väl ta upp frågan igen.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till samtliga reservationer där herr Carlshamres och mitt namn förekommer. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Under 1960-talet dog på våra arbetsplatser 3 188 personer. Invalider blev 18 500 människor och drygt 1 172 000 skadades. Därtill kom drygt 17 000 fall av registrerad yrkessjukdom.

Om det inte blir några avgörande förbättringar under 1970-talet kommer ungefär 4 000 arbetare att dödas, 23 000 kommer att bli invalider och 1 250 000 kommer att skadas.

Det finns alltså på arbetsplatserna stora förväntningar om att kraftfulla åtgärder skall vidtas på arbetsmiljöområdet. Regeringens förslag till en bättre arbetsmiljö har ju inte i grunden kunnat infria dessa krav. Det är en väldig opinion ute på arbetsplatserna.

Arbetsmiljöutredningens första delbetänkande är visserligen en diger läsning, men innehållsmässigt är utredningen ganska tunn. Man har tydligen inte velat klargöra hur en arbetsmiljö skall se ut och vilken målsättning man har. Det måste slås fast att en bra arbetsmiljö är det när arbetsplatsen inte ger några skador – fysiska eller psykiska – och det gäller på lång sikt, alltså under ett helt arbetsliv.

Målsättningen att varje arbetande individ skall ha rätten till riskfria arbetsförhållanden är ju lika självklar som rätten till arbete för alla borde vara. Men i det samhälle där vi i dag lever är varken rätten till arbete eller rätten till en riskfri arbetsmiljö någon självklarhet. Tvärtom riskerna är något som hör vardagen till.

Det är många frågor man ställer sig. Måste en stor del av ackordsjobbarna slås ut i förtid på arbetsmarknaden? Skall de gå sjukskrivna bara därför att de inte hinner med i arbetstempot? Måste det vara så att skiftarbetare i stor utsträckning skall drabbas av magkatarrer och magsår? Måste det vara så att 80–90 procent av arbetarna t. ex. vid ett järnverk skall vara hörselskadade? Måste det vara så att en stor del av arbetarna utsätts för gaser, kemikalier och liknande som bidrar till skador på lång och kort sikt?

Skulle det inte i stället vara så att blotta misstanken att en arbetsplats eller en arbetsprocess kan frambringa fysiska eller psykiska skador ledde till att arbetsplatsen blev föremål för en omfattande förbättring? Tyvärr upphävs dessa självklarheter av de saliggörande lönsamhets-, produktivi-

tets- och effektivitetsintressena. Uppfattningen att människans hälsa är lönsam blir i de flesta fall av underordnad betydelse.

De självklarheter som egentligen borde gälla för arbetsmiljöområdet har både arbetsmiljöutredningen och de som skrivit propositionen förbisett. I stället bidrar man till föreställningen att lönearbetarna och ägarna till företagen skulle ha samma intressen. Den som något praktiskt har sysslat med arbetsmiljö vet att så inte är fallet. När lönsamheten står först får skyddsintressena vika.

Såväl arbetsmiljöutredningen som propositionsskrivarna har förbisett det grundläggande elementet i hela arbetsmiljöproblematiken. Man vidhåller den föråldrade synpunkten att arbetsmiljöfrågor är samarbetsfrågor. Man definierar utvecklingen på arbetsmiljöområdet som någon följd av abstrakt teknisk utveckling. Man kan tydligen inte se att det inte är tekniken i och för sig som skapar problemen utan att det är den felaktiga användningen av tekniken som skapar riskerna. Med en planering av den tekniska utvecklingen i de arbetandes intresse skulle man i stället kunna använda tekniken för att skydda de arbetande mot hälsorisker.

Förslaget om en bättre arbetsmiljö förbiser de allra viktigaste av de förhållanden som skapar hälsorisker, nämligen den alltmer ökande arbetshetsen som i sin tur är en direkt följd av kapitalägarnas strävan till högsta möjliga profit. Det är klart dokumenterat att en hög arbetsintensitet leder till ohälsa i form av stressjukdomar och indirekt medför risker för olycksfall. Den ohejdade rationaliseringen bidrar ytterligare till ökad arbetsintensitet, och ackordshetsen gör att skyddsanordningar försummas.

Hela den här problematiken, som är central på arbetsmiljöområdet, undviker propositionsskrivarna att utreda. Man gör inget ställningstagande till lönesystemen eller skiftarbetets betydelse för arbetsmiljön. Man avstår från att komma med konkreta lagbestämmelser som skulle vara till skydd för de anställda, t. ex. gränsvärden för buller och gaser samt föreskrifter om pauser och arbetstakt. I propositionen har man heller inte gått ifrån arbetsmiljöutredningens förslag, utan man fortsätter i de gamla inkörda hjulspåren. Man ser alltså arbetsmiljön som en samarbetsfråga.

Men vi vill klart säga ifrån att arbetsmiljön kan aldrig vara en samarbetsfråga. Så länge de enskilda kapitalintressena tjänar pengar på att utnyttja arbetskraften så intensivt som möjligt och nödvändiga skyddsåtgärder är kostsamma och hotar att nagga företagets vinster i kanten är en god arbetsmiljö något som lönearbetarna måste kämpa sig till i strid mot företagen.

Är det inte avslöjande att först när LO:s och SAF:s representanter inom utredningen i allt väsentligt kunde enas, så kom man med ett förslag? Likaså har arbetsgivarnas företrädare här i riksdagen i allt väsentligt kunnat skriva under förslaget. De vill bara ha små putsningar i kanten.

Resultatet av utredningens arbete visar att vi kommunister hade rätt när vi 1971 anmälde vår oro, som var grundad på ryktena att utredningen inte skulle framlägga något förslag förrän LO:s och SAF:s representanter var överens. Men då mottogs våra farhågor, bl. a. av utskottets ordföran-

de, med stor nonchalans. Tiden har visat att vi hade fog för våra varningar. Tyvärr är det arbetarna med den dåliga arbetsmiljön som kommer i kläm. Det är deras berättigade krav som inte blir tillgodosedda.

I den stort upplagda propagandadriven för förslaget om en bättre arbetsmiljö påstås det att man tar stora steg för att förbättra arbetsmiljön. Detta understryker också utskottet i sin skrivning, och utskottet avvisar vårt påstående i motionen 2005 att de i propositionen framlagda förslagen endast skulle få marginell effekt. Vi vill från vpk:s sida deklarerat att förslagen faller inom samarbetets ram. Så långt som arbetsgivarna tillåter kan man förbättra miljön. Som vi tidigare sagt berör det inte arbetsintensiteten, gränsvärden eller regler för arbetsplatsen. I grund och botten har man inte uppställt något mål för hur en arbetsplats skall se ut. Vi menar att förbättringar otvivelaktigt kommer att vidtas på de allra sämsta arbetsplatserna, men i stort sett innebär förslagen endast en krusning på ytan.

Den stora satsningen skall göras på yrkesinspektionen, och det kan ju tyckas vara bra. Men nu är det inte den kvantitativa sidan av yrkesinspektionen som är avgörande, utan det är framför allt inspektionens kvalitet. Kommer yrkesinspektionen att fylla lönearbetarnas krav? Arbetarna själva uttrycker i remissvaren kritiska synpunkter på yrkesinspektionen. Ett stort antal grupper pekar på att yrkesinspektionen i högre grad borde stödja de anställdas intressen i sin verksamhet. Trots att bestämmelser finns redan i dag händer det, enligt vittnesbörd från flera grupper, att yrkesinspektören när han kommer på besök inte tar kontakt med skyddsombudet utan enbart diskuterar med företagsledningen. Och i en sammanfattning av svaren från grupperna inom metallindustrin gör man följande omdöme: "Yrkesinspektionen uppfattas som partisk för arbetsgivarna och mot arbetstagarna. Man anser i stor utsträckning att yrkesinspektionens representanter skall komma oanmälda till företagen. Det förefaller som om det 'städas upp' när ett besök har aviserats."

Detta är alltså synpunkter som har framkommit vid ärendets remiss.

Samma tveksamhet som lönearbetarna har mot yrkesinspektionen måste också uppstå gentemot den forskning som bedrivs i Arbetsmedicinska institutets regi. De experter som där bedriver verksamheten har i huvudsak tillägnat sig arbetsköparnas värderingar på arbetsmiljön. Därför är det ytterst angeläget att forskningen får en ny inriktning. Först och främst måste forskningen få omedelbara konsekvenser. Ett forskningsresultat som inte till fullo bevisar att någonting kan vålla skada medför nu sällan några åtgärder. I stället borde det vara så att blotta misstanken om att något innebär fara för arbetarnas hälsa skulle medföra åtgärder i förebyggande syfte.

I dag är forskningens och utbildningens inriktning helt arbetsköpardominerad. Det har bl. a. från riksdagen framhållits att det inte är lämpligt med en uppsplittring av resurserna i det fallet, men jag anser det vara ytterst angeläget att just splittra de resurserna och ge fackföreningsrörelsen möjligheter att starta ett eget fackligt institut. Där måste också LO:s ledning besinna sitt ansvar och aktivt arbeta för att fackföreningsrörelsen kan forska och utbilda skyddsombud, skyddsinspektörer och skyddsingenjörer. Man måste skapa en motvikt till den etablerade, arbetsköpar-

inriktade arbetsmiljöforskningen. Ett fackligt institut skulle ge skyddsombuden och arbetarna direkta erfarenheter som kunde användas. Vidare vore det en styrka om LO till att börja med kunde ha en läkarcentral med 5–10 anställda, lika många skyddsinspektörer och skyddsingenjörer, som direkt skulle kunna ingripa och vara lönearbetarna behjälpliga. Ett exempel som talar för en splittring av forskningsresurserna är erfarenheterna från kärnkraftens område. Det är skrämmande när ledande forskare säger att forskningen har gått dem förbi därför att den har varit ensidigt inriktad.

Herr talman! När jag i slutet av föregående vecka med socialutskottets digra betänkande under armen kom till min hembygd kunde jag i ett reportage i den socialdemokratiska tidningen läsa följande: "Jag tror att alla får någon form av hörselskador och psykiska störningar här. Anläggningen är enorm, oväsendet fruktansvärt, skyddshjälmen spänner och svetten lackar. Små, smutsiga figurer rör sig långt borta i dammtöcknet medan eldkvistar sprutar." En klubbordförande som är elektriker och arbetat i 26 år på arbetsplatsen anser sig gravt hörselskadad blott vid 45 års ålder. Hans arbetskamrat, som är 26 år, säger: "Oljudet är olidligt ibland. Jag brukar tänka för mig själv: Hur skall jag stå ut här till pensioneringen? Det är ju 41 år kvar — — —"

Den arbetsplats det är fråga om råkar vara min arbetsplats, stålverket i Domnarvets järnverk. Man kan förstå att det är svårt att rekrytera folk till en sådan arbetsplats. Direktören för järnverket säger att den påträngande miljön kräver en viss tuffhet hos individen. Tuffheten består väl i att kunna slå bort hälsoriskerna.

Nu är det så att många tvingas arbeta på sådana här arbetsplatser för att över huvud taget kunna försörja sig. Men det har också visat sig att det finns ett stort motstånd mot industriarbete. Det går inte att bara fortsätta och tala om högre status för industriarbete — det krävs konkreta åtgärder.

Att det inte går att bara tala om högre status för industrijobbet fick socialförsäkringsutskottet erfara vid en resa till Falun–Borlänge. Man besökte järnverket. Först blev man bjuden på en introduktion med direktörerna. I vanlig ordning omfamnade man varandra och talade om att höja statusen för industrijobbet. Men sedan råkade vi också få besöka den här arbetsplatsen, och jag har det bestämda intrycket att många efter rundvandringen var ytterst betänksamma. Många som fick uppleva detta tyckte det var "ett rent helvete". Kanske var det en nyttig läxa. Vad som behövs är alltså inte fagert tal utan konkreta åtgärder.

Detta exempel visar att det är oerhört angeläget att fastslå hur en arbetsplats skall se ut, dvs. fastställa regler och gränsvärden. Av den stora arbetsplatsremissen framgick det att detta är en angelägen sak. Många grupper var "starkt angelägna att det skapas bättre s. k. hygieniska gränsvärden för buller, gas, luftfuktighet, kemikalier och giftämnen".

I reservation 4 ställs kravet på en förtursbehandling av dessa frågor. Reservationen tar även upp en annan fråga som har uppmärksamats i skyddsombudens remissvar, nämligen ackordsjaktet, och kräver ett slopande av ackorden. I remissvaret sägs att "ackord och andra former av prestationslön är ett ständigt hot mot säkerhet, hälsa och god miljö i

arbetet". Många olycksfall sker i samband med tidspress, psykisk ohälsa får allt större omfattning osv. Det är uppenbart att regler måste utformas för arbetsplatsen och för en minskad arbetsintensitet. Det betyder att man måste fastställa högsta hastighet och bemanning vid t. ex. löpande band. Man måste fastställa pauserna, kontinuerliga arbetsprocesser och regler för skiftarbete och ackordsformer.

Gränsvärden, som är satta så lågt att ingen skada sker på en arbetare under hela hans arbetsliv, skulle bli ett stöd i kampen mot arbetsköparnas ovilja att satsa på avgörande miljöförbättring. Det skulle även styra in forskningen på konkreta uppgifter. Inför man bestämda regler för arbetstakt och liknande finns möjligheter att hejda den pågående utslagningen av arbetskraft. Det är inte bara arbetarnas tunga, hårda jobb och skiftarbete som medför att många slås ut i dag. Utslagning sker på många andra områden. Orsaken är också ackords- och prestationsnormer.

En dag mötte jag en f. d. stansoperatris, som hamnat i arbetsvärden. Orsaken var att hon helt enkelt stampats ut från sitt arbete. Så länge det inte var ackord kunde hon stå ut med arbetet, men då ackord blev infört stoppade hon inte. Prestationsnormerna gör att samhället får ta på sig stora kostnader när företagen helt enkelt sorterar människorna i A-, B- och C-lag. Den centrala frågan måste vara om inte arbetsförhållandena skall vara så utformade att en människa skall kunna ha en dålig dag utan att därför bli synad i sömmarna eller få utstå obehag av många olika slag.

Gränsvärdena är i dag rekommendationer. Vi kräver att de skall ha laglig giltighet. Det behöver inte bli någon lång utredningsprocess för att åstadkomma detta. Vi kan gå till andra länder som ligger långt före oss i det här avseendet. Både Sovjetunionen och Amerika har lagstiftning som är mer detaljerad och mycket mer långtgående än den vi har. Vi kan söka oss dit, ta exempel därifrån och lagfästa dessa regler. Vi behöver inte utreda i oändlighet. Därför menar vi att just dessa frågor skall få förtursbehandling. Socialministern säger att man skall ha särskild uppmärksamhet på detta, och då tycker jag att man också kan bifalla vår reservation, som går ut på förtursbehandling av denna angelägna fråga.

Om en ny arbetarskyddslag skall stiftas behövs omfattande förändringar för att skapa en grund på vilken man kan bygga vidare och få till stånd en utveckling mot en bättre arbetsmiljö. Arbetarskyddslagen har en s. k. målsättningsparagraf, som säger att ägarna till företaget och de arbetande skall samverka för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden. Men vad betyder nu detta? Samverkan på jämställd fot? Nej, definitivt inte! Arbetsköparna har § 32, de äger företagen och de har i de allra flesta fall tolkningsföreträde. Vad har arbetarna att sätta emot? Strejkrätten? Nej! Strejk är förbjuden t. o. m. som vapen mot dåliga arbetsmiljöer. I praktiken blir arbetsmiljön bara så bra som arbetsköparna vill. All erfarenhet tyder på detta. Därför menar vi från vänsterpartiet kommunisterna att lönearbetarna måste tillförsäkras maktbefogenheter i en arbetarskyddslag. Man talar om att tillgodose de arbetandes intressen, men det stannar vid vackra ord. I reservationen 7 kräver vi en förändring av målsättningsparagrafen så att den kommer att tillförsäkra arbetarna maktbefogenheter.

I arbetsmiljöutredningens förslag var den stora frågan om skyddsom-

buden skulle få avbryta ett arbete om arbetsuppgiften innebar omedelbar och allvarlig fara för arbetarens liv och hälsa. Men om han avbröt ett arbete som inte innebar omedelbar eller allvarlig fara, skulle han kunna ådömas böter -- han skulle alltså vara utsatt för risken att behöva betala skadestånd.

I propositionen har bötesstraffet försvunnit tack vare en väldig opinion, som har vänt sig mot ett sådant förfaringsätt. Även vpk-motionen 1187 från januari hade kravet att skadeståndsansvaret skulle utgå. Kvar står dock att ett skyddsombud endast får avbryta arbete som utgör omedelbar och allvarlig fara. Här måste kraftiga erinringar göras. Skall ett skyddsombud kunna förebygga risker i arbetet, måste hans och arbetarens värderingar av faran vara avgörande, och denna rätt får inte knytas enbart till sådana faror som sägs vara omedelbara och allvarliga.

Vidare är det motsägelsefullt att det i bilagan till arbetsmiljöutredningens betänkande först slås fast att det finns många smygande faror i arbetslivet men senare sägs att maktbefogenheten skall begränsas till omedelbar och allvarlig fara. Det måste vara helt felaktigt och inkonsekvent. Om ett skyddsombud avbryter ett arbete, gäller avbrottet bara tills yrkesinspektionen har sagt sitt, och med de erfarenheter som bl. a. skyddsombuden har, och även givit uttryck för i remissen om yrkesinspektionens roll, kommer det i många fall att bli arbetsköparnas värderingar som fäller utslaget. Skall maktbefogenheten för skyddsombuden få en reell innebörd, är det endast den lokala fackföreningen, den som har valt skyddsombudet, som skall bedöma det berättigade i skyddsombudets åtgärder.

Dagens skyddskommittéer är ingenting annat än samrådsorgan -- det är väl heller ingen som vill påstå någonting annat. I det förslag vi nu behandlar finns det ingenting som säger att det skulle bli annorlunda. Skall det dagliga skyddsarbetet få effekt, måste även skyddskommittéerna vara en maktfaktor för arbetarna och inte som nu vara arbetsköparnas instrument.

Lönearbetarna bör ha majoritet i kommittén. Vidare bör en kommitté kunna utfärda bestämmelser på arbetsmiljöområdet med laglig giltighet. Överträdelse av bestämmelserna skall kunna föranleda straffansvar, t. ex. för en företagsledning som vägrar att vidta en säkerhetsåtgärd.

Skyddsombuden bör även vara den instans som leder företagshälsovårdens verksamhet. Med majoritet för arbetarna kommer företagshälsovårdens praktiska arbete att kunna föras in på banor som kommer arbetarna till godo. För närvarande är ju företagshälsovården en stabsfunktion, knuten till företagsledningen, och det är därför angeläget att företagshälsovården ställs under landstingets regi för att inte bli arbetsköparbunden.

Skyddskommittéerna skulle vid ett bifall till reservationerna 11 och 13 få den betydelse som de flesta lönearbetare önskar, nämligen ett arbetsmiljöarbete i deras intresse. Till en skyddskommittés uppgifter hör även att kunna anmoda exempelvis företaget att låta undersöka visst ämne eller material. Att endast yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen skall kunna kräva detta kan inte vara tillfredsställande. Därför skall också skyddskommittén ha kompetens att ålägga ett företag att företa en sådan undersökning.

Många ord har sagts om dagens företagshälsovård, men det är klart att den i de flesta fall tjänar arbetsköparnas syften. Att ha läkare som är knuten till företagsledningen är otillfredsställande. Otaliga är de exempel då företagsläkarna har blundat för hälsorisker, eftersom dessa i annat fall kunnat kosta företagen stora summor i arbetarskyddskostnader. Förtroendet för företagsläkarna är också mycket lågt hos de arbetande. Givetvis finns det här undantag. Men kvar står att med landstinget som huvudman och med majoritet i skyddskommittén för de arbetande skulle garantier skapas för att arbetarnas intressen tillgodoses.

En av de frågor som skapar oro bland löncarbetarna är de regler som talar om tystnadsplikt. Det blir en barriär mellan de förtroendevalda och dem som de företräder. Sekretessbestämmelserna måste utformas så klart att inte skyddsombuden känner sig låsta i sitt agerande i skyddsfrågor. Nu är förslaget från regeringen inte klart utformat. Man kan också tänka sig att skyddsombud som verkligen vill fullgöra sin tystnadsplikt gentemot sina arbetskamrater kan, som t. ex. representanterna i bolagsstyrelsen, bli föremål för hot om skadeståndsansvar. Därför är det viktigt att man, som vi gör i reservationen 14, klargör tystnadspliktens omfattning och begränsning.

Jag har tidigare berört forskning och utbildning. I förslaget från regeringen utgår man från att utbildningen skall vara en fråga för parterna gemensamt. Man utgår från att målsättningsparagrafen om arbetsmiljön skall vara en samarbetsfråga. Forskningen ligger i dag i arbetsköparnas händer. Det betyder att även utbildningen av skyddsingenjörerna, skyddsinspektörerna och skyddsombuden kommer att få en enorm slagsida. En splittring av forsknings- och utbildningsresurserna skulle verkligen kunna ge ett bidrag för att jämna ut de förhållanden som nu råder. Skall de arbetande få skyddsombud som företräder deras intressen måste fackföreningarna handha utformningen av utbildningen. Här kan man peka på yttrandena i arbetsplatsremissen, där man förde fram kravet på att utbildningen skulle skötas av den egna organisationen.

När det gäller forskningen vill vi från vpk klargöra att det måste till en ny inriktning. Arbetsköparsynen måste brytas. Vi motionerade 1971 om att en professur i arbetsmiljö skulle inrättas. Det skulle, som vi såg det, göra arbetsmiljöarbetet mer attraktivt, ge det en ny status. Sedan dess har samarbetssträvandena utvecklats och omfattar tydligen också forskningsinriktningen. Vi anser att en professur i arbetsmiljö för närvarande inte är den allra viktigaste frågan. Snarare är inriktningen på forskningen, som vi skisserat i motionerna 2005 och 1187, den mer angelägna frågan.

Arbetsmiljön är en maktfråga, där samarbetet mellan arbetsköpare och lönearbetare inte leder till tillfredsställande resultat. Från socialdemokratiskt håll har det talats om arbetslivets förnyelse. Den fråga man skulle vilja ha svar på är: Är socialdemokraterna beredda att ställa upp ett mål för hur arbetsplatsen skall se ut, att klart ange i lag vilka värden och regler som skall gälla? Är de beredda att snarast göra detta? Jag ställer inte den frågan till de borgerliga, för jag vet redan vad deras svar blir -- de är säkert inte beredda att göra det.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till vpk-reservationerna 2, 4, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16 och 24. Jag yrkar också bifall till reservationen 28, som

kommer att beröras av herr Lövenborg, och till reservationerna 29 och 30 som kommer att beröras av herr Hallgren.

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag har med intresse följt den här debatten. Det kanske intressantaste är när man får höra moderaternas representant tala sig varm för förbättringar på arbetsmiljöområdet och på arbetarskyddsområdet. Jag har träffat moderatrepresentanter vid förhandlingsbordet och i skyddskommittéerna. De har en annan uppfattning. Där slåss man om 5-öringar och 10-öringar när det gäller skyddet. Jag skulle kunna ge många exempel på det. Det är bara att hoppas att de som representerar moderaterna och arbetsköparsidan och som sitter i skyddskommittéer och förhandlingsdelegationer verkligen anammar de linjer som dras upp av moderaternas representant här.

Men, herr talman, det var inte närmast detta jag skulle tala om. I mitt anförande har jag tänkt beröra endast två frågor, nämligen de som tas upp i motionerna 1178 och 1179 från vänsterpartiet kommunisterna.

I motionen 1178 har vi yrkat på en särskild förordning som stadgar förbud för användning av medhavda arbetsmaskiner i utländska fartyg vid lossnings- och lastningsarbete i svenska hamnar.

Som alla vet har mekaniseringen av stuveriarbetet oavbrutet ökat. Godshanteringen har i väsentlig grad förändrats. Man sammanför godset i allt större enheter för att lossnings- och lastningsarbetet skall gå så snabbt som möjligt och naturligtvis för att de allt större fartygen, vars liggetid är mer kostsam, skall få så liten tid som möjligt i hamn -- allt i syfte att rederier och stuveribolag skall kunna öka sina profiler.

På senare år har det dykt upp ett mycket allvarligt problem som berör dem som jobbar i hamnarna, dvs. stuveriarbetarna. Det finns i dag utländska rederier som anser att det är för dyrt och förenat med andra olägenheter att hyra in maskiner för stuveriarbete ombord. Av den anledningen har man skaffat sig egna truckar som följer med fartygen till de olika hamnar som fartygen anlöper. För stuveriarbetarna har det medfört stora risker och allvarliga olyckstillbud.

De här truckarna är av en helt annan typ än de som i vanliga fall används vid stuveriarbete. Det är speciellt manöverorganen som är helt annorlunda. Som exempel kan nämnas att fram- och backkörning på dessa specialtruckar sker genom pedalmanöver, där pedalerna är placerade tätt intill varandra. På de truckar som vanligtvis används regleras fram- och backkörning med en växelspak, precis som vid bilkörning. Alla kan förstå hur lätt det är att göra en felmanöver som kan få ohyggliga konsekvenser.

Jag skall återge ett olycksfall som inträffat i Göteborgs hamn. En van maskinförare beordrades att köra en sådan truck ombord på ett norskt fartyg. Han satte sig på trucken och körde en stund. Ett tu tre när han skulle frikoppla trampade han på en pedal, och trucken rusade bakåt. Eftersom han befann sig på mellandäck och det var öppet till underrummet, störtade han ned med trucken i underrummet och klämdes till döds.

Flera tillbud till sådana olyckor har också inträffat. Vårt yrkande att

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

medhavda arbetsmaskiner på utländska fartyg inte skall få användas är således välmotiverat ur arbetarskyddssynpunkt. När utskottet svarar på vår motion upprepar man ungefär vad socialministern sade i ett svar på en enkel fråga som jag hade ställt just med anledning av användandet av utländska arbetsmaskiner, dvs. att arbetarskyddslagstiftningen och sjösäkerhetslagstiftningen ger tillsynsmyndigheterna möjlighet att ingripa med förbud mot arbetsmaskiner ombord på utländska fartyg, vilka har sådana brister att säkerheten riskeras. Men det är inte fråga om brister på maskinen därför att det rör sig om en helt annan typ av maskiner, som inte alls användes i svenska hamnar och som inte tillhandahålls av svenska maskinuthyrningsfirmor och stuverier. Yrkesinspektörer har ytterst små möjligheter att ingripa omedelbart, eftersom stuveriarbetet börjar mycket tidigt och pågår även nattetid. Det går inte att då få tag i någon skyddsinspektör. Dessutom är det omöjligt att praktiskt ingripa mot en maskin som kan vara helt ny. Vi kan inte påstå att den är funktionsoduglig, men vi kan heller inte kolla om den verkligen har gått igenom den kontroll som föreskrivs i arbetarskyddslagen: den lämnar ju aldrig fartyget och kan därför aldrig komma till kontrolleras av svenska myndigheter på samma sätt som sker med övriga maskiner.

Jag tror därför att det är av stor vikt att man verkligen får fram en förordning som förbjuder användandet av sådana maskiner som jag här nu nämnt, och jag yrkar bifall till reservationen 29.

Herr talman! Jag skall sedan övergå till motionen 1179, i vilken vi tagit upp lokpersonalens arbetsförhållanden och där vi påvisar den avsevärda försämring som gradvis har skett. Det gäller i första hand införandet av enmansbetjäningen på normalgodståg och expressgodståg. Det råder ingen tvekan, om att framtingandet av enmansbetjäning innebär en väsentlig försämring av lokmännens arbetsmiljö. Att detta inträffar i ett skede då alla talar om att arbetsmiljön för arbetarna måste förbättras, gör inte saken bättre. Det råder ingen tvekan om att detta effektivitetstänkande från SJ:s sida innebär allvarliga avsteg från gängse skyddsregler och föreskrifter. Det kan starkt ifrågasättas om kraven på säkerhet i anställningen enligt 7 § i arbetarskyddslagen verkligen uppfylls. Det har också framförts starka protester från lokmännen över hela landet mot bortrationaliseringen av lokbiträde som tidigare alltid medföljde godstågen.

Alla kan tänka sig hur det skulle vara att ensam nattetid arbeta upp till nio timmar med en halvtimmes rast samtidigt som man har ansvaret för lok, vagnar och last. Det måste naturligtvis vara väldigt pressande och monotont att ensam sitta på detta sätt. Om något fel uppstår på loket eller vagnarna måste lokföraren ensam dels undersöka var felet är och dels sedan också försöka avhjälpa felet. Man kan föreställa sig hur det är att springa runt på en banvall vintertid och exempelvis syna vagnar eller lok därför att ett fel uppstått och hur stora olycksfallsrisker det för med sig. Det måste naturligtvis vara ytterst allvarligt att vara ensam i en sådan situation. Skulle lokföraren halka, skada sig allvarligt och bli liggande reagerar inte någon förrän det upptäcks att godståget inte har kommit fram i rätt tid. Först då kan man börja undersöka vad som har hänt, och det tar naturligtvis lång tid innan man får reda på det. Det kan ju röra sig

om timmar mellan olyckstillfället och den tidpunkt då tåget skulle ha nått stationen. Först skall man lokalisera var tåget befinner sig, och för det åtgår ytterligare tid. Det är naturligtvis allvarligt med tanke på möjligheterna att kunna undsätta den eventuellt skadade lokföraren. Det föreligger stora risker att hjälpen kommer för sent. En sådan arbetsmiljö kan inte accepteras utan måste ändras.

I utskottets skrivning i anledning av motionen tas frågan upp ur principiell synpunkt och man hänvisar till arbetsmiljöutredningen. Det är ganska vanligt att hänvisa till utredningar, för sådana pågår ju alltid. Arbetsmiljöutredningen skall också ta upp regler för enmansarbete och pröva hur detta i framtiden skall regleras.

När denna enmansbetjäning genomdrevs – tillämpad från den 1 oktober 1972 – ansåg säkerhetsinspektören för SJ att det vore lämpligare att vidmakthålla den tidigare ordningen med två man på alla lok i godstrafik. Men säkerhetsinspektörens uppfattning fick ge vika för SJ:s effektivitetstänkande.

Vi anser att det här är en så viktig säkerhets- och arbetsmiljöfråga för lokmännen att det inte finns någon anledning att avvakta vad arbetsmiljöutredningen kan komma fram till i fråga om principerna för enmansarbete, utan att förbud mot enmansbetjäning på normalgodståg och expressgodståg redan nu bör införas.

Herr talman! Det kan vara av intresse att se hur andra länder har reglerat bemanningen av godståg. Enligt de uppgifter jag har inhämtat finns det bara ett land som har så usla bestämmelser som Sverige, och det är vårt grannland Danmark. I Norge är bemanningen på godståg minst två personer, i Storbritannien och USA krävs det tre man och i Västtyskland minst två man. I Finland har man gjort försök att införa enmansbetjäning, en fråga som har drivits hårt. Men hittills och i varje fall mig veterligen har fackförbundet sagt ett bestämt nej till en sådan försämring.

Det kan således konstateras att lokmännen i Sverige i detta avseende har en väsentligt sämre ställning än lokmännen i de flesta andra länder. Det är på tiden att ändra på det förhållandet.

Herr talman! Vi kan inte låta SJ:s krav på ökad effektivitet gå ut över de anställda, dvs. lokmännen. Deras arbetsmiljö och deras krav på ett acceptabelt arbetarskydd måste sättas i förgrunden. Jag yrkar därför bifall till reservationen 30.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Lagen om arbetarskydd är en av våra äldsta skyddslagar. Redan 1881 utfärdades en förordning angående minderårigas användning inom industri och hantverk. Förordningen blev inte effektiv och efterlevnaden var också ringa. År 1900 reviderades 1881 års förordning och utvidgades med bestämmelser beträffande kvinnornas arbete inom industrin. Förordningen upphöjdes till lag. Kontrollen över lagens efterlevnad överfördes till den år 1889 inrättade yrkesinspektionen. Lagen från år 1900 reviderades 1912. Den nu gällande skyddslagen härrör sig från år 1949. Det är alltså nära ett kvartssekel sedan arbetarskyddslagen översågs.

Proposition 1973:130 om åtgärder för förbättring av arbetsmiljön är

därför ett mycket viktigt aktstycke, som berör alla medborgare i arbetsför ålder och hela vår arbetsmarknad. Av veckans 168 timmar tillbringar de flesta 40 timmar på arbetsplatsen. Inräknas raster och färdtid till och från arbetet utgör det minst en fjärdedel av det yrkesverksamma livet som de anställda tillbringar på sin arbetsplats. Lagen om arbetarskydd är till för att förebygga ohälsa i arbetet. När arbetets art ständigt förändras måste lagstiftning och tillämpningsföreskrifter ständigt anpassas till de förändringar som sker.

Det har skett och kommer att ske stora förändringar på arbetslivets område. Den generation jag själv tillhör har fått uppleva en fullständig revolution på detta område. Vi har fortfarande kvar på minnets näthinna den Sörgårdsromantik där far plöjde, mor bakade, mormor stickade och vi barn tumlade omkring i gröngräset. Det var för många en livsrytm som bestämdes av årstidernas växlingar och vådrets makter och inte minst av dragdjurens behov av mat och vila. Arbetstiden var ofta lång, men man hade trots allt råd med femminuterspauser då och då. Som regel fick man också en siesta mitt på dagen. Den arbetsgivare eller arbetsledare som inte ett par tre gånger om dagen bjöd på fem minuter betraktades som ogin och snål.

I dag lever vi i ett industrisamhälle och administrativt samhälle som strikt styrs av stämpelklockor och noga inrutade raster. Det är löpande band och datastyrda arbetsprocesser som bestämmer arbetsrytmen. Vi har tagit teknikens alla framsteg till hjälp för att öka arbetstakten. Men vi har köpt detta till priset av ökad stress, buller och störningar. Många hanterar i dag vätskor och lösningar som för ett årtionde sedan var helt okända. Riskerna för förgiftningar, allergier och hudsjukdomar har ständigt ökat. Strålningsriskerna ökas genom att man i större omfattning använder röntgen vid kontroll av material och svetsskarvar. Vi har med andra ord en arbetsmiljö som blir allt svårare att övervaka, och det blir allt svårare att i tid förebygga skador som till det yttre är osynliga men som i längden kan påverka hälsan.

Många av de problem jag här berört kan åtgärdas genom lagstiftning och tillämpningsföreskrifter. Andra problem, t. ex. buller och andra störningar, måste man angripa vid källan. Vid sidan av lagstiftningen behövs därför forsknings- och utvecklingsarbete.

Det är därför jag reserverat mig på punkten 25 i utskottets hemställan. Jag anser att utskottet tagit litet för lätt på forskningsaspekterna när det gäller att komma till rätta med många problem inom arbetsmiljön. Låt oss ta upp några problem som jag själv kommit i kontakt med: Inom gruv- och anläggningsverksamheten måste man använda sprängämnen. Det var tidigare vanligt att man använde dynamit. De flesta som hanterade denna vara fick vad man på fackspråk kallar "dynamitskalle". Den vanliga dynamiten innehåller nitroglycerin, som har den egenskapen att det utvidgar blodkärlen. Avdunstningen från dynamiten påverkar blodkärlen i huvudet och huvudvärk uppstår. Nu har forskare tagit fram sprängämnen som inte innehåller nitroglycerin, och de som hanterar sådana sprängämnen behöver inte ha denna huvudvärk.

Ett annat exempel ur levande livet har jag hämtat ur sista numret av fackförbundetidningen Sia, träkartellens tidning. Där skildrar en redaktör

Sigurd Klockares besök i sin gamla hembygd Seskarö. ASSI har där investerat 13 miljoner i ett toppmodernt sågverk. Det är en mycket uppskattad investering. Man sågar där i genomsnitt 2 400 stockar per dag. Så till artikeln. Under rubriken "Bullret" står det: "Men det avgörande ligger på arbetsmiljösidan. Bullret och dånet, vibrationerna, har man inte kunnat få bukt med. Den enda trösten är att forskning på området pågår. Också sågverk måste bli arbetsplatser där man ska kunna tala med varandra i samtalston, utan att som nu anstränga strupe och öron.

När ramarna är igång skakar också kontorsbyggnaden som ett såll, huset har också döpts till 'Skaksållet' och det berättas att trädens kvistar darrar på tre kms håll." Så långt den här redaktören som hoppas på forskningen. Det är ett referat från en arbetsmiljökonferens anordnad av Tekniska mässan i Stockholm där Metall och Verkstadsföreningen var medarrangörer. Arbetarskyddsnämndens chef Ingvar Söderström, som talade om de enorma utbildnings- och informationsbehov som finns på arbetsmiljösidan i dag, tryckte på att vi måste utbilda cheferna, företagsledarna, i dessa frågor. Under rubriken "Utbilda chefen" säger han enligt Metallarbetaren:

"Det vore närmast lättsinnigt att inskränka arbetsmiljöutbildningen till skyddsombud, arbetsledare och liknande. Utbildningen på arbetsmiljöområdet måste genomsyra alla nivåer och alla utbildningsformer.

Arbetsmiljöfrågorna ska nu släppas in i gymnasieskolans studieplaner. De borde också in på ett tidigt stadium i grundskolan. Och jag känner stor oro över det avstånd som råder mellan högre utbildning och vardag på jobbet.

Oroad därför att det kan betyda att utvecklingen måste invänta den högre utbildningen. Arbetsmiljön måste in i utbildningen av planerare, tekniker, inköpare och företagsledare.

I dag står färskva civilingenjörer, utan att ha fått en enda timmes utbildning i de här frågorna, som överordnade till skyddsombud och arbetsledare. Ändå är det civilingenjörerna som ska fatta besluten, ge beskeden och lösningarna."

Det är en märklig ordning, kommenterade Ingvar Nilsson.

Han fick medhåll av direktör Olof Gustafsson, Verkstadsföreningen, som kommenterade:

"Samhället bör verkligen ta sig i kragen när det gäller teknikerutbildningen. Teknikerna gör i dag närmast fulländade maskiner – ur effektivitetssynpunkt. Men när det gäller buller och andra miljöaspekter, då finns inte samma ambition. Där slutar tänkandet."

Så, herr talman, några ord om reservationen 20 som jag yrkar bifall till. Jag pekar där på nödvändigheten av att den arbetsvetenskapliga utbildningen och forskningen kommer till stånd vid våra universitet och tekniska högskolor. I propositionen 130 berör statsrådet Aspling de planer som bl. a. den nya tekniska högskolan i Luleå framlagt och som i höst skall prövas i samband med budgetarbetet. Högskolan har ägnat stor uppmärksamhet åt arbetsmiljöfrågorna. Man vill hos de blivande civilingenjörerna inskräpa vikten av att tekniken anpassas till människans fysiska och psykiska förutsättningar. I utbildningsplanerna ingår också att skolans elever obligatoriskt skall fullgöra minst tio månaders

sammanhängande praktik på verkstadsgolvet eller på bygget innan avslutningsåret påbörjas. På forskningens område skall man främst inrikta sig på maskinsystem under jord för att söka lösningar på gruvornas avgas- och bullerproblem. Allt skall ske i intimt samarbete med universitetet i Umeå och den filial av arbetsmedicinska avdelningen inom arbetarskyddsstyrelsen som finns i Umeå.

Jag tror att vi måste i vårt praktiska handlande se till att vi kommer till rätta med den dåliga arbetsmiljön. Det är nödvändigt för att skydda liv och hälsa, men jag tror också att det från rekryteringssynpunkt är nödvändigt att den unga generationen får en positiv syn på det praktiska arbetet. Skall vi i fortsättningen få gruvarbetare, järnbruksarbetare och skogsarbetare måste arbetsmiljön radikalt förbättras. Det är ett livsvillkor inte enbart för de anställda utan för hela vårt näringsliv.

Till sist, herr talman, några ord om propositionen i övrigt. Den innebär först och främst den genomgripande förändringen att de anställda får ett ökat inflytande på sin arbetsmiljö. Vidare innebär den att skyddsombuden får lagfästa befogenheter att i vissa lägen kunna avbryta ett arbete, om allvarlig fara för arbetstagarens liv och hälsa föreligger, att inga påföljder kan utmätas för skyddsombuden i deras arbete, att skyddsombuden får ledighet med bibehållen lön för att fullgöra sina uppgifter, att utbildningen av skyddsombuden breddas, att yrkesinspektionsdistriktet utökas från 11 till 19, att verksamheten inom varje distrikt skall ledas av nämnd med representanter för arbetsmarknadens parter. Innan propositionen utarbetades remitterades förslagen till arbetsplatsens anställda. På så sätt kan man säga att de är djupt förankrade. Erforderliga medel ställs nu till förfogande för lagförslagets förverkligande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag på samtliga punkter utom på punkten 25, där jag yrkar bifall till reservationen 20.

I detta anförande instämde fru Berglund (s) och fru Hansson (s).

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Det är snart ett år sedan jag och socialminister Aspling i en interpellationsdebatt dryftade de problem som tas upp i motionen 80 år 1973 och i dagens diskussion. Interpellationsdebatten återopas för övrigt i betänkandet. Vid det tillfället yppade statsrådet förståelse för de synpunkter som framfördes när det gäller hälsoriskerna för gruvarbetare och underströk att det handlar om mycket allvarliga frågor.

Herr talman! Det har gått elva månader sedan dess, och under den tiden har ingenting annat hänt när det gäller hälsoriskerna vid gruvarbete än att problemets allvar ytterligare understrukits. I mitt inlägg i fjol återopade jag en undersökning som presenterades vid ett möte med Svenska gruvföreningen i Stockholm. Där fastslogs det sannolika sambandet mellan radongas och gruvarbetarnas överdödlighet i lungcancer. Tre kommunblock hade detaljgranskats, nämligen Ludvika, Skellefteå och Kiruna. I alla tre kommunblocken, som har det gemensamt att gruvdrift är en stor näringsgren, observerades en onormalt stor överdödlighet i jämförelse med genomsnittet i andra kommuner utan gruvdrift.

Samma år presenterades en redogörelse, som visade att i Gällivare

kommunblock hade 15 personer avlidit i lungcancer under åren 1961–1968. Alla utom tre hade arbetat inom gruvindustrin. En undersökning i Kiruna gav också chockbesked. Dödligheten i lungcancer bland underjordarbetare i Kiruna har under åren 1950–1970 varit tre gånger högre än bland den övriga befolkningen.

Dessa uppgifter läste jag in i protokollet för snart ett år sedan. Men det finns ännu färskare. För drygt en vecka sedan lade LKAB:s företagsläkare i Malmberget fram en ny undersökning som visade att en gruvarbetare i Malmberget löper 14 gånger större risk än andra människor att dö i lungcancer. Där man rent statistiskt hade kunnat vänta sig ett fall av lungcancer fann man i stället 14. Siffran är högre än man trodde och vad värre är: kulmen är ännu inte nådd, heter det i företagsläkarens rapport. Cancerfrekvensen kommer att bli ännu högre.

Bakom det dystra undersökningsresultatet ligger säkert flera olika luftföroreningskällor. I den färskaste undersökning som jag här har återoppat framhåller dr Renard framför allt riskerna med radon. I hans rapport heter det bl. a. så här:

”Sambandet anses numera bevisat, men att radon skulle vara enda orsak till ökad lungcancerfrekvens bland gruvarbetare har ifrågasatts. Ensamma, eller i kombination med radon, kan teoretiskt följande ämnen eller ämnesgrupper tänkas vara cancerogener i gruvmiljö: olika dieselavgaskomponenter, spränggaser, metalloxider, gummi, plast, smörjmedelstillsatser.”

Helt visst är det så som man säger i rapporten. Sambandet mellan radon och lungcancer måste anses bevisat. Radonet består av fasta partiklar, radondöttrar, som fastnar på olika ställen i luftvägarna beroende på vilken storlek de har. Radon andas alltså in i lungorna där det avger en strålning. Det är bl. a. den som medför de förskräckande siffror som jag nyss har refererat.

Radon är alltså en av komponenterna, men det finns flera som tillsammans bildar en kombinationseffekt. Själva tror gruvarbetarna, och många experter delar deras uppfattning, att övergången till dieseldrift var fördömande ur hälsosynpunkt. Vem som bestämde om övergången till dieseldrift är oklart, men en sak är säker - det var inte arbetarna. Beslutet om slopande av eldriften och full satsning på dieseldrivna fordon och maskiner fattades utan att gruvarbetarna tillfrågades och mot arbetarskyddsstyrelsens rekommendationer.

I berganvisningarna från juni 1969 heter det enligt punkt 17 att ”tillfredsställande ventilation skall vara ordnad så att gas, damm eller dylikt inte ansamlas i en för arbetstagare skadlig eller besvärande mängd och så att skadlig syrebrist ej uppkommer”.

Berganvisningarna är ingen lag utan endast rekommendationer, och varje gruvarbetare vet att den rekommendationen inte uppfylls. Det är i stället en djävulsk brygd som underjordsarbetarna får dra ner i sina lungor varje dag. Så här uttrycker sig en gruvarbetare i Malmberget inför en grupp intervjuare från hygieniska institutionen vid Karolinska institutet:

”Företaget kan aldrig lösa ventilationsproblemet så länge dieseldriften finns kvar. Vi står här som försökskaniner för de höga halterna av gifter.

Innan dieseln infördes angav Folkhälsan att förutsättningen var god ventilation och avgasrenare på alla fordon. Men det är omöjligt att ventilerar ut 10 mil ortar, stigar och schakt när gruvan gått på djupet och antalet dieselfordon bara ökar. — — —

Vem har satt de höga gränsvärdena. Kombinationseffekten av damm och gaser är inte studerad: jag misstänker att man genom rasbrytning med torrare berg genom hela produktionskedjan kombinerat med oljedimmor och damm med partikelstorlek 1–2 μ för transport av radondöttrar får en skadlig effekt långt under gränsvärdena. När jag är ute och kontrollmåtar är luften tjock som gröt och tårarna rinner innan man når gränsvärdena. Kan det vara rätt?"

Det är en gruvarbetare som uttrycker sin oro, en gruvarbetare som ställer frågan: "Kan det vara rätt?" Vi som befinner oss här, i denna väl ventilerade lokal bör ställa oss samma fråga: Kan det vara rätt? Har vi gjort allt vad vi har kunnat för att förbättra arbetsmiljön för dem som under så vidriga förhållanden sliter fram en stor del av vårt lands exportinkomster?

Jag är besviken på socialutskottets majoritetsyttrande över bl. a. motionen 80, vari krävs omedelbart stopp för all vidare utbyggnad av dieseldriften vid gruvarbete under jord och utarbetandet av direktiv för en gradvis nedtrappning, samt vidare att riksdagen uttalar sig för ett intensifierat statligt utvecklingsarbete för att snabbt få fram miljövänligare maskiner och att man därvid också beaktar eldriftens möjligheter samt att gruvarbete under jord faller under strålskyddslagen.

Utskottet kryper bakom formella argument när det gäller kravet om att klassa gruvarbetet som radiologiskt arbete och skriver: "Vad som är radiologiskt arbete definieras i lagen. Definitionen är sådan att förekomsten av radongas i en gruva inte medfört att lagen tillämpas på gruvarbete."

Men det är ju inget argument. Vi kräver att lagen förändras därför att gruvarbetarna är utsatta för radioaktiv strålning. Det är ett obestridligt faktum. Det ger cancer i deras luftvägar.

Vår motion i det avsnittet syftar bl. a. till att gruvarbetarna skall få den förlängda semester som radiologisk personal har för att möta risken för strålningsskador. Det är helt uppenbart att samma risk föreligger för gruvarbetare. Det är också därför de är i behov av förlängd semester. Det behovet viftar socialutskottet bort.

När det gäller frågan om dieseldriften gör utskottet sig inte större möda än att man citerar ur protokollet från debatten i december i fjol. Men det är inte tillräckligt. Det har ju inte hänt någonting när det gäller dieseldriften. Det enda som har hänt är att vi har fått nya förskräckande siffror över sambandet mellan luften i gruvan och den höga lungcancerfrekvensen. Kan man verkligen med lugnt samvete så här lättvindigt halka över en fråga, där det med dokument efter dokument kan påvisas att det handlar om liv och död för en arbetargrupp?

Visst kan man alltid i de här sammanhangen hänvisa till olika utredningar eller allmänt välvilliga uttalanden, men här måste man förstå att det är bråttom. Det gäller att handla snabbt för att rädda liv.

Man måste förstå gruvarbetarnas oro. Flera av mina bästa vänner är

gruvarbetare. De har sett sina arbetskamrater tyna bort i förtid. Jag delar deras oro, och de krav som ställs i motionen är utformade på grundval av deras egna erfarenheter och synpunkter på vad som bör göras. Bättre sakkunskap kan vi inte få.

Debatten här handlar ju om en rad olika arbetsmiljöfrågor. Alla är viktiga. Ingen möda och inga kostnader får sparas när det gäller att förbättra arbetsmiljön. Detta är en av vår tids stora frågor, och gruvarbetarna befinner sig i ett särskilt svårt läge. Deras arbetsmiljö kan svårligen jämföras med någon annans. Och det är bråttom – det vill jag än en gång understryka. Det bör ske radikala åtgärder nu och utan dröjsmål. Därför yrkar också jag bifall till reservationen 28 av herr Hagberg.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Socialutskottet konstaterar i de inledande orden i detta stora betänkande att en av de viktigaste frågorna i 1970-talets reformpolitik är att åstadkomma en bättre arbetsmiljö och att resultatet av strävandena härvidlag blir av stor betydelse i kampen för att få till stånd en förnyelse av arbetslivets villkor. Det är viktiga konstateranden som utskottet här gör, och jag vill understryka orden ”i kampen för att få till stånd en förnyelse av arbetslivets villkor”, en kamp som i det förgångna förts under hänsynslöst motstånd från många arbetsgivare. Nu gör utskottet en programförklaring för framtiden som innebär att ingenting får lämnas åsido utan att arbetet för att skapa en bättre arbetsmiljö måste drivas med all kraft och all intensitet.

Bakom den utredning som lett fram till regeringspropositionen och utskottsbetänkandet ligger framför allt en stark insats och ett otroligt hårt arbete från den fackliga arbetarrörelsen, som framfört mycket väl motiverade krav på att arbetsmiljön skall förbättras. Även om det kan sägas att arbetslokaler, maskiner och arbetsmiljö över huvud taget har förbättrats genom nyinvesteringar i fabriker, affärer och kontor, så finns det utan tvivel fortfarande en mängd arbetsplatser i detta land som det fordras krafttag för att omändra och förbättra.

Vad jag kan se befinner vi oss bara i början av den nydaning som är nödvändig, om man skall göra det manuella arbetet mera attraktivt. De som i dag söker arbete väljer inte, om de har något val, trista och smutsiga arbetslokaler eller en brisfällig maskinpark i vad gäller skyddsanordningar, när de skall ut i arbetslivet. Utvecklingens egen lag tvingar fram förbättrade förhållanden på arbetsplatserna. Men jag vill ytterligare starkt betona den stora insats som fackföreningsrörelsen gjort för att åstadkomma en bättre arbetsmiljö. Den som har kontakt med människorna ute på arbetsplatserna vet vilka svårigheter som mött dem och deras representanter, när de hävdat rätten att få arbeta under rimliga förhållanden.

Skall man uppnå bättre förhållanden på detta område, behövs det verkligen att arbetslivets villkor förnyas och förbättras. Bättre löner, bättre miljö, ökat inflytande, bort med arbetsgivarnas rätt att ensamma bestämma – dvs. bort med § 32! – med de orden skulle jag kunna markera den politiska arbetarrörelsens inställning, och vi är beredda att

driva den kampen hårt. Vi har från socialdemokratiskt håll verkligen sökt att gå in i den här frågan och åstadkomma ordentliga förbättringar. Det är också ett utslag av hur regeringen sett och ser på denna viktiga fråga att man för första gången i vår historia gått direkt ut på arbetsplatserna för att höra de omedelbart berördas reaktion. Det remissförfarande som tillämpats är unikt, och jag hoppas på och utgår ifrån att det inte blir sista gången som ett sådant remissförfarande tillämpas. Det är människorna ute på arbetsplatserna som känner problemen, och de måste få göra sin stämma hörd. De har fått göra det, och resultatet av arbetsplatsremisserna återspeglas också klart i det förslag som riksdagen nu har till behandling.

Jag tycker att socialminister Aspling här har tagit ett utmärkt initiativ, och jag räknar på god fortsättning. Hans inledning av debatten i dag gav en utomordentlig bild av läget, och jag vet att han är beredd att med all den kraft som är möjlig fortsätta strävandena att reformera arbetslivet.

Det kommer efter hand flera förslag från arbetsmiljöutredningen. Låt mig säga att vi väntar intensivt på att få fullfölja arbetet på att skapa en bättre arbetsmiljö och ge de anställda ett ökat inflytande för att kunna förbättra den egna arbetsplatsen.

Det väsentligaste inslaget i det stora komplex som vi nu har att ta ställning till är att skyddsombudens lagfästa befogenheter utvidgas. Skärpta regler föreslås om förhandsprövning av nya eller ändrade arbetslokaler, effektivare sanktionsbestämmelser införs, utbildningen av skyddsombuden utökas kraftigt och skyddsinspektionen likaså, den kommunala tillsynen vid de mindre arbetsplatserna effektiviseras. Det här förslaget är egentligen det första stora greppet på att åstadkomma de förbättringar och förändringar på arbetsmiljöområdet som är nödvändiga.

Jag är glad över att regeringsförslaget mötts så positivt av utskottet. Om man bara betraktar de många reservationerna – hela 31 stycken – skulle man kanske kunna dra slutsatsen att det rått stor oenighet inom utskottet när vi behandlat propositionen. Så är emellertid inte fallet. Huvudlinjerna i förslaget har ingen vågat gå emot. Däremot har en rad olika delfrågor föranlett reservationer, och jag kan inte säga annat än att det finns exempel på att oppositionspartierna velat kamouflera en del saker. Det hör väl också till bilden. Jag kommer i fortsättningen att beröra bara några av de här reservationerna. De övriga kommer mina politiska meningsfränder på den fackliga sidan Ivar Nordberg, John Johnsson och Kjell Nilsson att behandla.

I den gemensamma borgerliga reservationen nr 1, som gäller det fortsatta reformarbetet på arbetsmiljöområdet, ställs bl. a. kravet att miljöutredningen skall ges en parlamentarisk förankring. Den frågan har vi haft uppe till diskussion tidigare, och något nytt har inte framkommit. Utskottets vice ordförande herr Rune Gustavsson sade att det borde tas krafttag i utredningsarbetet i fortsättningen, och de krafttagen skulle ske genom att parlamentariker trädde in. Med all respekt, herr Gustavsson, för parlamentariker och deras möjligheter att påverka utredningar, så tror jag inte att det i detta fall skulle ge det minsta i form av förbättringar. Utredningens ledamöter har verkligen ingående kännedom om olika problem, och jag är övertygad om att vill man nå ett snabbt resultat --

och det vill vi – skulle man inte förbättra chanserna utan snarare göra dem mindre goda, om man införde parlamentariker i utredningen. Det är det viktigaste argumentet i den frågan.

Reservanterna vill dessutom vidga direktiven för utredningen till att omfatta de samhällsekonomiska aspekterna och vill anlägga en helhetssyn på arbetsmiljöområdet. Mot detta har utskottets majoritet anfört att det är ett stort arbete som utredningen har kvar att utföra. Att ytterligare tynga utredningen med nya uppgifter skulle innebära att dess arbete blev än mer tidsödande.

Skulle man utreda vad centerpartiet skrivit i sin motion, där det talas om den betydelse som en aktiv reform- och regionalpolitik, en aktiv näringspolitik och en praktisk jämlikhetspolitik har för att förbättra den psykosociala arbetsmiljön, tror jag att vi skulle få en utredning som finge sitta väldigt länge.

I det sammanhanget tänker jag ta upp och bemöta något av vad de borgerliga och de kommunistiska inledarna har sagt, närmast då på de områden som det tillkommer mig att behandla.

Herr Rune Gustavsson i Alvesta hade ett långt citat ur en motion av centerpartiet 1962 och menade ungefär som så att man från vårt håll har sagt att centern inte har ägnat miljöfrågorna någon uppmärksamhet. Vad vi har sagt i den debatten är egentligen det att centerpartiets motion från 1962 inte innehöll något om den yttre miljön. Det är ju det som centerpartiet har gjort så stort nummer av. Men med anledning av det citat som herr vice ordföranden i utskottet anförde vill jag säga att det är bra med allmänna talesätt och fina deklamationer; det viktigaste är dock att man åstadkommer förbättringar och förändringar på det verkliga området som arbetslivet utgör. Jag skall inte ge mig ut för att misstänkliggöra några centerföretagare, men faktum är att enligt valstatistiken har centerpartiet fått väldigt många företagarröster. Hur ser det ut på de arbetsplatserna, herr Gustavsson? Det är gärningarna som är det väsentliga. Orden väger egentligen inte så förfärligt mycket.

Sedan säger herr vice ordföranden i utskottet att det har förekommit många försummelser på miljöområdet och att hela den här reformen kostar pengar. Jag är fullt medveten om att stora pengar måste satsas för att man skall åstadkomma förbättringar. Men när man talar om försummelser får man ändå inte glömma att lägga ansvaret där det hör hemma: hos arbetsgivarna som kämpat emot en förbättring av arbetsmiljön. Detta är det centrala. Det är ju därom som kampen står och har stått genom åren. De som haft och har kontakter med fackföreningsrörelsen vet ju att det varit en våldsamt kamp för att åstadkomma förbättringar, men man har inte alltid haft möjligheter att genomföra dem.

Sedan ett par ord till herr Norrby i Åkersberga, som säger att folkpartiet skulle ha helt andra och högre politiska ambitioner än vad utskottet har. Om utskottet sade herr Norrby att vi skulle på ett skrattretande sätt ha följt propositionen. Jag tycker, herr Norrby, att även en folkpartist skall beredas några glädjeämnen. Det kan väl behövas i dessa dagar, men att komma och säga att folkpartiet skulle vara något de högre ambitionernas parti när det gäller arbetsmiljön, ja herr Norrby, det är med förlov sagt minst en överdrift.

Arbetsmiljöutredningen har i sina direktiv fått alla tänkbara möjligheter att lösa de stora frågor som den har sig förelagda. Men utredningen är inte hjälpt av ett allmänt uttalande i stil med det som folkpartiet vill åstadkomma. Jag kan inte underlåta att göra en enda liten reflexion. Hur skulle det ha sett ut i dag om man haft en borgerlig majoritet som hade bestämt utvecklingen på arbetsmiljöområdet? Jag ställer bara frågan, herr Norrby. Det kanske kan ge anledning till någon form av självrannsakan.

Herr Åkerlind säger att det är viktigt att skyddsombuden får sin ställning förstärkt. Det är klart att jag inte gör herr Åkerlind ansvarig för vad som skrivs i tidningen Arbetsgivaren, men jag kan inte underlåta att i det sammanhanget citera ur en debattartikel just i tidningen Arbetsgivaren beträffande tillsättningen av skyddsombud. Herr Åkerlind berörde ju den punkten i sitt anförande. I artikeln, som var införd den 1 november 1973, sägs bl. a.:

”Däremot tror jag att både arbetsledarna och skyddsombuden i många fall är för dåligt utbildade. På arbetsledarsidan är det väl egentligen bara en fråga om att öka och intensifiera den utbildningen. För skyddsombuden är det dock inte så enkelt.

Så länge fackföreningarna envisas med att välja sina skyddsombud på det sätt de gör, nämligen genom omröstningar enligt principer, som man med litet snällt överseende kan kalla demokratiliknande, så blir aldrig eller nästan aldrig rätt man eller kvinna vald till uppgiften.

Det är i de flesta fall något av en popularitetsomröstning och medlemmarna har nog inte alls klart för sig hur allvarlig frågan är.

Under mer än 20 år i olika LO-förbund har jag aldrig hört någon nämna skyddsombudskandidaternas kvalifikationer att sköta skyddsombudsjobbet. De enda kvalifikationer som nämnts är om han har varit aktiv och gått på möten, om han har varit socialist och om kamraterna tycker att han är en bra kompis. Han är i regel också för bra kompis för att kunna säga åt sina kamrater när de gör fel.”

Ja, man kan inte lasta herr Åkerlind för detta citat, men herr Åkerlind var inne på liknande tongångar, även om han naturligtvis inte uttryckte det så drastiskt som skribenten i Arbetsgivaren. Det är väl ändå våldsamma överdrifter när man försöker insinuera att skyddsombuden inte skulle vara pålitliga. Jag vågar säga, utgående från den erfarenhet jag har av de skyddsombud jag känner, att det är verkligt omdömesgillt folk som man placerat på dessa poster. Det är närmast en skymf mot det enorma arbete som skyddsombuden gör och har gjort att man skall behöva läsa något sådant som detta i en tidning för de svenska arbetsgivarna. Men det kanske på sitt sätt ändå speglar bilden av hur svårt det är för människorna på arbetsplatserna att vinna gehör för sina krav på en bättre arbetsmiljö.

Så några ord till herr Hagberg, som säger att regeringen inte kunnat tillgodose alla önskemål som finns. Nej, självfallet inte. Utredningen fortsätter. De förslag som vi har oss förelagda i dag är bara en etapp, men en viktig etapp, i skapandet av en bättre arbetsmiljö i vårt land. Jag hänvisar härvidlag till vad utskottet i sitt betänkande säger om det fortsatta reformarbetet:

”Arbetsmiljöutredningen kommer i sitt fortsatta arbete att fullfölja

översynen av arbetarskyddslagstiftningen med sikte på en helt ny lag om arbetsmiljön. Utredningens direktiv, som är mycket vittgående, har till syfte att vi skall få till stånd en lagstiftning som svarar mot en breddad målsättning för arbetarskyddet.”

Det finns alltså en klart angiven målsättning, som jag hoppas att vi så snart som det över huvud taget är möjligt skall kunna fullfölja. Det finns ingen motsatsställning mellan mig och herr Hagberg i detta fall. Jag har en lika intensiv och het vilja att försöka åstadkomma bättre resultat på arbetsmiljöområdet som herr Hagberg.

Herr Hagberg sade också att kommunisterna 1971 var oroad för vad som skulle hända och att utskottets ordförande då nonchalerade den kommunistiska motionen. Nej, herr Hagberg, jag har aldrig nonchalerat någonting när det gäller arbetsmiljön. Men vi har klara regler för hur vi skall bedriva arbetet här i huset. En stor statlig utredning är på gång som har tagit till sin uppgift att verkligen grundligt gå igenom hela frågekomplexet. Det skulle därför vara orimligt att bryta ut vissa ting. Frågorna måste ses som en helhet. Därför kan herr Hagberg aldrig göra gällande att jag nonchalerat arbetsmiljöfrågan. Vi måste ta fasta på det arbete som pågår och avvakta de resultat som det kan leda till.

Vidare säger herr Hagberg att man inte kan nå längre än vad arbetsgivarna tillåter. Det är ju en helt felaktig bild som herr Hagberg ger av det arbete som man på fackligt håll och inom den socialdemokratiska rörelsen utför. Tror herr Hagberg att Landsorganisationen och dess förbund tar lätt på frågan och låter arbetsgivarna ensamma bestämma? Tror herr Hagberg att socialdemokratin skulle vara mindre intresserad av att lösa arbetsmiljöfrågan än vänsterpartiet kommunisterna? Det är en helt orimlig slutsats som herr Hagberg drar.

Herr Hagberg talade vidare om forskningen och om yrkesinspektionen, och ansåg att det var fel på nästan allting. Men det sitter ju en utredning som har en mängd av uppgifter att lösa framöver, och man måste förbättra tingen steg för steg. När det gäller bl. a. yrkesinspektionen och forskningen blir det en stark utbyggnad, så herr Hagbergs oro är obefogad.

Låt mig gå vidare bland reservationerna! Beträffande reservationen 2 om det fortsatta reformarbetet råder det i sak ingen skillnad mellan herr Hagberg och den socialdemokratiska delen av utskottet, men eftersom reservationen i likhet med utskottets förslag inte innebär någon tillstyrkan av vidgade direktiv har jag ingen anledning att ytterligare kommentera den.

I reservationen 3 begär center- och folkpartirepresentanterna förtursbehandling inom arbetsmiljöutredningen av frågorna om bättre kontroll av kemiska ämnen och åtgärder mot buller. Herr Hagberg yrkar i reservationen 4 på förtur för behandlingen av frågan om de hygieniska gränsvärdena. Beträffande den saken anförde han att Sovjetunionen och Förenta staterna – det var i och för sig en intressant konstellation – har lagar på det här området. Men, herr Hagberg, de har olika lagar. Vilken skall vi följa av dem? Eftersom vi har ett eget lagstiftningsarbete och inte behöver snegla vare sig på Sovjetunionen eller på Amerika, får herr Hagberg ge sig till tåls till dess att utredningen är klar med sitt arbete. Om

man ger förtur åt något, herr Hagberg, innebär det ju att andra ting kommer i efterhand. Jag vill beteckna hela detta frågekomplex som så viktigt att det skulle vara oriktigt om riksdagen beslöt att ge förtur åt vissa speciella delar — de må vara hur väsentliga som helst, men hela området är väsentligt, och utifrån den utgångspunkten skulle det vara orimligt att ge förtur åt någon del.

Reservationen 5 rör frågan om stimulansåtgärder på arbetsmiljöområdet. I sak betyder det att man vill ha statsbidrag för att förbättra arbetsmiljön inom industrin. Men reservationen är kluven; det är ofta så inom mittenpartierna. Först säger man: "Arbetsplatsernas iordningställande är ett naturligt inslag i företagets produktionskostnader — —." Man vill också att "samhället ställer krav på företagen från arbetsmiljösynpunkt vid lån eller bidrag ur olika statliga fonder". Men sedan slutar reservationen med ett yrkande på stimulansåtgärder för att komma till rätta med de existerande arbetsmiljöproblemen.

Såväl arbetsmiljöutredningen som socialministern och utskottsmajoriteten avvisar tanken på särskilda stimulansbidrag. Kostnaderna för en förbättrad arbetsmiljö måste ligga hos företagen. Denna uppfattning är enstämmig hos både arbetstagarna och arbetsgivarnas organisationer.

Reservationerna 19 och 20 gäller inrättande av en professur i arbetsmiljöforskning. Här understryker utskottsmajoriteten att "arbetsmiljöforskningen inte är något avgränsat forskningsområde utan i stället sträcker sig över åtskilliga vetenskapliga discipliner där medicinskt, tekniskt, naturvetenskapligt och beteendevetenskapligt skolade krafter samarbetar". Universitetskanslersämbetet har lagt fram förslag om att en arbetsvetenskaplig utbildning skall förläggas till Luleå, och det förslaget prövas i anslutning till budgetbehandlingen inför nästa budgetår. Under det arbetet skall man också pröva förslaget om två nya professurer på det arbetsvetenskapliga området. Det är skälet till att vi inte kan tillmötesgå vare sig den borgerliga reservationen eller herr Dahlbergs.

I reservationen 21 yrkar centern och folkpartiet på statsbidrag för den kommunala arbetarskyddstillsynen. Utskottsmajoriteten hänvisade här — enligt mitt förmenande på starka grunder — till att den sittande kommunalekonomiska utredningen skall syssla med dessa frågor. Vi kan inte införa statsbidrag innan utredningen är klar, om vi nu skall ha några statsbidrag. I det sammanhanget vill jag erinra om vad utskottet skriver med anledning av motion av herr Alf Pettersson i Malmö m. fl., nämligen att det "är av vikt att den kommunala tillsynen ägnas stor uppmärksamhet vid utarbetandet av närmare föreskrifter för tillsynsorganisationen".

I reservation 22 behandlas den framtida indelningen av landet i yrkesinspektionsdistrikt, och här anför utskottet kort och gott att man måste avvakta de utredningar som pågår på bl. a. länsberedningsområdet.

I reservation 31 talar man om beaktandet av vissa arbetsmiljöfaktorer vid den statliga upphandlingen. Utskottet hänvisar här till att statens uppgift i första hand skall gälla bl. a. teknisk utveckling och lagstiftning, och utskottet avstyrker därför förslaget.

Slutligen ställde herr Hagberg en fråga, om socialdemokratin är beredd att snarast åstadkomma åtgärder på arbetsmiljöområdet, och herr Hagberg räknade upp en del saker. På det vill jag bara svara att

socialdemokratin kommer med all kraft att verka för en i alla avseenden förbättrad arbetsmiljölagstiftning. Vi kommer att göra allt för att förverkliga detta krav. Jag skulle kunna ställa en motfråga till herr Hagberg: Hur vore det om arbetsplatsernas folk bara skulle lita på vänsterpartiet kommunisterna när det gäller att åstadkomma en förbättring av arbetsmiljön? Då skulle man inte nå så förfärligt långt. Men vi är beredda att sätta in alla krafter som är möjliga för att just på detta område, som är ett av våra viktigaste när det gäller att åstadkomma en förnyelse av arbetslivet, genomföra de förbättringar som vi anser nödvändiga. Det är ett av villkoren för att vi skall kunna fortsätta med det verkliga demokratiseringsarbetet i vårt land.

Herr talman! Jag ber att på alla punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande gjorde gällande att de reservationer som här föreligger är ett sätt för de borgerliga att kamouflera vissa saker. Ja, då torde herr Göran Karlsson ha läst mycket dåligt, för vi är överens om det väsentliga i propositionen, och vad reservationerna från vårt håll innehåller är sådana förslag som går utöver propositionen och är mera inriktade på framtiden.

Sedan säger Göran Karlsson att med all respekt för parlamentariker i en utredning så tror han inte på vårt förslag om parlamentarikerrepresentation. Göran Karlsson är ju en gammal utredningshäst, och jag beklagar om han har så dåliga erfarenheter av sina insatser som parlamentariker i utredningar. Jag är medveten om att det är mycket duktigt folk i dessa utredningar, men jag tror det vore värdefullt att det även kom in parlamentariker. Vi diskuterar ju här det väsentliga i att de anställda verkligen får möjligheter att påverka sin situation. Jag tror också att det är viktigt att parlamentariker, som jag förutsätter har kontakt med verkligheten, kommer in på utredningsstadiet.

De motioner vi har väckt här innebär, som jag sade, yrkande på en bättre helhetssyn, mera långsiktiga reformer på arbetsmiljöområdet.

I fråga om den här motionen från 1962 som jag citerade, herr Göran Karlsson, sade jag att det ofta i debatten har gjorts gällande från socialdemokraternas sida att den motionen inte innebär ett ord om arbetsmiljö. Det är det avsnittet jag har tagit upp, och det är den frågan som vi här har diskuterat. Vi begärde den gången – om Göran Karlsson kommer ihåg vad reservationen innehöll i anledning av den motionen – att vi skulle få fram ett miljöpolitiskt handlingsprogram som omfattade hela det här fältet.

Det är gärningarna som är väsentliga, säger Göran Karlsson, och det är riktigt. Göran Karlsson kan inte bortförklara centerns arbete under årens lopp i riksdagen för bättre miljö.

Sedan vill Göran Karlsson göra gällande att det finns företagare som har röstat på centern och som har företag med dålig miljö. Ja, jag tror att

Göran Karlsson kan gå och titta även på andra områden. Det finns säkert företagare som har röstat på socialdemokraterna och som har företag där miljön inte är den bästa.

Göran Karlsson talar om klivenhet när det gäller insatser på den ekonomiska sidan. Nej, Göran Karlsson, vi har knutit an till propositionen 165, som finansministern framlagt denna höst, och vi vill bara gå vidare och säga: Vi anser det lika viktigt med insatser innanför fabriksportarna som utanför.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottsordföranden sade att den här propositionen representerar det första stora greppet på arbetsmiljöområdet, och det kan man möjligen hålla med om. Men att sedan gå vidare och hävda att ansvaret för försummelserna ligger hos arbetsgivarna och att det är fel att säga att man inte kan nå längre än arbetsgivarna tillåter tyder på att man först under de allra senaste åren från socialdemokratiskt håll har ägnat vederbörlig uppmärksamhet åt arbetsmiljöfrågorna. Vi har en arbetarskyddslag som är 23 år gammal och som i dag inte tillämpas i praktiken i många fall, och tillsynsansvaret ligger inte hos arbetsgivarna utan hos staten. Staten är ju också en viktig arbetsgivare här i landet.

Som vanligt är jag, herr talman, ytterst imponerad av den fantastiska självkritik som herr Karlsson i Huskvarna visar. Han har suttit i upp till sex statliga utredningar på en gång och säger att en parlamentariker kan minsann inte tillföra en statlig utredning någonting – det sitter redan kunnigt folk i utredningen! Men det handlar ju, som jag har sagt tidigare, inte om att sätta in experter; det handlar om att sätta in politiker som kan redan från början i utredningsarbetet prioritera de här frågorna på det sätt som är motiverat.

I utskottsbetänkandet talas om – och herr ordföranden i utskottet talade också om det – att vidga utredningens direktiv, samtidigt som man säger att direktiven räcker för de krav som här har ställts, bl. a. från folkpartihåll. Vilket väljer man nu? Är det tidsödande att genomföra utredningen enligt direktiven? O.K. – det kan vi tro på. Men man kan väl där inte avvisa kraven på tilläggsdirektiv, när man redan har delat upp utredningsarbetet i etapper. På det viset kan man ju göra även i fortsättningen.

Det är beträffande kommunernas ekonomiska resurser anledning att understryka vad jag tidigare har sagt: Kommunerna måste redan nu få ett principbesked om full kostnadstäckning för att omedelbart när den nya lagen träder i kraft kunna satsa på en utbyggnad av den kommunala tillsynen. Det här får inte ligga och vänta på den kommunalekonomiska utredningen. Det innebär ju att man inte satsar de resurser som behövs på den praktiska tillsynen ute på fältet tillräckligt snabbt, därför att kommunerna väntar på besked från staten i kostnadsfrågan.

När det gäller reservationen 31 menar herr Karlsson i Huskvarna att staten skall avstå från sina möjligheter att styra den tekniska utvecklingen i specifikationer vid upphandling av statliga varor. Det är ett mycket anmärkningsvärt uttalande.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna bemötte bl. a. vad jag sade och vad vi reserverat oss för när det gäller utseende av skyddsombud. Jag trodde först att herr Karlsson i Huskvarna idkade högläsning ur tidningen Arbetsgivaren för att styrka departementschefens och utskottsmajoritetens förslag i fråga om utseende av skyddsombud. Men sedan fann jag att herr Karlsson angriper mig och hävdar att jag står på samma linje som den som skrivit den här artikeln.

Jag har inte själv läst artikeln i tidningen Arbetsgivaren som herr Karlsson läste upp en del av. Av herr Karlssons citat framgick emellertid klart att författaren är motståndare till att de berörda arbetstagarna skall ha omröstning om vem som skall vara skyddsombud, och författaren menar tydligen att skyddsombud bör utses centralt. Därmed är ju resonemanget ett stöd för herr Karlssons i Huskvarna uppfattning. Men vad herr Karlsson här läste upp står ju i motsatsställning till den moderata reservationen om att skyddsombud skall utses först efter förslag av berörda arbetstagare.

Slutligen sade herr Karlsson att man från oppositionen inte har vågat gå emot huvudlinjerna i propositionen. Jag fäste mig särskilt vid detta uttryck, "vågat". Man kan ju inte gå emot sådant som man tidigare har talat för. Jag vill bara hänvisa till vad vi har sagt i debatterna i dessa frågor tidigare år.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! De borgerliga och socialdemokraterna ansluter sig till huvudlinjen i regeringens proposition, medan vi har gått emot huvudlinjen i förslaget. Som vi ser det bygger man här på en felaktig plattform. I 39 §, målsättningsparagrafen, sägs nämligen: "Arbetsgivare och arbetstagare skola *samverka* för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden." Men erfarenheterna under årtionden säger att denna samverkan inte ger något resultat utan att det är maktbefogenheter vi måste ge de arbetande. Vi går därför emot huvudlinjen i regeringens proposition när det gäller att vidta åtgärder för en bättre arbetsmiljö. Därför menar vi också att så länge man samverkar och inte ger arbetarna de maktbefogenheter de bör ha kommer vi heller inte längre än vad arbetsköparna vill. Arbetsgivarna sätter sig då på bakhasorna och man kommer ingenstans. Men det finns en del stridbara fackorganisationer, som tack vare att de sätter makt bakom orden också kommer längre. Vi har exempel på det från de senaste åren.

Vad beträffar 1971 missförstod herr Göran Karlsson mig. Det var inte vår motion jag talade om, utan det var ryktena att LO och SAF skulle vara överens i utredningen innan något förslag lades fram. Så har det ju också blivit. Nu är man överens. LO har inte drivit någon särlinje. Och alla som har någon erfarenhet av SAF:s inställning vet ju vilken linje man där har drivit. Det var dessa oroväckande tendenser de slog larm om, och där har vi ju fått rätt nu.

När det sedan gäller de hygieniska gränsvärdena är det viktigaste i dag att stödja skyddsombudens förslag till åtgärder och att verkligen slå fast hur en arbetsplats skall vara utformad. Arbetsmiljöutredningen säger att

det är så svårt att fastställa dessa saker, så där skall det bara finnas rekommendationer. Men om vi ser på förhållandena i Sovjetunionen eller i Amerika, så skall vi finna att man där har detaljerade bestämmelser om hur en arbetsplats skall se ut. Det visar ju att vi här i Sverige ligger långt efter de båda länderna på detta område. Här skall vi samarbeta om hur en arbetsplats skall se ut. Om vi har en politisk arbetarrörelse som vill någonting, så skall väl den fastställa hur arbetsplatsen skall se ut, inte hänvisa till en utredning.

Slutligen vill jag svara på den motfråga som här framställdes huruvida arbetarna kunde lita på vänsterpartiet kommunisterna. Ja, det kan de göra. Och vi hoppas ännu – jag säger ännu – att socialdemokratien också följer oss. Då kan arbetarna lita på oss.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Arbetarna följde socialdemokratien i det senaste valet, herr Hagberg, och vi ämnar verkligen infria deras förväntningar på oss. Och vad ryktena 1971 angår tycker jag det är egendomligt att rykten skulle kunna ge anledning till påståendena att utskottets ordförande nonchalerade vad herr Hagberg anförde i det sammanhanget.

Till herr Gustavsson i Alvesta vill jag säga att mina erfarenheter från det parlamentariska utredningsarbetet inte är dåliga. Det skulle jag kunna vittna om. Men vad jag klart ville säga ifrån var att inte kan man förändra arbetsmiljöutredningens arbetssätt och göra det mera effektivt genom att insätta parlamentariker i utredningen. Det är något helt annat.

Den omdiskuterade motionen från 1962 gällde, herr Rune Gustavsson, den inre arbetsmiljön, men ni har gett sken av att den gällde den yttre arbetsmiljön och levte högt på det under de år som gått – alltför högt enligt mitt förmenande.

Man säger att det är viktigt att det sker förbättringar på arbetsplatserna men att det är staten som skall betala dem, trots att såväl utredningen som arbetstagare och arbetsgivare är överens om att det är produktionen som skall betala kostnaderna för en förbättrad arbetsmiljö. Det finns ingen anledning att låta samhället gå in och klara den delen via statsbidrag.

Herr Norrby i Åkersberga talar om att ansvaret för hur arbetsplatserna ser ut vilar på den lagstiftning som finns. Ja, herr Norrby, vi skulle ha velat ha en förbättrad lagstiftning tidigare. Men man skall inte undanskymma att det har skett förbättringar under de år som har gått, även om de inte varit tillräckliga. Nu tar vi det krafttag som behövs i den första etappen, och sedan kommer vi tillbaka.

När det gäller kommunerna vill jag klart deklarerat att de genom storkommunerna fått förbättrade möjligheter att arbeta. Nu har man stora kommuner med stora resurser. Då vore det egendomligt om de inte skulle kunna klara den tillsyn som ankommer på dem.

Till herr Åkerlind vill jag bara säga att jag inte har sagt att herr Åkerlind kan göras ansvarig för den inställning i tidningen Arbetsgivaren, som jag refererade. Men man kan, herr Åkerlind, inte komma ifrån att det finns ett visst samband mellan moderata samlingspartiet och Arbetsgivareföreningen.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller ryktena från 1971 är det inte bara fråga om ett yttrande utan också om den vaksamhet som ett utskott kan ådagalägga när en utredning visar sådana samarbetssträvanden. Företrädare man en politisk riktning som enligt vad man säger vill gå mycket långt i vissa hänseenden, tycker jag man skall ta allvarligt på sådana saker.

Frågan är väl vad arbetarna kan lita på. Jag har här andra lagutskottets utlåtande från 1967. Vårt parti krävde redan då att man skulle uppmärksamma frågorna om hygieniska gränsvärden och liknande. Utskottet var väldigt undfallande på den tiden. Om det fanns behov av preciserade föreskrifter så skulle den uppgiften ankomma på arbetarskyddsstyrelsen. Utskottet förutsatte emellertid att arbetarskyddsstyrelsen fortlöpande följde utvecklingen.

Det har nu gått sex år. Vi har fortfarande inte fått dessa väsentliga regler för hygieniska gränsvärden på arbetsplatserna. Och det talas fortfarande om att vänta på utredningar. Då blir man betänksam, allra helst när man ser de arbetare som får stå i detta damm och denna rök. Jag tycker därför att regeringspartiets målsättning i fråga om takten är väldigt låg.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna säger att reservation 5 visar en klivenhet: reservanterna vill att staten skall betala förbättringarna av arbetsmiljön. Nej då, herr talman, inte alls. Det är bara det att reservanterna inte avvisar tanken – utan tvärtom säger ja till den – att staten genom olika åtgärder skall stimulera förbättringarna i arbetsmiljön, så att det sker snabbare än vad utskottsmajoriteten vill, att man på detta område som på så många andra där man har en självklar kostnadsbärande genom stimulansbidrag skall påskynda den önskade utvecklingen. Här säger alltså utskottets socialdemokratiska majoritet nej till att med stimulansbidrag påskynda förbättringar av arbetsmiljön.

Herr Karlsson i Huskvarna frågade tidigare: Hur skulle det ha sett ut om vi hade haft en borgerlig regering?

Herr talman! Jag skall bara hänvisa till de folkpartimotioner som riksdagen har avslagit tidigare och som efter hand har kommit igen i form av regeringsförslag eller andra initiativ från regeringens sida. Om vi läser i facit finner vi att det inte skulle ha gått långsammare om vi haft en borgerlig regering. Vi kan t. o. m. läsa i facit från 1951 och konstatera att en folkpartimotion om det som vi i dag kallar arbetsmiljöforskning då blev bifallen av riksdagen, men åtgärderna som riksdagen då begärde vidtogs aldrig av den sittande regeringen, alltså socialdemokraterna.

När det sedan gäller frågan om förtur för åtgärder avseende kemiska ämnen och buller på arbetsplatserna säger herr Karlsson i Huskvarna: Vi får ge oss till tåls tills utredningen är klar. Det finns alltså två skilda ambitionsnivåer i den här viktiga frågan. Den ena innebär att man skall ge förtur, den andra att man skall ge sig till tåls tills utredningen är klar. Det finns således två skilda målsättningar när det gäller snabbheten i förbättringen av arbetsmiljön.

Det nu anförda ger kanske litet fylligare innehåll åt det jag sade

tidigare om olika ambitionsnivåer. Här finns alltså en högre ambitionsnivå klart dokumenterad från reservanternas sida på flera konkreta punkter.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson talade om kluvenhet i sitt första anförande. Men skall man göra det kommer man tillbaka till herr Karlssons inlägg när det gäller frågan om det parlamentariska inslaget. Nu erkänner herr Karlsson att han har goda erfarenheter från det parlamentariska utredningsarbetet. Varför kan inte herr Karlsson tänka sig att även andra personer skulle kunna göra insatser i en utredning, och varför kan herr Karlsson inte tänka sig att de skulle kunna göra insatser i denna miljöutredning? Jag förstår inte det resonemanget.

Vidare förstår jag att motionen från 1962 är litet svår att smälta, eftersom herr Göran Karlsson under årens lopp har gått emot de miljökrav vi har ställt. Vi har talat om arbetsmiljö och krävt en utredning just för att inom miljöområdet få fram en helhetssyn.

Sedan är jag överens med herr Göran Karlsson om att det är produktionen som på lång sikt skall betala miljökostnaderna, men eftersom vi är ense om att det kan utgå statsbidrag för insatser utanför industrilokalerna, kan jag inte -- när nu arbetsmiljön är så viktig -- förstå motiveringen till att man inte kan ha samma synsätt på förhållandena inom fabrikslokalerna.

När det sedan gäller frågan om kommunernas tillsyn har vi ansett att statsbidrag bör utgå. Vi har där samma synpunkter som LO har fört till togs, nämligen att de här frågorna är så viktiga att tillsynsmyndigheterna måste få tillräckliga resurser att arbeta med.

Vidare har vi den uppfattningen -- som vi har gett till känna i en reservation - att det är värdefullt att få en distriktsindelning som ansluter sig till länsindelningen, eftersom det därigenom skulle bli större möjligheter för yrkesinspektionen att direkt påverka och följa med i arbetet.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! I den fråga som herr Karlsson i Huskvarna och jag nu diskuterat, nämligen hur skyddsombuden skall väljas, finns det alldeles tydligt ett klart samband mellan Arbetsgivareföreningens uppfattning såsom den tar sig uttryck i den artikel som herr Göran Karlsson citerade ur och herr Karlssons egen uppfattning. Båda vill centralisera valen av skyddsombud. Vi framför i den moderata reservationen den uppfattningen att de berörda arbetstagarna skall ha större inflytande på dessa val.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman Till herr Åkerlind vill jag säga att det måste tillkomma fackföreningsrörelsen själv att utan påpekande från vare sig riksdag eller moderata motionärer bestämma vilka man vill ha som skyddsombud.

Med anledning av vad vice ordföranden i utskottet sade beträffande den parlamentariska utredningen vill jag bara påpeka att det finns utredningar där bara parlamentariker är med, och det innebär i så fall att

utredningsarbetet skall drivas på det sättet. Men här är en utredning på gång som vi alla är angelägna om att genomföra så snart som möjligt för att man skall kunna åstadkomma en bättre arbetsmiljö, och jag påstår att den utredningen inte skulle gå snabbare, utan i stället ta längre tid, om vi skulle låta även parlamentariker delta i arbetet.

Vad beträffar herr Norrbys i Åkersberga resonemang angående ambitionsnivån – jag kan i det sammanhanget också ta upp vad herr Hagberg sade – skulle jag vilja ställa den naturliga frågan: När ni nu begär förtur för vissa saker såsom gränsvärden och halter av kemiska ämnen, vilket avsnitt i utredningen vill ni då skjuta åt sidan? Det innebär nämligen att ni måste skjuta andra utredningsfrågor åt sidan. Vilka områden tycker ni inte bör prioriteras i utredningen? Det går inte att säga, herr Norrby, att ambitionsnivån är hög bara därför att man vill bryta loss en detalj och ange att den är viktigast. Hur viktiga gränsvärdena och kontrollerna än är måste man ändå ha hela utredningen färdig innan man kan ta ställning. Detta borde vara begripligt för herrarna.

Sedan bara några få ord till herr Hagberg, som säger att man i Amerika och i Sovjet har klara bestämmelser beträffande gränsvärden och annat. Menar då herr Hagberg att arbetsmiljön exempelvis i Amerika skulle vara så mycket bättre än här i Sverige? Jag behöver bara ställa den frågan för att herr Hagberg skall förstå hur orimlig hans bevisföring i detta fall är.

Vi håller på att utreda frågan i Sverige. Vi hoppas att utredningen skall bli färdig så snart som möjligt, men vi hoppas också att den skall ge sådana resultat, att vår arbetsmiljö när det gäller gränsvärdena blir bättre än vad arbetsmiljön är i både Sovjet och Amerika. Trots den ofullständighet som i dag vidlåder de svenska förhållandena är läget kanske rent av bättre här än i de länder som herr Hagberg återopade.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Åkerlind anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr NILSSON i Växjö (s):

Herr talman! Jag skall här kommentera några reservationer som är fogade till socialutskottets betänkande nr 25.

I reservationen 6 tas frågan upp om arbetstagarnas inflytande på utformningen av arbetsmiljön. Man säger att arbetstagarna bör ges en position som jämställer dem med arbetsgivarna. Jag instämmer gärna i denna uppfattning.

I det förslag till ny arbetsmiljölag som vi nu behandlar har betydande förskjutningar i parternas positioner skett. Nämnas kan skyddsombudens ställning. Reservanterna anser att huvudansvaret för arbetsmiljöfrågorna bör ligga på företagsnämnderna. Arbetsmiljöutredningen har ingående behandlat dessa frågor. Man kom därvid fram till följande slutsats:

Huvudmannskapet för arbetsmiljöfrågorna bör ligga på skyddskommittén. Detta förslag återfinns också i propositionen. Skyddskommittén skall ha sådan sammansättning att den kan arbeta smidigt och utan alltför mycket formaliteter. Arbetsgivarens företrädare bör ha tillräckliga beslutsbefogenheter. Om man vid en lokal bedömning finner det lämpligt att företagsnämnden handlägger arbetarskyddsfrågor, strider

detta inte mot vare sig utredningen eller propositionen, men skall företagsnämnd ersätta skyddskommitté, förutsätts att nämnden inrymmer de ledamöter som bör ingå i skyddskommittén. Det finns dock inte något som talar för att ett effektivare arbetarskydd skulle uppnås genom att företagsnämnden görs ansvarig för detta arbete. Jag yrkar därför avslag på reservationen 6.

I reservationen 11 tas frågan om majoritet för de anställda i skyddskommittéerna upp. Reservanten anser att de anställda alltid skall ha majoritet i skyddskommittéerna för att därigenom kunna stärka sin maktställning. Utskottet menar att en förutsättning för ett fullgott arbetarskydd är att det sker i samverkan på våra arbetsplatser. Vi är inte nöjda med maktfördelningen på arbetsplatserna. Den s. k. § 32-utredningen har till uppgift att se över dessa frågor. Vi bör därför avvakta dess betänkande. I skyddskommittéerna överlägger representanter för arbetstagarna och arbetsgivarna i de frågor som ligger inom deras kompetensområde. Om parterna därvid ej kan enas föreslås att frågan utan dröjsmål hänskjuts till yrkesinspektionen, om någon ledamot så begär.

Med denna bestämmelse, som gör att varje ledamot kan hänskjuta frågan till yrkesinspektionen, anser utskottet att det inte finns anledning att författningsvägen reglera hur många företrädare för arbetstagare och arbetsgivare som skall utses. Utskottet anser vidare att planering och inriktning av företagshälsovårdens arbete bör ske inom skyddskommittén.

Jag yrkar avslag på reservationerna 11 och 13.

I reservationen 14 behandlas frågan om tystnadsplikt för bl. a. skyddsombud och ledamot av skyddskommitté. Utskottet anser i likhet med utredningen och propositionen att en begränsad tystnadsplikt kan vara berättigad. Dessa ledamöter kan agera fritt och får samråda med styrelsen för den fackliga organisationen samt med yrkesinspektionen.

Jag yrkar avslag på reservationen 14.

Reservationen 23 behandlar frågan om obligatorisk företagshälsovård. Denna fråga har vid flera tillfällen tidigare behandlats av denna kammare, varför jag kan fatta mig kort.

LO och SAF är överens om att utbyggnadstakten är avhängig av personalresurserna. Vi har brist på läkare med utbildning i arbetsmedicin och på skyddsingenjörer. Den medicinska och tekniska delen av företagshälsovården är lika viktiga. Riksdagen har tidigare antagit ett program för flödet av personal till företagshälsovården. Vi påskyndar ej utbyggnaden av företagshälsovården genom ett principbeslut i dag. Vid prioritering bör hänsyn också tas till den övriga sjukvården.

Jag yrkar avslag på reservationen 23.

I reservationen 24 anser man att huvudmannaskapet för företagshälsovården skall överföras till landstingen. Inget hinder föreligger för landstingen att bedriva denna verksamhet. I överenskommelsen mellan LO och SAF och i propositionen anges olika modeller för hur företagshälsovårdens arbete kan organiseras. Man poängterar också vikten av att företagshälsovården utgör en integrerad del av företagets verksamhet. Utskottet anser ej att man skall lagstifta om huvudmannaskap för

företagshälsovården. Denna fråga bör kunna lösas på det lokala planet, och man har där möjlighet att använda den modell som är lämpligast i varje särskilt fall.

Jag yrkar avslag på reservationen 24.

I reservationen 25 föreslås att företagsnämnderna får huvudansvaret för företagshälsovården. Utskottet anser att huvudansvaret för arbetarskyddet och arbetsmiljön bör ligga på skyddskommittén, och där har också företagshälsovården sin rätta plats. Det uppstår en rad praktiska svårigheter med att lägga det totala huvudansvaret för företagshälsovården på företagsnämnderna, t. ex. vid de företagshälsovårdscentraler som finns på många platser.

Jag yrkar avslag på reservationen 25.

Reservationen 26 tar upp frågan om företagshälsovården för egenföretagare och kräver en utredning. Jag vill gärna säga att detta inte är någon lätt fråga. Egenföretagarna kan dock själva ta initiativ för att lösa frågor som de anser vara väsentliga för dem. Möjligheter finns att komma in i befintliga och tillkommande företagshälsovårdscentraler. Frågan kan också lösas i samarbete med landstingen. En utredning är därför överflödigt enligt utskottets mening. Under företagshälsovårdsdelegationen har regionala länsdelegationer bildats som skall kartlägga den företagshälsovård som finns inom länet. Man skall vidare stimulera aktiviteter och etableringsönskemål och främja tillkomsten av samarbetsöverenskommelser för gemensam användning av resurserna för företagshälsovården.

Med hänvisning till dessa länsdelegationers arbete och till de möjligheter som finns att lösa dessa frågor yrkar jag avslag på reservationen 26.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vad socialutskottet hemställt på alla punkter i betänkandet 25.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I förra årets debatt om arbetsmiljön steg Kjell Nilsson i Växjö upp som utskottets talesman och instämde i stort sett i de synpunkter som jag då framförde på partiets vägnar. I år föreligger det ett förslag i dessa frågor, och då instämmer han plötsligt inte utan viker undan. Eftersom Kjell Nilsson och jag har i stort sett samma bakgrund och inte har suttit alltför många år i riksdagen och därför kommer ihåg arbetsplatsen, trodde jag att vi var överens om att det behövs maktbefogenheter, inte bara för skyddsombuden utan även för skyddskommittén. Att man skall samverka ger inte – det vet vi som tillhört skyddskommittéer – några resultat, och det kommer inte heller att ge några resultat med den skrivning som nu föreslås. Det är oerhört viktigt att arbetarna har majoritet i kommittéerna och har möjlighet att utfärda bestämmelser. Jag är förskräckt över Kjell Nilssons helomvändning i det här fallet.

Ett skyddsombuds avbrytande av arbetet kan upphävas av yrkesinspektionen – en ledamot av skyddskommittén kan vända sig dit. Yrkesinspektionen är – efter vad jag förstår av remisserna och av mina kontakter med skyddsombud – väldigt illa sedd på grund av att den i de flesta fall uppfattas som företrädare för arbetsköparna. Nu vill Kjell Nilsson att vad som sägs av detta organ, som i stort sett rekryterar sitt

folk snävt och efter arbetsköparvärderingar, skall vara det enda saliggörande när det gäller att bedöma arbetsplatsens utformning. Det är sannerligen en dålig väg att gå när man vill åstadkomma en bättre arbetsmiljö.

Tystnadsplikten behöver jag inte säga så mycket om. Vi vill ha en klar bestämmelse om att detta inte i något fall förhindrar skyddsarbetet. Ledamöterna i skyddskommittén får inte hamna i samma situation som representanterna i bolagsstyrelserna.

När det gäller företagshälsovården är det viktigt dels att denna bedrivs i landstingets regi, dels att skyddskommittén kan praktiskt handha denna verksamhet, framför allt i de större företagen. En skyddskommitté med majoritet för de anställda kan faktiskt styra företagshälsovården i helt andra banor än vad den arbetar efter i dag, t. ex. genom att man går ut i produktionen och ser till att människorna inte förslits i förtid. Någon sådan uppgift har företagshälsovården inte i dag med sin bundenhet till företagsledningen.

Det behövs alltså en annan grundsyn än den Kjell Nilsson i dag företräder. Jag trodde att han i dag skulle biträda våra synpunkter, eftersom han förra året så intensivt hävdade att han i princip hade samma syn på dessa frågor och att vi gemensamt måste åstadkomma lösningar.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller företagsnämndens roll i det framtida arbetsmiljöarbetet är det uppenbart att herr Nilsson i Växjö inte motsätter sig en utveckling som innebär att företagsnämnden åtminstone får tjänstgöra som skyddskommitté. Jag skulle vilja fråga herr Nilsson om han är beredd att tillstyrka en utveckling av företagsnämndens mera allmänt, så att denna på längre sikt blir huvudinstans i arbetsmiljöfrågor.

I fråga om kravet på obligatorisk företagshälsovård skulle jag vilja fråga om herr Nilsson är beredd att på sikt satsa på en reform innebärande obligatorisk företagshälsovård, dvs. att företagshälsovården blir en förmån såsom lön, semester och andra sociala förmåner.

Invändningen när det gäller de praktiska svårigheterna att ha företagsnämnden som huvudman för företagshälsovården i form av företagshälsovårdscentraler betraktar jag som den obotfärdiges förhinder. Svårare problem än så har vi klarat av i den representativa demokratin i det här landet. Den invändningen är inget argument.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord till herr Nilsson i Växjö i anledning av hans yttrande beträffande reservationen 26, som gäller företagshälsovården för egenföretagare.

Herr Nilsson framhöll att det är en mycket svårlöst fråga. Jag vill understryka detta, och just därför har vi ansett att man borde titta litet på denna sak för att få fram en lösning. Det rör sig om en stor företagargrupp med skiftande verksamhet. Jag har under flera år haft tillfälle att följa denna grupp. Jag har varit ledamot av försäkringskassans pensionsdelegation, och jag har i samband därmed förväntat mig över hur många människor det är som fått yrkesskador, utslitna ryggar och annat.

Så har varit fallet just inom den här gruppen. Jag tror att det är mycket viktigt att man också får en lösning på detta problem.

Jag är medveten om att herr Nilsson i Växjö här pekade på olika vägar att gå för att utnyttja möjligheterna bättre. Men jag tror ändå inte att det löser frågan på ett tillfredsställande sätt.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Under den diskussion som herr Hagberg hänvisade till sade jag att vi i vissa frågor hade samma uppfattning. Vi har ungefär samma bakgrund och ser likadant på dessa frågor.

Det gör vi emellertid inte då det gäller skyddskommittén och maktställningen inom denna. Där har vi inte samma uppfattning, och jag har här aldrig hävdad att jag har haft samma mening som herr Hagberg. Med det förslag som föreligger i propositionen har arbetarna möjligheter att få ett verkligt inflytande. I praktiken är som regel arbetstagarna i majoritet i skyddskommittéerna.

Jag har också en direkt avvikande uppfattning när det gäller hur man skall lösa arbetsmiljöfrågorna. Om vi skall nå fram till det mål vi har framför oss, vilket är viktigt, måste vi göra detta i samverkan med arbetsgivarna. Jag har sagt att vi inte är nöjda med maktfördelningen på arbetsplatserna, men § 32-utredningen skall se över dessa frågor.

Till herr Norrby vill jag säga att det såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet står att företagsnämnden i vissa fall kan överta skyddskommitténs arbete. Detta kan vara rimligt vid mindre företag, där man anser det vara en dubbelorganisation att ha både företagsnämnd och skyddskommitté. Men vid företag av större omfattning eller där större hälsorisker föreligger bör det finnas en skyddskommitté som ägnar sig helt åt dessa frågor.

Men när det gäller den obligatoriska företagshälsovården anser vi inte att denna skall förbehållas enbart några anställda. Redan i LO-SAF-uppgörelsen säger man att det skall gälla samtliga anställda vid arbetsplatserna i den takt man har resurser för att genomföra den. När vi får sådana kan vi ju återkomma till frågan om ett obligatorium. Men huvudmannskapet är besvärligt att lägga på företagsnämnderna. Vid t. ex. en företagshälsovårdscentral med 20-30 företag anslutna, skulle det bli 20-30 företagsnämnder som skulle sitta som huvudman. Vi måste nå fram till en annan lösning, en delegationsrätt eller något annat.

Till herr Gustavsson i Alvesta vill jag säga att jag suttit i en företagshälsovårdscentralers styrelse i många år. Jag har inte varit med om att behandla någon framställning från en egenföretagare om att få komma in i denna företagshälsovårdscentral. Jag tycker att företagen själva här kunde ta något litet initiativ.

Jag vill också hänvisa till att vi inte behöver ha en utredning när länsdelegationerna har som uppgift att följa denna fråga och komma med förslag. Här finns möjligheter att under tiden partiellt lösa problemet.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nu har också Kjell Nilsson i Växjö klart uttryckt att de som vill framföra sina problem i en skyddskommitté inte kan lita på de

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

socialdemokratiska representanterna i riksdagen.

Det är inte fråga om någon maktställning utan det gäller att lösa problemen i samverkan. Man frågar då dem som råkat ut för rationaliseringar och dem som kommer att råka ut för rationaliseringar, omplaceringar och annat om de kan göra det. Många av de "vilda" strejker som vi haft är inte vilda, de har betingats av att arbetsköparna vidtagit åtgärder som strider mot arbetarnas intressen. De har inte kunnat lösa något i samverkan. Därför måste man ge arbetarna maktbefogenheter så att de kan genomföra sina berättigade krav. Dessutom skulle en majoritet i en skyddskommitté betyda att företagshälsovårdens inriktning kunde läggas om. I stället för att ha som huvuduppgift att bara bota de människor som har blivit sjuka av arbetsmiljöerna skulle man kunna vända på det hela och låta företagshälsovården bota de sjuka arbetsmiljöerna så att man slipper så många sjuka människor. Den inriktningen har inte företagshälsovården i dag. En arbetarmajoritet i en skyddskommitté innebär emellertid en garanti för att dessa frågor förs fram.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Nilsson i Växjö inte uttalar sig i principfrågan om företagsnämnden som ett framtida organ för arbetsmiljöfrågorna generellt sett.

Herr Nilsson hänvisar till LO-SAF-överenskommelsen om företagshälsovård och menar tydligen därmed att ett principbeslut om obligatorisk företagshälsovård skulle vara onödigt. Nu ligger inte alla arbetstagare i det här landet inom LO-SAF-sektorn, det gör exempelvis inte de statligt och kommunalt anställda. Därför kan det behövas pådrivande principuttalanden från riksdagen för att få en tillräckligt snabb utveckling av företagshälsovården.

Som långsiktig målsättning, herr talman, anser jag att obligatorisk företagshälsovård är lika självklar som vi i dag anser t. ex. semestern vara.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har fortfarande uppfattningen, herr Hagberg, att en lösning av arbetsmiljöfrågorna, som är så väsentliga, måste ske i samverkan. Vi har varken råd eller möjligheter att försöka lösa dem genom något konfrontationsförfarande på arbetsplatserna. Det är inte rätta vägen.

Vi har delade uppfattningar här och vi har det också när det gäller yrkesinspektionen. Det är inte min erfarenhet av yrkesinspektionens arbete att den står i motsatsställning till de löneanställda och deras intressen. I stället har jag den uppfattningen att yrkesinspektionen är en institution dit man kan gå för att få sina problem lösta. Detta accentueras ännu mer genom de nya bestämmelserna för rekrytering av folk till yrkesinspektionen och dess starka utbyggnad.

När det gäller rationaliseringar på företagen och därmed sammanhängande frågor kommer § 32-utredningen med ett betänkande framöver om en demokratisering på arbetsplatserna. Jag kan dela uppfattningen att det behövs andra regler på detta område.

Företagshälsovården botar endast de sjuka, säger herr Hagberg. Jag vet

inte vilka erfarenheter han har gjort, men han måste ha arbetat på en plats där företagshälsovården fungerade mycket dåligt. Jag har den motsatta uppfattningen. Vid de företag där vår företagshälsovårdscentral arbetar har den ett mycket gott anseende hos de anställda. Det är ingalunda så att man endast ägnar sig åt att bota de sjuka. Halva tiden eller mer går åt till förebyggande hälsovård, och genom den tekniska delen av företagshälsovården har man på många punkter lyckats förändra arbetsmiljön. Jag tycker alltså detta är positivt för vårt arbete. Däremot har jag uppfattningen – det har jag också en gång skrivit en motion om – att vi bör ha ett större inflytande över inriktningen på företagshälsovården, men det åstadkommer vi inte genom de åtgärder som herrar Norrby och Hagberg föreslagit.

Jag har inte sagt att det är överflödigt med ett obligatorium i fråga om företagshälsovård, utan jag har sagt att vi inte löser frågorna genom att i dag besluta om ett obligatorium. Vi kanske får anledning att fatta ett sådant beslut längre fram, men vi kan inte göra det i en situation där det inte finns personella resurser utan det bara skulle bli ett beslut på papperet, omöjligt att verkställa. Det vore meningslöst. Vi får i stället återkomma till de frågorna när det är bättre ställt på personalsidan.

Herr NORDBERG (s):

Herr talman! Jag kommer att ge några korta kommentarer till reservationerna 7–10 och reservationerna 15, 18 och 30 och därvid redovisa utskottets uppfattning till de olika delfrågorna.

Låt mig inledningsvis säga att när vi diskuterar de föreliggande förslagen till åtgärder om att skapa bättre arbetsmiljöer, så bör rimligen den debatten och de jämförelser som görs utgå från dagens förhållanden.

I reservationen 7 av herr Hagberg sägs att arbetsmiljön måste ses som en maktfråga och inte som en samarbetsfråga. Jag vill understryka vad herr Nilsson i Växjö har sagt. Från utskottets sida anser vi också att det är nödvändigt med en samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare för att ett effektivt skyddsarbete skall komma till stånd. Jag vill också betona att den föreslagna 39 § innebär att i stället för att det lokala skyddsarbetet skall bedrivas under arbetsgivarens ledning, som är fallet i dag, skall arbetsgivarna i praktiken åläggas att samverka med arbetstagarerna för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden.

Men jag vill också framhålla att utskottet är av den uppfattningen att lika nödvändigt som det är att en samverkan kommer till stånd mellan parterna lika nödvändigt är det att de anställdas inflytande och maktbefogenheter ökar när det gäller bl. a. arbetsmiljöfrågorna. Och i propositionen som vi nu har att behandla framläggs förslag som utan tvivel på ett markant sätt stärker de anställdas ställning. Skyddsombudens starkare ställning markeras inte minst av deras föreslagna rätt att omedelbart kunna avbryta pågående arbeten när skyddsombud bedömer att omedelbar och allvarlig fara för liv eller hälsa föreligger eller om arbetsgivare skulle överträda ett förbud som har utfärdats av exempelvis yrkesinspektionen i fråga om utförandet av visst arbete eller användning av viss lokal, maskin eller dylikt.

Blir man i skyddskommitténs arbete inte ense i vissa frågor innebär

den nya lagen att frågan utan dröjsmål skall hänskjutas till yrkesinspektionen, om någon ledamot begär detta. Det är utan tvivel en garanti för att inte arbetsgivaren bara skall kunna sitta och säga nej hela tiden till förslag om förbättringar som förs fram från de anställda.

För att förhindra att verkställandet av beslutade åtgärder försenas införs också en bestämmelse om att yrkesinspektionens ingripande skall kunna påkallas om beslutad åtgärd inte verkställts inom den tidsram som skyddskommittén har fastställt.

Skyddskommitténs arbetsuppgifter, som enligt förslaget i princip skall omfatta allt som har med modernt skyddsarbete att göra, innebär också i och för sig att arbetstagarnas intressen och inflytande över sin egen arbetssituation och över arbetsförhållandena totalt inom företaget blir stärkt.

Att det här inte är ett slutmål när det gäller de anställdas inflytande över förhållandena inom företagen bör stå helt klart även för herr Hagberg. Samtliga socialdemokrater som har yttrat sig i den här debatten har också deklarerat att detta inte skall ses som ett slutmål, utan erfarenheterna av den nu föreslagna ordningen kommer att ge besked om vilka åtgärder som ytterligare kan bli nödvändiga. Man har även – vilket också har påpekats tidigare – anledning att ställa förhoppningar om att arbetsrättskommittén, eller § 32-utredningen som den också kallas, snart skall lägga fram sina förslag. Kommitténs förslag skall ju enligt direktiven syfta till att stärka de anställdas ställning och inflytande ytterligare.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i den del som berörs i reservationen 7.

I reservationen 9, även den av herr Hagberg, är det i sak två frågor som tas upp. Den ena är kravet på en uppmjukning av bestämmelsen om att kunna stoppa visst arbete. Vi har inom utskottsmajoriteten ansett att avvägningen i propositionens förslag är riktig och har följaktligen tillstyrkt propositionens förslag till 40 b §.

Jag tror att det är nödvändigt att vi blir överens om att man inte över en enda natt kan komma till rätta med de brister som råder ute på arbetsplatserna. Det kommer att krävas ett målmedvetet arbete med kontinuerliga insatser inte minst i det lokala skyddsarbetet. Det är ett sanerings- och upprustningsarbete som nu kan fullföljas på ett betydligt aktivare sätt än förut. De anställdas starkare ställning kommer att betyda mycket härvidlag, inte bara när det gäller miljöförbättringar på nu befintliga arbetsplatser utan också när det gäller att i planeringen och tillskapandet av nya arbetsplatser förebygga uppkomsten av hälsofarliga miljöer.

Ytterst kommer enligt föreliggande förslag skyddsombudet att ha möjlighet att stoppa eller avbryta arbete om, som jag sagt förut, omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv och hälsa föreligger.

I reservationen 9 krävs också en ändring av 40 b § innebärande att lokal fackförening i vissa fall skall vara den instans som prövar det berättigade i skyddsombudets åtgärd att avbryta arbetet. Det är på de större arbetsplatserna som denna ordning skulle gälla enligt vpk:s förslag. Man accepterar att det på de mindre arbetsplatserna är yrkesinspektionen som skall ha denna uppgift.

Utskottet kan för sin del inte acceptera den ordning som vpk föreslår. Vi kan heller inte dela den uppfattning som kommit till uttryck i en av vpk-motionerna och även i debatten i dag genom herr Hagberg, att yrkesinspektionen skulle stå i någon form av motsatsställning till de anställda eller till de anställdas organisationer.

Tvärtom menar vi att samhällets tillsynsorgan har en stor uppgift att fylla för att åstadkomma tryggare och hälsosäkrare arbetsplatser och i det arbetet utgör ett aktivt stöd för de anställdas intressen. Förslagen om utbyggnad av arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen skall ses som ett led i detta arbete och som ett svar på den kritik som utan tvivel med rätta kunnat riktas från de anställda mot att yrkesinspektionens verksamhet inte har kunnat utföras på det sätt och i den utsträckning som har varit önskvärda. Den utbyggnad, både av yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen, som nu föreslås och som med all säkerhet även på sikt kommer att bli nödvändig skall ses som ett verkligt stöd för de anställdas intresse av att bättre arbetsmiljöer skapas.

Utskottsmajoriteten hävdar att yrkesinspektionen skall utöva den aktuella tillsynsverksamheten. Jag yrkar följaktligen bifall till utskottets hemställan, herr talman, i vad gäller de frågor som behandlas i reservationen 9.

I reservationen 15, även den av herr Hagberg, yrkas på en ändring innebärande att de anställdas organisationer skall svara för att skyddsombuden får erforderlig utbildning. Utskottet tillstyrker för sin del propositionens förslag, som innebär att arbetsgivare och arbetstagare gemensamt skall svara för skyddsombudens utbildning.

Det finns anledning att i denna fråga hänvisa till det remissyttrande som LO har avgivit, där den uppfattningen uttalas att ansvaret för denna utbildningsverksamhet skall läggas på arbetsmarknadens parter. LO säger samtidigt att de fackliga organisationerna måste tillförsäkras ett avgörande inflytande över denna utbildning. Jag vill peka på att departementschefen i sin tur understryker detta önskemål och därutöver poängterar nödvändigheten av att hittillsvarande erfarenheter, som bl. a. arbetsmarknadens parter besitter, skall tas till vara, inte minst i det arbete som den föreslagna utbildningsdelegationen skall utföra.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan även i denna del, herr talman!

Den gemensamma borgerliga reservationen nr 18 tar upp undervisningen i arbetsmiljöfrågor inom det allmänna utbildningsväsendet. Det aktuella yrkandet har i huvudsak samma syfte som en motion vid 1971 års riksdag, då för övrigt jag själv var en av motionärerna. Utskottet ställde sig positivt till den motionen och gör det även till syftet med nu föreliggande motionsyrkanden i samma utbildningsfrågor. Den redovisning som finns på s. 53 i utskottets betänkande, och som i stort sett är en sammanfattning av det som återfinns i propositionen, ger en provkarta på det mycket omfattande arbete som pågår inom utbildningsdepartementet rörande undervisningen i arbetarskydds- och arbetsmiljöfrågor i grundskola, gymnasieskola och högskola men även i den av AMS bedrivna utbildningsverksamheten. Med hänsyn till detta anser vi inom utskottsmajoriteten att det inte nu är erforderligt att riksdagen skulle begära

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

något speciellt initiativ för att nå det här syftet. Vi menar att det initiativet redan är taget och också har börjat leda fram till åtgärder och resultat. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan även under punkten 24.

I fråga om reservationerna 8, 10 och 12 vill jag bara hänvisa till den debatt som tidigare har förts mellan utskottets ordförande och herr Åkerlind. Jag nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan under punkterna 8, 10 och 12.

Slutligen, herr talman, vill jag i anledning av reservationen 30 hänvisa till att arbetsmiljöutredningen i sitt fortsatta arbete kommer att ha som en viktig uppgift att överväga utformningen av de regler som i framtiden skall gälla för ensamarbete i vidare mening än vad reservanten åsyftar. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan också under punkten 42.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Arbetstlivets förnyelse är tydligen lika med samverkan. Allting skall vara samverkan, utom i ett fall: skyddsombuden skall få maktbefogenheter, men dessa skall inte sträcka sig hur långt som helst utan bara tills yrkesinspektionen säger nej. Ibland kan det finnas litet maktbefogenheter, i andra fall skall det vara samverkan. I konsekvens med herr Nordbergs anförande skulle man kanske ha väntat sig att han skulle yrka på att också avbrytande av arbete skulle ske i samverkan. Inkonsekvensen tycker jag är fullständig. Man vill ge litet här och där, men på andra ställen vill man inte.

Dessutom skall omedelbar och allvarlig fara vara ett villkor för avbrytande av arbete. Jag nämnde redan i mitt första anförande att fastän det konstaterats att vi har smygande hälsorisker i vårt arbetsliv skall skyddsombuden begränsa sig till att avbryta arbete bara vid omedelbar och allvarlig fara. Det är ett resonemang som inte håller. En sådan rätt ger ju ingen större makt åt skyddsombuden.

Dessutom skall frågan om avbrytande prövas och yrkesinspektionen skall komma och säga ja eller nej. Vi menar att det måste vara den lokala fackföreningen — de som jobbar på arbetsplatsen — som skall avgöra saken. Yrkesinspektionen har tillägnat sig den forskning och utbildning som domineras av arbetsköparnas synpunkter. I bakgrunden ligger effektivitets-, lönsamhets- och produktivitetstänkandet i dagens samhälle, och det är icke till gagn för arbetarna. Tänk bara på arbetsintensiteten och ackordstempot!

Med utbildningen är det samma sak. Den skall ske i samverkan. Men frågar man skyddsombuden, så vill de flesta av dem att den lokala fackföreningen skall ha hand om utbildningen, så att de får utbilda sig som de vill och inte, som det kan hända, tillsammans med företagsläkaren, som har en helt annan bakgrund.

Herr Nordberg kunde kanske ha gjort som centerpartisten i utskottet. Han ville t. o. m. gå så långt i samverkan att han i referatet av vår motion ville ta bort "arbetsköpare" och sätta dit "arbetsgivare". Så långt vill kanske inte socialdemokratin gå i samverkan, men inte är det långt ifrån.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte nöjd med det svar som man har gett i betänkandet. Utskottet har helt bortsett från att man faktiskt genom en s. k. samarbetsgrupp, som tillsattes i maj 1972 och som kallade till ett sammanträde på Särö i juli 1972, träffat en överenskommelse med utvalda ombud. När SJ:s förvaltning och fackförbundet haft en samarbetsgrupp verksam i en och en halv månad var man redan beredd att fatta beslut om en försämring av arbetsmiljön för lokmännen.

Det är klart att ni kan hänvisa till – och hoppas på – att man skall ta upp frågan om enmansarbetet över huvud taget. Men detta kommer naturligtvis att ta lång tid, och den proteststorm som kommer från lokmännen är helt befogad. Jag skulle kunna läsa upp flera uttalanden från protestmöten, där man också skrivit under petitioner om att man inte vill ha denna uppgörelse.

Hur har den nu träffats? Har de berörda medlemmarna, som skall arbeta under de försämrade förhållandena, fått säga någonting i det här fallet? Naturligtvis inte – så går det ju inte till i dag inom svensk fackföreningsrörelse. Man tillsätter en samarbetsgrupp, och man kommer fram med ett förslag. Man väljer en snäv grupp representanter, och de träffar uppgörelse över huvudena på dem som drabbas av – som i det här fallet – en väsentlig försämring av både säkerhetsföreskrifter och arbetsmiljö. Jag kan inte riktigt förstå att man speciellt från socialdemokratiskt håll inte har sett mer allvarligt på detta och försökt ändra de missförhållanden som nu råder.

Herr NORDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! För det första vill jag säga till herr Hagberg att vi ändå måste se det skyddsarbete som skall bedrivas på det sättet att det är nödvändigt med ett kontinuerligt arbete ute på arbetsplatserna för att förbättra de förhållanden som råder redan i dag. För det andra vill jag säga att det är nödvändigt att ha möjligheter att omedelbart stoppa ett pågående arbete när hälsa och liv kan sättas i fara om jobbet fortsätter.

Det är dessa två bitar av skyddsarbetet som man måste ha klara för sig när man diskuterar hur skyddsarbetet skall fungera ute på arbetsplatserna och som jag tyvärr tycker att herr Hagberg helt och hållet bortser ifrån när han diskuterar var gränserna skall gå i fråga om att helt stoppa de olika arbetena.

Att sedan skyddsombudets åtgärder endast räcker fram till dess att yrkesinspektionen har kopplats in är ju en liten demagogisk fint från herr Hagbergs sida. Med all säkerhet kommer de åtgärder som skyddsombuden vidtar i fråga om att stoppa jobb i de allra flesta fall att också innebära att yrkesinspektionen förlänger det stoppet med ett klart förbud mot att fortsätta arbetet tills man har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att ta bort de uppenbara risker som föreligger. Jag har en stark tro på att yrkesinspektionen i detta arbete verkligen kommer att fungera som ett stöd för skyddsombudens handlande, och jag har den uppfattningen att skyddsombuden verkligen handlar när det finns skäl till detta.

Då det gäller utbildningsverksamheten har jag deklarerat att LO krävt – något som departementschefen understrukit – ett avgörande inflytan-

de över hur utbildningen skall läggas upp, alltså över dess innehåll, inte minst när det gäller skyddsombuden. LO-förbunden kommer också att driva en omfattande egen verksamhet i de här frågorna. Men jag är angelägen om att betona att den utbildningsverksamhet som skall bedrivas på området bör i viss utsträckning ske så att skyddsombud, arbetsledare, skyddsinspektörer m. fl. kan träffa samman till gemensamma utbildningsdagar för att få möjligheter att tillsammans diskutera de problem som föreligger ute på arbetsplatserna. Det har alla parter nytta av.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! De åtgärder som vi från vpk föreslår menar vi skall ge förbättringar av arbetsmiljön i dag och även i framtiden. Vi menar att den första grunden är att man ger makt åt de anställda. Där vill regeringspartiet ha samverkan. Och det andra viktiga är att tala om hur arbetsplatsen ser ut och därmed fastställa gränsvärden och regler — även sådana regler att yrkesinspektionen har fasta normer att gå efter.

Vi är positiva till att stoppa arbeten — det är bara det att vi inte tycker om de begränsningar som finns i det hela. Vi anser att det inte är förenligt med den makt arbetarna skall ha. Jag har själv som skyddsombud många gånger krävt att man skall kunna stoppa arbeten, och vi har flera gånger krävt det också här i riksdagen. Varje skyddsombud vet vad detta innebär — det betyder en påtryckning. Men skall yrkesinspektionen göra en dom av detta är jag rädd för att man förfuskar denna del av påtryckningsmedlen.

Utbildningsverksamheten skall tydligen ske i samverkan, och man frågar sig hur långt denna samverkan skall gå. Är det bara på skyddsområdet som samverkan skall ske? Då kanske vi får uppleva den dag när fackliga ombudsmän utbildas tillsammans med arbetsköparna. Det är väl ändå en väg som man inte kan beträda. Och lika väl som man inte kan beträda den vägen tycker jag att man inte kan beträda en väg som innebär att utbildningen av skyddsombud sker i samverkan med arbetsköparna.

Herr NORDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Om man skulle bedriva skyddsarbetet efter de linjer som vpk hävdar, så befarar jag att man inte skulle åstadkomma några praktiska resultat i fråga om att skapa bättre arbetsmiljö. Vi bedömer det som en absolut nödvändighet att också göra den andra parten på arbetsmarknaden medansvarig för det som skall ske ute på arbetsplatserna i de här frågorna. Vi kan inte skapa bättre arbetsmiljöer med mindre än att också arbetsgivarsidan får klart för sig nödvändigheten av att skapa bättre arbetsmiljöer. Detta tror vi att vi åstadkommer bäst genom att arbetsgivarsidan är med i ett direkt samverkande arbete med de anställda härvidlag.

Sedan har jag deklarerat — och det har för övrigt alla gjort som varit uppe från socialdemokratiskt håll — att när det gäller maktfördelningen totalt sett mellan de anställda och arbetsgivarna är vi beredda att gå längre än man gått i dagens läge. Där ställer vi stora förhoppningar på

bl. a. § 32-utredningen, som har till syfte att ytterligare stärka de anställdas positioner gentemot arbetsgivarna.

Jag tycker att herr Hagberg ändå borde lyssna till vad som sägs i den här debatten.

Herr JOHANSSON i Blentarp (s):

Herr talman! Frågan om åtgärder för att skapa en bättre arbetsmiljö, som behandlas i här förevarande betänkande, har tidigare berörts i hela sin vidd, varför jag skall begränsa mig till att kommentera vissa reservationer och utskottsmajoritetens skrivning på dessa punkter.

I reservationen 16 berörs möjligheterna för majoriteten av anställda att påkalla undersökning av ämnen och material. Utskottet anser att detta är tillgodosett genom de möjligheter som finns för varje ledamot av skyddskommitté att påkalla sådan undersökning. Det finns därför enligt utskottets mening ingen anledning att i detta avseende frånkänna tillsynsmyndigheten denna rätt, vilket ett bifall till reservationen skulle innebära. Utskottsmajoriteten avstyrker därför motionen 2005 i denna del och därmed reservationen 16.

I reservationen 17 upptages frågan om avstängning av arbetstagare som bryter mot skyddsföreskrifter. Här finns det skäl att erinra om 7 §, andra stycket, arbetarskyddslagen samt om 67 § samma lag, enligt vilken straff kan åläggas. Skärpning av straff föreslås i propositionen. Utredningsarbetet fortsätter inom bl. a. detta område, och det i reservationen begärda tillkännagivandet synes därför onödigt, varför motionen 2001 och därmed också reservationen 17 avstyrks.

I motionen 654 och reservationen 27 krävs en utredning av problemen kring frånvaron på arbetsplatserna. En av LO och SAF tillsatt utredning inom nämnda område har nyligen avlämnat sitt betänkande. Reservanterna anser emellertid att detta inte är till fyllest, eftersom inte hela arbetsfältet är medtaget. Där vill jag understryka att det bör ankomma på organisationerna om de anser det lämpligt att själva igångsätta en sådan utredning. Det skall dock fastslås att genom den av LO--SAF gjorda utredningen har huvudsyftet med motionen och reservationen tillgodosetts, varför någon riksdagens åtgärd inte anses påkallad för närvarande. Utskottet avstyrker därför såväl motionen som reservationen.

Reservationen 28 behandlar frågan om ytterligare skärpta bestämmelser för arbete i gruvor. I motionen 80 krävs bl. a. förbättrade miljöförhållanden för gruvarbetare där såväl strålning som avgaser finns med i bilden. Alla dessa frågor är utomordentligt viktiga, men reservanten synes helt ha förbisett det arbete som redan bedrivs inom dessa områden och den utveckling som där har skett. Klart skall dock understrykas att de här frågorna ständigt måste följas med största uppmärksamhet, och det sker också.

De av reservanten och herr Lövenborg anförda synpunkterna är allvarliga men tidigare kända och har fortlöpande eliminerats efter hand som den tekniska utvecklingen har medgivit detta, men det finns fortfarande mycket att göra. Elimineringen av kombinationen gas i gruvan och dieseldrift är föremål för intensivt arbete i arbetarskyddstyrelsen. Ytterligare åtgärder kan därför med all sannolikhet förväntas i takt

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

med detta arbete.

Som herr Lövenborg anförde är frågan vad som är radiologiskt arbete definierat i lag, och när det gäller gruvarbetarna tillämpas arbetarskyddslagen fullt ut. Radonanvisningarnas krav på mätningar, kontroller och åtgärder på bl. a. ventilationsidan har lett till en successivt förbättrad situation när det gäller radonhalterna, och inom kort beräknas ytterligare förbättrade resultat vara att redovisa. Medicinska kartläggningar och bedömningar pågår också med stöd av bl. a. medel från arbetarskyddsstyrelsen.

Vad gäller dieselavgaserna har som nämnts i utskottets betänkande skett viktiga ändringar i bergsanvisningarna fr. o. m. den 1 oktober i år. Jag vill i sammanhanget också fastslå att i anvisningarna har fasta tidsramar angivits för när åtgärder för förbättringar skall vara vidtagna. Dessa anvisningar innebär nya krav på luftkontroll vid arbetsplatserna och med avseende på den maskinella utrustning som använts. Skärpta normer för halten av luftföroreningar har också införts, varvid hänsyn bl. a. tas till den samtida förekomsten av olika siags gaser. Stora ansträngningar görs för att få fram underlag för ytterligare bestämmelser, främst beträffande kraven på ny utrustning. Också när det gäller provningsmetoder o. d. har arbetarskyddsstyrelsen bidragit med ekonomiskt stöd.

Jag vill för herr Lövenborg framhålla att utskottet inte på något sätt behandlat denna fråga slätstruket, utan seriöst. Jag har med det sagda velat visa på det arbete som pågår; arbetarskyddsstyrelsen arbetar med frågan, och jag förutsätter att det arbetet bedrivs med den allra största skyndsamhet.

Utskottet ansluter sig till de bedömningar som chefen för socialdepartementet gjorde i en interpellationsdebatt i denna fråga 1972. Utskottet visar också på de nya anvisningar som kommit och avstyrker motionen.

Reservationen 29 behandlar frågan om arbetsmiljöförhållandena för stuveriarbetare vid arbete ombord med och vid maskiner som är ombordplacerade. Reservanten anför att fortlöpande tillsyn ej sker samt att provning och besiktning av medförda truckar ej sker i landet. Som herr Hallgren har nämnt förekommer det olika typer av maskiner.

Det skall i detta sammanhang understrykas att både arbetarskyddslagstiftningen och sjösäkerhetslagstiftningen ger tillsynsmyndigheten möjlighet att ingripa med bl. a. förbud. För att få en skärpt kontroll när det gäller dessa frågor, som är av så stor vikt för stuveriarbetarna, har yrkesinspektionen fått särskild personalförstärkning.

De olika typerna av maskiner är självfallet ett stort problem.

Utskottet förutsätter att dessa liksom andra problem uppmärksammas av arbetsmiljöutredningen vid dess fortsatta arbete, varför ytterligare åtgärder ej anses påkallade. Utskottet avstyrker motion 1178.

Beträffande arbetsmiljön för ombordanställda vill jag säga att sakkun- ning har tillsatts för att utreda frågan. I direktiven för denna utredning understryks bl. a. att målsättningen måste vara att man får samma möjlighet att skapa tillfredsställande arbetsmiljö för ombordanställda som för arbetstagare i land. Med vad utskottet anförts avstyrks motionerna på denna punkt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till socialutskottets betänkande nr 25 på alla punkter.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade i mitt förra anförande att det inte räcker med allmänt välvilliga uttalanden. Herr Johnsson i Blentarp hänvisade till det arbete som bedrivs, till översyn som pågår osv. Men vad det här handlar om är att man har fått larmrapport efter larmrapport om överdödlighet i cancer för gruvarbetare. Måste man då inte utnyttja de möjligheter som finns att utan tidskrävande utredningar snabbt få en förbättring till stånd. Jag tror att de flesta håller med om att gruvarbetarna på grund av sina speciellt vedervärdiga förhållanden – dieselgasen, radongasen och allt annat – behöver kortare arbetstid och längre semester. Men exempelvis frågan om gruvarbetarnas semester har förhalats i flera decennier. Det är en skandal bara det. Något skulle den här församlingen kunna rehabilitera sig i gruvarbetarnas ögon om man biföll de krav som framförts bl. a. i motion 80, och det kräver inga långa utredningar.

När det gäller radongasen säger herr Johnsson i Blentarp att det har vidtagits sådana åtgärder att man håller på att komma till rätta med förhållandena. Men när det gäller gruvarbetarnas arbetsmiljö handlar det inte bara om att få bort radongasen – det handlar också om en nedtrappning av dieseldriften, om att få ned gränsvärdena, som i flera andra länder är betydligt lägre än i Sverige, om att radikalt få ned halten av benspyrén, nitrösa gaser, damm och buller. När man exempelvis hänvisar till att förbättrad ventilation har medfört att radonfaran upphört är detta inte sant. Även på senare tid har t. ex. i LKAB:s gruva i Malmberget uppmätts mycket höga radonvärden. Genom åtgärder för förbättrad ventilation, som man nu vidtar, kan man givetvis få ned radonhalten, men radongasen kan aldrig helt elimineras. Men kring det verkligt stora problemet går man i en krok – nämligen det som hänger samman med dieseldriftens oerhört försämrande inverkan på luften i gruvan. Dieseldriften började användas utan att man hade gjort klart för sig vilka konsekvenser som skulle uppstå. De har blivit förödande, och jag anser att man snabbt och med allvar måste ta itu med åtgärder utan några långa och omständliga utredningar.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det räcker inte att hänvisa till att tillsynsmyndigheter har möjlighet att stoppa ett fordon som är behäftat med sådana defekter att det inte kan brukas eller inte är fullt säkert. Vad det här i första hand gäller är utländska arbetsmaskiner som har en annan konstruktion än våra och som skiljer sig så väsentligt från dem att de redan av det skälet utgör en allvarlig arbetsmiljörisk.

Om yrkesinspektionen kommer till ett fartyg och tittar på en helt ny maskin kan den naturligtvis inte med stöd av några som helst lagar säga: den här maskinen får ni inte använda. Den är nämligen fullt all right.

Vidare fungerar det inte på det sättet inom hamnarbetet. Låt oss säga att ett fartyg kommer in kl. 1 på natten och man börjar arbeta. Kan jag få en rekommendation om var jag får tag i en representant i yrkesinspek-

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

tionen kl. 1 på natten eller kl. 6 på morgonen? Det är en omöjlighet! Därför är det av vikt att man åtminstone utsorterar de allvarliga risker som går att eliminera genom att utfärda en förordning, som gör det möjligt att förbjuda just den typ av maskiner som jag har talat om.

Naturligtvis har också utländska fartyg gamla och förslitna maskiner – maskiner blir så småningom förslitna – men det kommer aldrig att bli någon effektiv kontroll av huruvida en åtgärd är vidtagen som enligt svenska bestämmelser krävs för att en maskin skall få användas.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lövenborg berör de larmrapporter som vi har fått den senaste tiden med jämna mellanrum. Men herr Lövenborg förbigår de skärpningar av bestämmelserna som har skett från den 1 oktober, de skärpningar som fortlöpande har skett tidigare och de som kommer att ske efter hand i takt med utvecklingen.

Herr Lövenborg berör semesterfrågan, som förvisso inte hör hit. Den kommer att behandlas i annat sammanhang, och vi har ingen anledning att debattera den frågan i dag.

Jag sade i mitt inledningsanförande att man arbetar med de problem som hänger samman med radongas och dieselgaser. Kombinationen av radongas och dieselgas skapar otvivelaktigt de problem som herr Lövenborg nämnde, men vi måste göra utredningar som kan visa vilken inriktning de åtgärder skall ha som vi skall sätta in. Herr Lövenborg vill ha förbud mot dessa gaser, men man måste ha någonting i stället om man skall förbjuda dem. Jag delar uppfattningen om att frågan är mycket allvarlig och måste följas upp med absolut största skyndsamhet på alla sidor, men vi måste ändå ha forskningen med i bilden.

Herr Hallgren säger att det inte räcker med möjligheten att stoppa användningen av en gammal maskin. Jag förstår de synpunkterna. Att man vid lämplig tidpunkt skall kunna stoppa driften med begagnade dåliga maskiner tycks vi vara fullständigt överens om, men det kan skapa problem att utländska fartyg begagnar sig av helt andra maskintyper än sådana som de yrkesarbetare som arbetar med maskinerna – i detta fall stuvorna – är vana vid. Herr Hallgren har tidigare redovisat olycksfall som har inträffat. Vi är medvetna om att det har inträffat olyckor, men som jag nämnde tidigare förutsätter vi att arbetsmiljöutredningen i sitt fortsatta arbete kommer att se över också dessa frågor och att problemen kommer att kunna lösas på lämpligt sätt.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Den skärpning som herr Johnsson i Blentarp talade om gäller berganvisningarna. Det är anvisningar som inte är till fyllest, och de löser inte problemen.

Det har också sagts tidigare i pressen, och även antytts här, att man är på väg att komma till rätta med radongasproblemet i gruvor. Men vid en mätning som företogs så sent som den 4 oktober i år har i Malmbergsgruvan uppmätts halter av 100 pikocurie, på ett ställe 66, på ett annat 60, på ett tredje 36 osv., medan gränsvärdet i Sverige ligger på 30.

Det krav som har förts fram i motionen 80 om ytterligare en

semestervecka för gruvarbetare liksom för dem som arbetar med radiologiskt arbete är inget påfund av oss, utan det har ställts av Gruvkongressen. Som bekant krävde kongressen i följd att gruvarbetarna i likhet med andra som sysslar med radiologiskt arbete skall ha rätt till sex veckors lagstadgad semester för att få ner exponeringstiden för den radioaktiva strålningen. En delegation fick i uppdrag att företa en uppvaktning i ärendet hos socialministern, men denna uppvaktning har mig veterligt inte lett till något resultat. Tiden går medan den ene efter den andre dör i lungcancer, säger bittra gruvarbetare, men här talar man fortfarande om pågående utredningar.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lövenborg pekar fortfarande på de förhållanden som har rått i gruvorna, men det kan inte bestridas att successiva förbättringar hela tiden har vidtagits. Jag har tidigare understrukit att den senaste förbättringen var skärpningen av berganvisningarna den 1 oktober, och efter hand kommer ytterligare åtgärder att sättas in på olika punkter för att förbättra förhållandena. I de fall där gränsvärdena överskridits måste företagen tillse att man vidtar åtgärder i form exempelvis av bättre ventilation, så att man kommer ner till de gränsvärden som skall gälla enligt anvisningarna. Provtagningen kommer också att förbättras i den takt som man kan utveckla tekniskt sett.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Den arbetsfördelning som i dag gäller mellan socialutskottets socialdemokratiska ledamöter innebär att herr Johnsson i Blentarp fått uppdraget att argumentera mot ett par av de reservationer som herr Åkerlind och jag har avgivit. Det gäller reservationen 17, som handlar om rätt för skyddsombud att avstänga arbetstagare som inte iakttar skyddsföreskrifter, och reservationen 27, där det föreslås en utredning av orsakerna till den höga frånvaron på arbetsplatserna.

Ingen av dessa frågor kan väl betraktas som särskilt upphetsande, och herr Johnsson i Blentarp gjorde heller inte intryck av att vara särskilt upphetsad. Jag vill bara göra ett par kommentarer till reservationerna.

Att utsträcka möjligheterna att avstänga riskabla företeelser på en arbetsplats till att gälla även vad som i olycksfallsrapporterna brukar kallas den mänskliga faktorn är väl inte särskilt märkvärdigt. Alla som följer sådana här frågor vet att när en olycka inträffar och människor kommer till skada visar det sig att olyckan utlöstes kanske lika ofta av den mänskliga faktorn som av någon mekanisk faktor. Vi har tyckt att det är konsekvent att, om det föreligger uppenbar risk för att olyckor kan inträffa därför att någon på en arbetsplats inte rättar sig efter gällande föreskrifter, man bör ha samma möjlighet att ingripa i det fallet som om en maskin löper amok.

När det gäller frånvarofrekvensen är utskottsmajoriteten och reservanterna ense i sak; det är bara det att majoriteten anser att någon ytterligare utredning icke är av nöden, eftersom det redan är en gjord – nästan färdig sågs det. Den är tillkommen på initiativ av Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen. Vi har bara noterat att det därmed endast är

en del av arbetsmarknaden som är undersökt, och undersökningen borde utsträckas till att gälla hela arbetsmarknaden. Reservationen bör ses som vad den är – ett led i diskussionen om arbetsmiljön. Jag tror inte någon bestrider att frånvarofrekvensen på en arbetsplats kan vara en larmklocka när det gäller att komma åt brister i arbetsmiljön. Det är naturligtvis i det syftet som förslaget har framförts – att vi skulle få den larmklockan effektivare, att vi skulle få undersökt i vad mån den dokumenterat höga frånvaron på arbetsplatserna beror på brister i miljön i vidaste mening.

Jag vill, herr talman, trots de argument som herr Johnsson i Blentarp har framfört, instämma i herr Åkerlinds tidigare framförda yrkande om bifall till dessa två reservationer.

Det är betecknande, enligt mitt sätt att se, för den breda politiska enighet som råder kring den reform som riksdagen i dag skall besluta att vi hann över mitten på talarlistan innan det uppstod ett enda replikskifte. Det är kanske också betecknande att när det till sist blev en om också stillsam knivkastning var det sedan socialutskottets värderade ordförande, herr Göran Karlsson i Huskvarna, hade framträtt. Jag skulle nästan vilja tro att anledningen till det replikskifte som då utbröt mera var herr Göran Karlssons av kammaren tidigare kända svårighet att behärska sin egen obestriddliga polemiska begåvning än särskilt djupgående motsättningar i sak.

Här finns, som redan påpekats tidigare, 31 reservationer vid utskotts- betänkandet. Men det är intressant att se att knappast en enda av dem vill begränsa den föreslagna reformens räckvidd. Det finns inget avslagsyrkande på någon aldrig så liten del av förslaget. Alla de 31 reservationerna tror jag man kan sortera in under rubriken "försök att gå längre". Från olika håll i riksdagen har kommit tilläggsförslag, avsedda att ta ett längre steg än propositionen föreslår. Det är inte alldeles vanligt att vi står i den situationen, när det handlar om stora och viktiga reformer, men det gör vi alltså här.

Alla de många motionerna och alla de 31 reservationerna kan alltså ses som uttryck för ambitionen att göra en i huvudsak bra proposition ännu bättre. Här finns olika bedömningar av hur fort det går att komma fram, olika bedömningar av vad som väl kan betecknas som rena lämplighetsfrågor. Men det är trots detta en mycket betydande enighet.

Jag har lyssnat till de "upphovsrättsliga" debatter som har blossat upp då och då under dagens annars stillsamma samtal. Jag tycker att den delen av debatten är rätt ointressant. Jag kan nog hålla med herr Norrby i Åkersberga om att med en annan politisk konstellation i riksdagen hade kanske besluten på en eller annan punkt möjligtvis kunnat fattas ett eller annat år tidigare – vi kan inte säkert veta det. Men jag tycker som sagt att detta är rätt ointressant. Här är en rad stora och väsentliga frågor som hänger samman i ett komplex – arbetsmiljön – och som har mognat för lösning. Vi har lärt oss saker både om befintliga brister och om möjligheten att bota dem, och nu är vi där och tar ett rätt stort steg.

Jag vill, herr talman, egentligen bara – inte minst därför att den långa talarlistan och de många reservationerna skulle kunna ge ett falskt intryck av oenighet – till sist ha sagt detta: Det råder bred politisk enighet i dessa frågor. Och när nu om en stund – med tämligen stor säkerhet –

riksdagen kommer att på alla punkter bifalla utskottsmajoritetens hemställan och därmed propositionen, så kommer det, i varje fall hos mig, inte att efterlämna någon bitterhet. På några punkter hade vi – som vi i dag klargjort – velat försöka göra reformen ännu ättre, men vi vitsordar gärna att det i alla fall är en viktig och bra reform som vi beslutar.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Motionen 1973:162 behandlar dels behovet av yrkesmedicinska kliniker vid regionsjukhusen, dels utbildningen och rekryteringen av läkare till sådana kliniker. Yrkesmedicin är den kliniska eller praktiska delen av arbetsmedicinen. Behovet av yrkesmedicinska specialister vid regionsjukhusen väntas öka mycket starkt i takt med de förbättringar som nu kommer inom arbetarskyddet och företagshälsovården.

Trots att LO och fackliga organisationer på det lokala planet ofta aktualiserat frågan har de förslag, som redan 1963 lades fram i betänkandet "Yrkesmedicinska sjukhusenheter, behov och organisation" och som alla då var rörande eniga om, sedan dess bara resulterat i en enda ny yrkesmedicinsk klinik – den vid regionsjukhuset i Örebro.

Det finns i dag yrkesmedicinska kliniker i Lund, Stockholm och Örebro. Vi har i hela landet bara nio läkare som sysslar med yrkesmedicin. Man kan inte tillsätta vakanta tjänster därför att yrkesmedicinen inte är en medicinsk specialitet. Ingen vet heller hur många tjänster för yrkesmedicinare som kommer att finnas i framtiden. Unga läkare väljer därför mer lovande banor.

Utskottet redovisar ambitioner hos landstingen att i framtiden få till stånd yrkesmedicinska kliniker i Umeå, Linköping och Göteborg. Dessa ambitioner har tillkommit efter energiska påtryckningar från fackligt håll. I Göteborg har man i flera år försökt få i gång en yrkesmedicinsk klinik men inte lyckats finna någon som åtar sig överläkartjänsten. Nu satsar man där -- i brist på bättre -- på en lokal lösning som innebär att en tekniker görs till chef för ett s. k. yrkesmedicinskt centrum.

När nu arbetsmiljön kommit i förgrunden i den politiska debatten har sjukvårdshuvudmännen plötsligt upptäckt hur nödvändigt det är att förverkliga förslagen i Otto Westlings mer än tio år gamla utredning.

Det bör också noteras att universitetskanslersämbetet i år nu för tredje eller fjärde gången i sina petita begär en professur i yrkesmedicin vid högskolan i Linköping. Man kan bara hoppas att socialutskottets optimistiska skrivning på denna punkt får till resultat att tjänsten verkligen inrättas nästa budgetår. Denna professur är uppenbarligen en förutsättning för att landstinget skall inrätta en yrkesmedicinsk klinik vid regionsjukhuset i Linköping. Det är ett starkt fackligt intresse att en sådan klinik snarast kommer till stånd.

Socialutskottet har nöjt sig med att konstatera att frågan om att göra yrkesmedicin till en specialitet utreds av en arbetsgrupp inom nämnden för läkares vidareutbildning. Utskottet har inte uttryckt någon egen åsikt i sammanhanget.

Att yrkesmedicin upptas som en specialitet är helt avgörande för

möjligheterna att rekrytera unga läkare till denna verksamhet. Och utan läkare blir det inga yrkesmedicinska kliniker. Därför vore det ett viktigt stöd för den yrkesmedicinska verksamheten om utskottets talesman här i dag kunde uttala sig positivt för att yrkesmedicin bör upptas som specialitet. Det är troligen nyckeln till en snabb utbyggnad av yrkesmedicinen under de närmaste åren. Och det brådskar. Den forcerade utbyggnaden av företagshälsovården hotar att göra bristen på yrkesmedicinska enheter på regionsjukhusen till en allvarlig flaskhals i arbetet på att förbättra arbetsmiljön.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fru Lindberg (s).

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Ericson i Örebro har ställt en direkt fråga till mig, vill jag säga att utskottet under pågående utredningsarbete alltid varit försiktigt med att avge några speciella yttranden om hur utskottet ser på frågan. Men om herr Ericson vill höra min privata uppfattning, kan jag säga att denna fråga är så viktig att jag hoppas att den utredning som sitter skall kunna påskynda sitt arbete så att vi så snart som möjligt kan framlägga ett förslag i den riktning som herr Ericson åsyftar. Det är mitt eget positiva svar på herr Ericsons fråga.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Tillsammans med min partikamrat herr Hallgren har jag väckt en motion om en arbetsmiljö, som inte behandlats av arbetsmiljöutredningen och som inte heller berörts i den aktuella propositionen. Den gäller sjöfolket och arbetsmiljön till sjöss. En liknande motion väcktes av socialdemokraterna herrar Rosqvist och Bergqvist. Det var glädjande att notera vilken snabb behandling dessa motioner fick. Redan två månader senare, den 5 juli, utfärdade kommunikationsministern direktiven för en utredning om de ombordanställdas arbets- och miljöförhållanden. Där berörs det faktum att fartyget inte bara är en arbetsplats utan också fungerar som bostad och uppehållsort på fritid. Även om direktiven är ganska allmänt hållna, bör de möjliggöra en grundlig och allsidig undersökning av yrkesrisker som sjöfolket nu utsätts för, risker som delvis är nya, delvis traditionella men som blivit förvärrade under senare år.

Eftersom vår motion fått en positiv behandling och vänsterpartiet kommunisternas representant i socialutskottet därför inte haft skäl att reservera sig, skall jag inte belasta debattutrymmet med många kommentarer. Men jag måste betona att det nu verkligen brådskar med radikala åtgärder, inte minst med hänsyn till den stora utbyggnaden av tankerflottan. Förgiftningsriskerna, främst på grund av luftföroreningar, har sannolikt ökat. Bullernivån och skakningarna i de flesta fartyg ligger långt över en från hälsosynpunkt godtagbar nivå. I vår motion har vi nämnt att ventilation och luftkonditionering är dåligt ordnade även i nybyggda fartyg. Vi betraktar det som självklart att sjöfolkets representanter måste kopplas in och få ett avgörande inflytande vid konstruktionen av nya

fartyg och vid omfattande reparationer av äldre fartyg.

Vi har också refererat till några av de många fartygskatastrofer som inträffat genom att oljetankers efter lossningen och ute till sjöss har exploderat. Det förefaller som om explosionsrisken skulle öka med tankfartygens storlek. Tendensen har de senaste åren varit att mångdubbla storleken — tankers på 250 000 ton hör nu till det vanliga — och samtidigt minska besättningen. Genom att dessa jättetankers inte kan gå in i vanliga hamnar utan lastar och lossar vid oljepirer på långt avstånd från hamnstäderna och därtill lastar och lossar på bara några timmar, blir sjömännen fångar till sjöss. Beteckningen "ombordarna", som den talangfulle författaren Ove Allansson kallar tankfartygsbesättningarna i romanen med samma namn, är en träffande beteckning.

Det är kort sagt en hårresande exploatering av sjöfolket, en exploatering som hör till de mest lönande. Salénkoncernens vinst steg med 70 miljoner kronor under år 1972, och motsvarande gäller för många utländska rederier. Exploateringen har ytterligare intensifierats genom möjligheterna att registrera fartyg under bekvämlighetsflagg. Liberia hade, när vi skrev vår motion i maj i år, ett större tonnage — 38,5 miljoner ton — än något annat land i världen. Även svenska rederier har utnyttjat dessa möjligheter för att slippa skatt och slippa betala avtalsenliga löner och därtill kunna strunta i de mest elementära kraven på arbetsmiljö för de ombordanställda.

Utvecklingen är nu så snabb och samtidigt så skrämmande att det krävs snara åtgärder, inte minst internationella överenskommelser, som tvingar rederierna, var de än är och var de än har sina fartyg registrerade, att ta hänsyn till de ombordanställdas liv, hälsa och trivsel.

Jag har velat säga detta som en anmärkning till dessa motioner, som alltså har blivit positivt besvarade.

Så några ord om gränsvärdena. Till min partikamrat herr Hagberg sade herr Karlsson i Huskvarna att Sovjetunionen och USA har olika lagar. Han syftade på gränsvärdena för bl. a. luftföroreningar och undrade vilka lagar vi skall följa. Jag tycker inte detta är särskilt komplicerat. Det gäller bara att välja mellan höga och låga gränsvärden och sedan obönhörligt se till att de fastställda gränsvärdena inte överskrides.

ILO och WHO, dvs. Internationella arbetsorganisationen och Världshälsoorganisationen, hade en gemensam kommission som år 1969 föreslog en klassificering av de medicinska verkningarna av skadliga luftföroreningar i arbetsmiljön. De föreslog fyra klasser, ordnade efter svårighetsgraden eller farlighetsgraden; kategori A, där det så långt man nu vet inte finns några hälsorisker; kategori B, där föroreningarna hos dem som är utsatta för dem kan få snabbt övergående verkningar för hälsan eller arbetsförmågan, men inte vålla bestående men; kategori C, där luftföroreningarna är sådana att de kan åstadkomma en reversibel sjukdom, alltså en sjukdom som förr eller senare går till hälsa när den sjuke kommer ur den skadliga arbetsmiljön; kategori D slutligen, där luftföroreningarna leder till irreversibel sjukdom eller döden.

Vi har i Sverige i dag tusentals byggnads- och industriarbetare som arbetar i miljöer som är så skadliga att de utan ringaste tvivel hör till kategori D, dvs. den allvarligaste kategorin, där arbetarna får silikos,

asbestos och organiska nervsjukdomar, cancer och andra allvarliga kroniska sjukdomar som en direkt följd av luftföroreningarna.

Många av dessa sjukdomar är kända sedan decennier och andra sedan urminnes tider. Märk väl att de drabbade arbetarna har anat eller vetat om orsakerna, och från vetenskaplig-medicinsk synpunkt har sambandet mellan sjukdomarna och den specifika luftföroreningen varit klarlagt mycket länge.

Att stenarbetaren dog av silikos, stendammslunga, har man vetat sedan decennier. Men fortfarande finns det i vårt land arbetsmiljöer där arbetarna sjuknar i silikos.

Att asbestdamm är en mycket farlig luftförorening visades med dramatisk tydlighet i en läkarrapport vid sekelskiftet, men i dag är fler arbetare än någonsin tvingade att arbeta i arbetsmiljöer med asbestdamm.

Det är tragiskt att alla dessa missförhållanden – och många andra som jag inte berör här – kvarstår. Det är mer än tragiskt – det är skandalöst. Det är mer än skandalöst – det är kriminellt. Om detta inte är fastslaget i lag så är det kriminellt i verklig mening ändå. Det är därför alldeles uppenbart att vi måste ha gränsvärden ungefär som man nu har promillegränser för rattonykterhet och rattfylleri, så att man klart kan säga när en arbetsplats är sådan att de skyldiga kan ställas till ansvar.

Herr Karlsson i Huskvarna undrade om herr Hagberg menade att arbetsmiljöerna i USA är bättre än i Sverige därför att man i USA har gränsvärden för, om jag minns rätt, 400 luftföroreningar. I många jämförbara fall kan man nog svara ja på den frågan och i andra fall nej. Vissa stora arbetsplatser, t. ex. kolgruvorna, är i USA rena förintelseläger. Ralph Nader, den kände konsumentupplysaren, har också gjort en del undersökningar om de bedrägliga förhållandena i kolgruvorna. En stor artikel publicerades för inte så länge sedan i tidskriften *The Nation*. Men det faktum att hänsynslösa arbetsköpare i samarbete med, som det var i det här fallet, bottenlöst korrumperade fackliga ledare ostraffat kan sätta sig över alla säkerhetsbestämmelser i kolgruvorna och på många andra arbetsplatser i USA gör inte gränsvärdena meningslösa. Där det finns sådana värden, och bara där, kan de fackliga ledare, som verkligen sköter sina uppgifter, och de rättsvårdande myndigheterna ställa arbetsköparna till ansvar om gränserna överskrids.

Jag har i min hand en tabell hämtad ur en bok utgiven av Världshälsoorganisationen 1972, *Health hazards of the human environment*, som visar gränsvärdena i olika länder. Det gäller den högsta tillåtna koncentrationen av vissa skadliga substanser räknat i milligram per kubikmeter.

I tabellen visas först de gränsvärden som tillämpas i Sovjetunionen och USA och därefter gränsvärdena för Tjeckoslovakien, Polen, Västtyskland, England och Schweiz. Skillnaden mellan gränsvärdena för Sovjetunionen och för USA för vissa ämnen framgår av följande siffror (mg/m^3):

Ämne	Sovjet	USA
Aceton	200	2 400
Xylen	50	435
Xylidin	3	25

<i>Ämne</i>	<i>Sovjet</i>	<i>USA</i>
Metanol	5	260
Bly	0,01	0,15
Styren	5	420
Toluen	50	375
Trikloretülen	10	535
Koldioxid	–	9 000
Kolmonoxid	20	55
Vinylklorid	30	770

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Alla som har rest i Sovjetunionen och sett arbetsmiljöer där vet att dessa gränsvärden inte stannar på papperet. I USA har man alltså betydligt högre gränsvärden, och de överskrids för övrigt i många fall utan att några åtgärder vidtas mot de skyldiga.

Men det *finns* alltså gränsvärden och – vad viktigare är – det finns möjligheter på praktiskt taget alla arbetsplatser att hålla sig under dessa gränsvärden i fråga om luftföroreningar. Det är alltså en fullständig hänsynslöshet mot de arbetande att låta hälsofarliga förhållanden kvarstå på detta område.

Jag skall sedan säga några ord om de famösa poetiska uttalanden som centerpartister i många sammanhang strör omkring sig om en centermotion från 1962, som herr Gustavsson i Alvesta av någon märklig anledning anförde också här som ett pionjärarbete. I den motion som centern väckt i anledning av den aktuella propositionen sägs det i anslutning till den sedvanliga hyllningen åt centermotionen från 1962, att arbetsmiljöfrågorna har varit allvarligt försummade och först under de senaste åren vunnit mera allmän uppmärksamhet.

De nyväckta eller nyfrälsta som upptäckte arbetsmiljöfrågorna 1962 tycks här uttala sig för hela folkets räkning. Men alla vi som tillhör och länge har tillhört arbetarrörelsen vet hur arbetsmiljöfrågorna och den yttre miljön har sysselsatt arbetarrörelsen under hela dess historia ända från de första pionjärerna. Jag rekommenderar dem som över huvud taget vill lära sig någonting om detta och inte bara läsa centermotionen från 1962 att t. ex. gå till ett av Friedrich Engels' tidigaste arbeten, *Arbetarklassens läge i England*, som skrevs och publicerades 1845 och som nyligen har kommit ut i en ny upplaga. Det är en omfattande redogörelse med en väldig mängd konkreta data om de förhållanden som arbetarklassen i England levde under – den yttre miljön, arbetsmiljön, barnarbetet, bristen på livsmedel, de dåliga kläderna osv. Genom arbetarrörelsens hela historia har detta varit en av de centrala punkterna. En annan central punkt har varit hur det framtida samhället skulle ordnas för att arbetarklassen och hela folket skulle leva under människovärdiga förhållanden.

Denna centermotion från 1962 med sin diffusa, i sämsta mening liberala filosofi förtjänar inte ens platsen som en petitstilt fotnot till historiken över kampen för en bättre arbetsmiljö och en bättre miljö över huvud taget.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i vad herr Takman sade i slutet av sitt anförande. Där hade han många värdefulla ord att säga, och vi är helt överens om dem.

Emellertid begärde jag egentligen ordet för att säga till herr Takman att hans redogörelse för skillnaden mellan gränsvärdena i Sovjetunionen och i USA visar hur rätt jag hade, när jag tidigare sade till herr Hagberg: Låt oss i Sverige utreda de gränsvärden vi skall ha, låt det ske genom arbetsmiljöutredningen och låt oss sedan fastställa – det vill jag betona – mycket skärpta regler!

Jag hoppas att vi skall komma fram till gränsvärden som verkligen ger skydd åt människorna – det är ju det som hela utskottsbetänkandet och propositionen går ut på. Vi vill inte hindra eller försena det arbetet, men vi har velat understryka att om man skulle bryta ut olika delar av utredningsarbetet, skulle det inte bli någon helhet. Det är alltså bättre att göra som utskottet har förordat, nämligen ta upp de återstående frågorna i ett nytt betänkande. Därför vidhåller jag den syn som jag tidigare har redovisat.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Göran Karlsson i Huskvarna har ett behov av att instämma i herr Takmans avslutande formulering beträffande centerpartiets motion. Men, herr Takman, när vi i centerpartiet har diskuterat miljöfrågorna har vi gjort det utifrån de svenska förhållandena. De frågor som vi aktualiserade 1962 är ändock just de som är högaktuella i dag, när vi har diskuterat med utgångspunkt i en helhetsbild av miljöproblemen. Det går inte att komma ifrån detta, vilka ordvändningar herr Takman än tar till.

Sedan citerar herr Takman den motion som centerpartiet har lämnat vid årets riksdag. Jag bara ställer frågan till herr Takman: Vill herr Takman bestrida att arbetsmiljöfrågorna varit försummade i vårt land?

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag vet inte vad nytta man skulle ha, herr Karlsson i Huskvarna, av att utreda nya gränsvärden. Pythagoras' sats gäller också på södra halvklotet, vill jag minnas att det stod i Blandaren på sin tid. De gränsvärden man har kommit fram till på vetenskaplig väg i Sovjetunionen och i USA håller utan ringaste tvivel här också.

Man kan naturligtvis diskutera vilka gränsvärden som bör *tolereras* här i Sverige; gränsvärdena är ju olika i USA och i Sovjetunionen. Men jag vet inte varför vi inte här skulle klippa till med de lägsta gränsvärden som finns. När luftföreningarna och även andra föreningar håller sig inom de ramarna är de sannolikt oskadliga. I varje fall tycks det vara möjligt att praktiskt tillämpa dessa gränsvärden och göra miljön så fri från föroreningar som gränsvärdena föreskriver.

Herr Gustavsson i Alvesta säger att centermotionen utgick från de svenska förhållandena. Jag vill påminna om att den svenska arbetarrörelsens pionjärer arbetade precis lika mycket som arbetarrörelsens pionjärer i andra länder för en mänskligare arbetsmiljö och också för en

mänskligare yttre miljö. Axel Danielsson skrev redan vid decennieskiftet 1890 om den yttre miljön i Malmö. Vi har under alla år fram till våra dagar fört en kontinuerlig kamp för en bättre miljö gentemot storgodsägarna, industriägarna, arbetsköparna. Jag kan bara peka på statarproblemet, på lantarbetarproblemet. Ända till för ett par decennier sedan var dessa frågor fullständigt skandalöst skötta av arbetsköparna. Statarna och lantarbetarna var helt rättslösa mot de storgodsägare som företrädde högern och bondeförbundet – alltså centerns föregångare.

Den sista frågan som herr Gustavsson i Alvesta ställde var om jag ville bestrida att arbetsmiljön är usel. Hela min inledning gick ut på att visa och bekräfta att arbetsmiljöerna är usla här i landet och att det krävs en mycket snabb sanering av dem. Det är ju bara bra om man från borgerligt håll äntligen har kommit till insikt om att också arbetsmiljöerna måste förändras. Men anledningen till att man har kommit till insikt om detta är en lång historia som jag skall dröja med till ett annat tillfälle.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! De siffror som herr Takman visade på tavlan var väldigt suddiga, och därför fick man inte mycket grepp om dem. Och jag är rädd för att om man jämför med de s. k. gränsvärden som andra länder har satt, så blir jämförelsen också ganska suddig.

Nu pågår det en undersökning av arbetsmiljöutredningen om gränsvärdena. Dessutom har arbetarskyddsstyrelsen ständigt pågående försök på detta område. Det innebär alltså inte att vi ligger stilla i Sverige när det gäller att undersöka gränsvärdena, utan vi har dessa frågor under intensiv bevakning och utredning. Under sådana förhållanden framhärdar jag i vad jag har sagt tidigare: Låt oss vänta tills utredningen kommer! Då kommer också resultatet i form av en lagstiftning.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Min fråga till herr Takman var föranledd av att herr Takman ironiserade över den mening i vår partimotion, där vi gav uttryck för uppfattningen att arbetsmiljöfrågorna har varit försummade. Jag bestrider inte alls, herr Takman, att arbetarrörelsen har kämpat för dessa frågor. Men det väsentliga är ju här vad det kommer för förslag och beslut i denna riksdag.

Jag sätter – och det har jag uttryckt tidigare – mycket stor tilltro till det förslag som vi behandlar här i dag, och jag anser att en uppföljning av det verkligen skall vara ett steg på vägen framåt.

När det gäller 1962 års motion – jag kommer inte ihåg om herr Takman var i riksdagen då – vill jag erinra om att i den reservation som fogades till utskottets utlåtande står klart: ”Sammanfattningsvis får utskottet – med understrykande av vikten av intensifierade miljöpolitiska ansträngningar för lösande av de psykiska trygghets- och anpassningsproblemen – framhålla, att ett miljöpolitiskt handlingsprogram bör utarbetas så snart ske kan.” Det var de frågorna som riksdagen den gången hade att ta ställning till.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag framhärdar, herr Karlsson i Huskvarna, i att vi redan nu har de fakta som krävs för att fastställa gränsvärden. Jag ser gärna att

man fastställer de lägsta värden som nu finns i tillämpning, men där kan det kanske finnas olika meningar.

I den mån jag ironiserade – jag fann inte att det var någon ironi alls – över den mening som jag citerade, herr Gustavsson i Alvesta, så gällde det inte den första biten av meningen, att arbetsmiljöfrågorna har varit allvarligt försummade, utan det gällde denna sensationella upptäckt som centern hade gjort, att först under de senaste åren har dessa frågor vunnit mera allmän uppmärksamhet. Jag vill, herr Gustavsson i Alvesta, hävda att – och det kan visas med mängder av kända dokument – de här frågorna har varit uppmärksammade sedan urminnes tider. Det är bara på den borgerliga kanten som de upptäcktes någon gång på 1960-talet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag vill bara säga att det är herr Takman som först nu har insett att centerpartiet under flera år har arbetat för de här frågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Herr TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först i fråga om utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

H e m s t ä l l a n

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 155
Nej – 144
Avstår – 1

M o t i v e r i n g e n

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen nr 2 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	188
Nej	–	110
Avstår	–	2

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	280
Nej	–	17
Avstår	–	3

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 155
Nej — 142
Avstår — 2

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 6 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herrar Hyltander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 246
Nej — 50
Avstår — 4

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 279
Nej — 18
Avstår — 2

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 264
Nej — 32
Avstår — 4

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 280
Nej — 17
Avstår — 2

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	280
Nej	—	17
Avstår	—	2

Punkten 12

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 14 och 15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 15 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 15 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	279
Nej	—	17
Avstår	—	3

Punkten 17

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 16 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 19–21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 22

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 17 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 17 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	261
Nej	–	36
Avstår	–	2

Punkten 23

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 18 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 18 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 154
Nej — 142
Avstår — 3

Punkten 25

Herr TALMANNEN anförde: Propositioner ställs först i fråga om utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 19 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 25 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 19 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 155
Nej — 141
Avstår — 3

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen nr 20 av herr Dahlberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Dahlberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner socialutskottets motivering i betänkandet nr 25 punkten 25 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen nr 20 av herr Dahlberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Dahlberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 199
Nej — 48
Avstår — 49

Punkterna 26 och 27

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 28

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 21 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 28 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 21 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 187
Nej — 109
Avstår — 3

Punkten 29

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 22 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 30 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 22 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 187
Nej — 109
Avstår — 3

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Punkten 31

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 23 av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 31 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 23 av herrar Hyltander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	249
Nej	–	47
Avstår	–	2

Punkten 32

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 24 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 32 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 24 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	278
Nej	–	16
Avstår	–	4

Punkten 33

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 25 av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 33 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 25 av herrar Hyltander och Romanus.

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	247
Nej	—	49
Avstår	—	2

Punkten 34

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 26 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 34 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 26 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	187
Nej	—	108
Avstår	—	3

Punkterna 35 och 36

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 37

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 27 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 37 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 27 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	261
Nej	—	34
Avstår	—	3

Punkten 38

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 39

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 28 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 39 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 28 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	274
Nej	—	19
Avstår	—	4

Punkten 40

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 29 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 40 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 29 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	275
Nej	—	16
Avstår	—	4

Punkten 41

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 42

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 30 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 42 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 30 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	270
Nej	—	19
Avstår	—	7

Punkten 43

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 44

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 31 av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 44 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 31 av herrar Hyltander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	243
Nej	—	47
Avstår	—	3

Herr talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Åtgärder för
bättre arbetsmiljö*

Onsdagen den
14 november 1973

*Förbud för poli-
tiskt parti att äga
företag för direkt-
reklam med hjälp
av dataregister*

§ 9 Förbud för politiskt parti att äga företag för direktreklam med hjälp av dataregister

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 39 med anledning av motion om förbud för politiskt parti att äga företag för direktreklam med hjälp av dataregister.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:961 av herr Carlshamre (m) vari hemställdes att riksdagen beslutade att politiskt parti ej skulle tillåtas att inneha ägarintressen i företag, vars verksamhet omfattade s. k. direktreklam med hjälp av stora dataregister.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:961.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp), Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Molin (fp) och Wijkman (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen förklarade motionen 1973:961 besvarad med vad reservanterna anfört.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Vid riksdagens början väckte jag en motion om åtgärder för att förhindra att politiskt parti äger företag för direktreklam som arbetar med hjälp av dataregister. Den motionen har nu gett anledning till en reservation av företrädare för moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet, en reservation som inte går riktigt så långt som motionen gjorde men som kan vara bra nog ändå. Reservanterna yrkar inte på någon lagstiftning, inte på något omedelbart förbud mot den verksamhet det gäller, utan nöjer sig med ett uttalande av riksdagen i samma riktning, och det kan som sagt vara bra det också.

Motionen att förhindra politiskt parti att äga reklamföretag som arbetar med dataregister kan sägas ha haft två motiv. Det ena är ett motiv som vi känner väl till från alla de senaste årens diskussioner om de stora dataregistren och allt vad därmed hänger samman: oron för att de här registren skall ge möjligheter till och fresta till intrång i den personliga integriteten.

Vi fick i våras en särskild datalag för att begränsa de riskerna. Jag tror att de flesta var överens om att den lagen är att betrakta som ett provisorium och ingalunda ger något fullständigt skydd, men vi fick ta den som ett steg på vägen i avvaktan på att förhållandena på detta komplicerade område skall klarna och vi skall få veta mer än vi i dag vet om de risker vi handskas med. Det är enligt min mening större risk för intrång i den personliga integriteten när politiska partier handskas med den här materien än när andra gör det. Politiska partier kan enligt sin natur tänkas ha större intresse för mera personliga förhållanden i människors liv. Vanliga kommersiella intressen tar inte så ofta dessa vägar. Det är klart att ganska oförargliga intrång av typen brev med påminnelse om att ens fru fyller 50 år i nästa vecka förekommer, men det är mera retfullt än direkt skadligt. Politiska partier kan nog tänkas ha mer

inträngande intresse i en del sammanhang för människors mycket privata förhållanden, och därför är enligt min mening och uppenbarligen enligt reservanternas mening riskerna för intrång ingalunda mindre utan snarare större när det gäller partier än för kommersiella företag.

Det andra motivet är mera direkt partipolitiskt. De reklammetoder och hjälpmedel för att bedriva reklam som användes, de stora dataregistren, är komplicerade och dyra anläggningar, som ingalunda vilket litet parti som helst har råd att utnyttja. Jag säger i motionen att det finns en risk att bara mycket stora partier får möjlighet att på det här sättet – med hjälp av direktreklam och dataregister – påverka medborgarna. Därmed uppstår en snedhet i det politiska livet, en förmån för de mycket stora som de något mindre inte kan åtnjuta. I klartext betyder det i vårt land att endast det mäktiga och enormt rika socialdemokratiska partiet kan tänkas kosta på sig dessa metoder. Alla vi andra skulle stå utanför möjligheterna. Vi anser inte att det politiska livet vinner på en sådan snedhet i resurser.

Nu anför konstitutionsutskottets majoritet efter några, skall vi kalla det synpunkter egentligen bara ett motiv för att avstyrka motionen. Det sägs råda en allmän enighet i landet om att lagreglering av partiernas verksamhet bör undvikas. Man hänvisar till tidigare riksdagsuttalanden, till utredningar och till uttalanden av departementschefer. Det må så vara, men när man framställer den principen som på något sätt orubblig och ensam tillräckligt skäl för att avstyrka motionen, då har konstitutionsutskottets majoritet haft litet otur, därför att inkonsekvensen i dess handlande just i dag framstår så klart. Vi kommer om en liten stund här i kammaren att behandla ett annat ärende – konstitutionsutskottets betänkande nr 41; jag tror att dessa två ärenden är justerade samma dag – som handlar om skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer. Det blev inget bifall från konstitutionsutskottet till den motionen heller. Men motiveringen är intressant, därför att även där åberopar man samma av alla accepterade princip att man bör undvika lagreglering av de politiska partiernas verksamhet. Därefter skriver man att det vore av värde med en bättre offentlig redovisning av bidragen till partierna och att det vore bra om formerna för en sådan redovisning kunde komma fram ur en frivillig överenskommelse mellan partierna. Sedan står det: ”Då emellertid några överenskommelser mellan partierna inte kommit till stånd anser utskottet att tiden nu är mogen att ånyo överväga om en lagstiftning i ämnet bör införas.” Så står det allra sist i utskottets betänkande om den här principen: ”Allmän enighet råder i vårt land om att det ur demokratisk synpunkt är angeläget att de politiska partierna själva får besluta om sin organisation och sina inre arbetsförhållanden. Detta måste beaktas vid prövning av frågan om en lagstadgad redovisningsskyldighet för partierna bör införas.”

I det ena fallet är principen att vi skall undvika lagreglering av partiernas verksamhet en orubblig princip, som i sig är motivering tillräcklig för att avslå en motion. Två nummer senare i listan över konstitutionsutskottets betänkanden är denna princip bara en omständighet som måste beaktas när man prövar om en lagstiftning skall utformas eller inte. Hur skall vi ha det?

Onsdagen den
14 november 1973

Förbud för politiskt parti att äga företag för direktreklam med hjälp av dataregister

Med detta är noterat och konstaterat att den enda motivering, som konstitutionsutskottets majoritet har anfört för att avslå motionen, inte ens av konstitutionsutskottets egen majoritet anses bärkraftig annat än just vid detta tillfälle. Därmed har den såvitt jag förstår över huvud taget ingen bärkraft, och det logiska hade därför varit att konstitutionsutskottet enhälligt hade tillstyrkt motionen. Det har man nu inte gjort och därför, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Jag vill påpeka för herr Carlshamre att han i sina slutord yrkade bifall till reservationen, och i reservationen står följande: "Riksdagen har av tradition avstått från åtgärder som innebär lagstiftning när det gäller de politiska partiernas verksamhet. Det finns enligt utskottets mening ingen anledning att frångå denna princip." Herr Carlshamres bifallsyrkande till reservationen innebär i själva verket ett avslagsyrkande på motionens hemställan som ju är mycket klar, nämligen att det är nödvändigt att omöjliggöra sådana här ägarförhållanden och att det skall finnas en klar laglig reglering som innebär förbud för politiskt parti att äga företag för direktreklam.

När jag yrkar avslag på motionen kan jag också återropa reservanterna så långt det gäller hemställan. Däremot är det riktigt att de finner det angeläget att uttala betänkligheter mot en utveckling där politiskt parti har ägarintressen i ett reklamföretag. Men det ges inte ens ett finger i reservationen åt en lagstiftning av det slag som herr Carlshamre har föreslagit i sin motion -- och detta i enlighet med de bästa traditioner.

Författningsutredningen sade på sin tid när det gällde reglering av partiernas organisation, att lagstiftning bör införas först då kritiken står maktlös inför obestridliga missförhållanden. Så kan man väl ändå inte uppleva det i detta fall. Vidare har grundlagberedningen uttalat att en lagreglering av partiernas organisation eller arbetsformer kan betraktas som ett ingrepp i de demokratiska fri- och rättigheterna, något som alltså bör undvikas.

Jag vill uttala min förvåning över att herr Carlshamre, som själv företräder den representativa demokratin, här förordar en särbehandling av politiska partier exempelvis i förhållande till ideella föreningar. Partierna är ju ändå som juridiska personer oförhindrade att förvärva egendom, t. ex. aktier i bolag och fastigheter. Jag har litet svårt att dela den något puritanska synen på företag som har politiskt parti som en av sina ägare, vilken har förts fram både i motionen och i reservationen. Det är väl ingenting att beklaga sig över om företagen är välskötta och kan gå hyggligt ihop. Jag förstår inte riktigt den oro som gäller de här speciella företagen.

Jag skall också ta upp diskussionen om hotet mot den enskildes integritet är verkligt. Herr Carlshamre medgav att här har nu genom den av riksdagen beslutade datalagen ett sådant skydd skapats för den enskilde mot ett otillbörligt intrång i den personliga integriteten som

framför allt kan bli följden av en alltmer utbredd dataregistrering av personuppgifter. Men jag skulle vilja fråga om det finns anledning att hysa oro för att företag med ett politiskt parti som intressent nonchalerar den lagstiftning som vederbörande parti självt varit med om att skapa. Jag tycker detta är en oväntad skuggrädsla hos herr Carlshamre, som ju själv företräder den representativa demokratin. Genom datalagens tillkomst och genom datainspektionen tycker jag det har skapats förutsättningar för att skydda den enskilde mot integritetskränkningar. Jag anser inte att det finns anledning att befara att man i politiska partier, om dessa är ägare av ett sådant här företag, skulle vara beredd att sabotera lagstiftningen på detta område.

Slutligen till diskussionen om den partipolitiska motiveringen som gällde makten över ett viktigt instrument för påverkan av människorna. I motionen talas det om att de politiska partiernas resurser måste bli avgörande för hur preciserad denna form av påträngande information kan bli. De politiska partierna får arbeta under helt olika premisser, och det innebär en allvarlig risk för demokratin — det är herr Carlshamres resonemang här. Men jag skulle vilja höra litet mer om detta, i klartext. Herr Carlshamre har här svingat sig upp på högre principiella höjder och antyder att vad hans motion handlar om är en av demokratin grundfrågor: makten över opinionsmedlen. Jag vill här gärna ha en precisering av vilket hot herr Carlshamre ser i den här utvecklingen. Att det finns ett direktreklamföretag där ett politiskt parti har ägarintresse men som ingalunda är dominerande på marknaden — det har ungefär 15 procent i marknadsandel — hur kan man tolka det som ett sådant vådligt hot mot demokratin?

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Jag inledde mitt första anförande med att konstatera skillnaden mellan motionen och reservationen vad gäller yrkandena. Det finns, sade jag, i motionen ett förslag om mera direkta konkreta åtgärder. I reservationen nöjer man sig med att begära ett uttalande av riksdagen om det betänkliga i att politiskt parti har ägarintresse i ett visst direktreklamföretag. Det var inte någon nyhet.

Men om herr Svensson i Eskilstuna nu vill tolka detta så att utskottsmajoriteten och reservanterna egentligen har samma mening vad gäller behandlingen av motionen, är han ute på äventyrliga vägar. Han citerade ju själv i sitt anförande grundlagberedningen, som sagt att lagreglering av politiska partiers verksamhet — nota bene om denna skulle ge anledning till betänkligheter — bör övervägas endast om kritiken står maktlös. Jag har svårt att föreställa mig en kritik som i detta sammanhang skulle väga tyngre än ett uttalande av riksdagen.

Men att herr Svensson sätter likhetstecken mellan utskottsmajoritetens och reservanternas hållning måste innebära att herr Svensson är beredd att helt bortse från denna kritik. Herr Svensson räknar alltså med att det stora socialdemokratiska partiet skulle sätta sig över den kritik som ligger i ett uttalande från riksdagen att en sammanblandning av ifrågavarande slag icke bör förekomma. Endast under den förutsättningen

Onsdagen den
14 november 1973

Förbud för politiskt parti att äga företag för direktreklam med hjälp av dataregister

är dessa två ståndpunkter likvärdiga.

Man blir också litet tveksam inför herr Svenssons i Eskilstuna resonemang i frågan om integriteten. Herr Svensson utgick ju från att politiska partier inte gärna kunde tänkas sätta sig över eller kringgå den lagstiftning som de själva har medverkat till i riksdagen — han syftade då på datalagen. Men kan man sätta sig över ett uttalande i riksdagen om att man inte bör ha ägarintressen i direktreklamföretag, kan man väl lika gärna sätta sig över ett annat uttalande av riksdagen. Då blir alltså vår trygghet mindre än den eljest skulle ha varit.

Jag skall gärna ge något av den begärda preciseringen av vad jag menar med dessa risker. Kommersiella företag som gör reklam har ofta ett ganska onyanserat behov av adressurval. Det är bortsett från 50-årsdagur och sådant inte särskilt intima upplysningar de behöver om människorna. Men jag kan väl tänka mig ett politiskt parti, som när vi diskuterar t. ex. en familjepolitisk fråga, kanske stöd åt ensamstående föräldrar eller något sådant, skulle vilja nå med direktpåverkan låt oss säga alla medborgare i landet som har barn dels inom, dels utom äktenskapet. Den uppgiften finns i dessa register och kan utan vidare vevas fram. Jag tror att många människor tycker att det skulle vara ett onödigt intrång i den personliga integriteten att kunna köras fram ur ett magnetband i en sådan situation.

Till utskottet har inkommit ett par skrivelser. Den ena är från Direktus AB — det företag som åsyftas — och den andra är från Direktreklamföreningen. Det är egentligen samma skrivelse, eftersom det är personalunion i ledningen för organisationerna. Det är inga remissyttranden utan partsinlagor med den grad av trovärdighet som man kan tillmäta sådana. De är i vissa stycken helt felaktiga. De är dessutom — inom parentes sagt, fru talman! — hållna i en ton som skulle ha förmått mig, om jag hade varit ordförande i konstitutionsutskottet, att skicka dem tillbaka med begäran att få dem åter i en ton och i en stil som är värdig en skrivelse till ett riksdagsutskott.

I de här skrivelserna hävdar man att de enda uppgifter som finns i de stora dataregistren är sådana som ändå är offentliga, ändå är tillgängliga. Ja, visst är det så, men gör det inte saken särskilt mycket mindre äventyrlig. När vi hade den stora debatten inför antagandet av datalagen i våras trodde jag att vi var rätt överens om att det nya och besvärliga i den här situationen är att uppgifter som har varit offentliga — i princip sedan mitten av 1700-talet, i den mån det har funnits sådana uppgifter — har blivit problem på ett annat sätt än förr i och med att de också har blivit praktiskt tillgängliga i jätteskala. Så länge det var lagom besvärligt att punkt för punkt uppsöka de här uppgifterna — som man hade rätt att få ut, eftersom de var offentliga handlingar — uppstod aldrig problemet. Men när det blir möjligt att genom maskinell körning av magnetband och s. k. korskörning av många band, med personnumret som nyckel, på ögonblick och minuter ta fram mycket detaljerade personliga uppgifter om i princip alla människor i samhället, då har problemet uppstått. Det är därför jag i det här sammanhanget säger att dessa kanske var för sig harmlösa uppgifter kan bli äventyrliga, när de föreligger och kan utnyttjas i jätteskala. Jag vidhåller att frestelsen för politiska partier kanske är större än för andra att verkligen utnyttja dem.

Herr Svensson i Eskilstuna sade också att man väl åtminstone inte behöver lägga ett företag till last att det sköts väl och går bra. Att det företag vi här diskuterar inte är dominerande – jag tror han uttryckte sig så – kan man alltid ha olika meningar om. Jag har sett uppgifter att ifrån de 30 procent marknadsandel som möjligen felaktigt anges i motionen till 3 à 4 procent marknadsandel för Direktus AB – enligt den senaste sanning som jag har fått mig uppenbarad lär marknadsandelen vara 15,3 procent – men det viktiga är att företaget självt i sin reklam mycket kraftigt understryker att det är störst och marknadsledande. Marknadsledande trodde jag på det här området var ett uttryck som är tämligen synonymt med dominerande.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Jag återkommer till inledningen. Jag tror inte att vi har några delade meningar om tolkningen av reservationen och av utskottets majoritetsuttalande. I ett avseende, sade jag, överensstämmer reservation och majoritetsuttalande, och det är när det gäller att avstyrka herr Carlshamres hemställan om lagstiftning.

Det är riktigt att i reservationen framförs betänkligheter inför en utveckling där ett politiskt parti har ägarintressen i direktreklamföretag. Men när man på det här modesta sättet ger uttryck för den oron står man ändå rätt långt borta från den tidpunkt då det enligt författningsutredningen skulle vara angeläget med en lagstiftning, nämligen då kritiken skulle stå maktlös inför obestridliga missförhållanden. Jag tycker inte att herr Carlshamre här på något sätt har kunnat visa att sådana obestridliga missförhållanden i dag finns. Reservanternas rätt att framföra sådan kritik är väl fullt rimlig. Men jag har här visat att majoriteten inte anser att det finns anledning att ge uttryck för den oron.

Det som jag ville ta upp och tyckte var det mest intressanta i motionen var diskussionen om makten över opinionsmedlen. När nu herr Carlshamre kommer tillbaka och diskuterar den frågan, så har jag en känsla av att han vänder sig mot politiska partiers användning av direktreklam över huvud taget. Då går han alltså längre än motionen. Så länge vi här en fri konkurrens på den här marknaden och det företag där ett parti har intressen bara är ett företag bland många andra med en relativt liten del av marknaden, även om det är ett framgångsrikt företag – det är riktigt det där med 15 procent – så tycker jag att man inte kan rikta principiella anmärkningar av det slag som herr Carlshamre framförde. Hans kritik gällde ju närmast möjligheterna att få en rimlig kontroll av direktreklamen – att den alltså skulle kunna missbrukas av politiska partier. Det är där jag tycker att han kommer så fel i diskussionen om makten över opinionsmedlen. Det han är så orolig för och som han anser det vara väsentligt att varna svenska folket för, det är alltså en direktreklam med reklambrev, broschyrer, prospekt, böcker, kataloger och meddelanden om kurser som förmedlas till människorna genom personlig utdelning, nedstoppning i brevlådor eller postdistribution. Därvidlag skrämmar möjligen en ojämn fördelning av påverkan, som jag inte tycker finns i dag. Det förskräckliga är att socialdemokratin har ägarintressen i ett företag vars marknadsandel uppskattas till 15 procent.

Onsdagen den
14 november 1973

*Förbud för poli-
tiskt parti att äga
företag för direkt-
reklam med hjälp
av dataregister*

Men om man vidgar det här massmediepolitiska perspektivet något, kommer man in på viktigare saker som man skulle kunna diskutera och känna sig orolig för. I Sverige sprids för närvarande 4 500 000 dagstidningsexemplar per dag. Tidningar som trycker 80 procent av den upplagan stöder i valen de borgerliga partierna. I Stockholm börjar vi få praktiskt taget monopol för Bonniers, i varje fall ett betydande inflytande över opinionsbildningen genom Dagens Nyheter på morgonen och Expressen på kvällen. Nu har de också inköpt Svensk Filmindustri. Vi har ett monopol för familjen Hjärne på morgonen i Göteborg. Den den tidning där herr Carlshamre har arbetat, Handelstidningen, finns inte längre med. I Malmö har familjen Wahlgren ett betydande inflytande. Vi har alltså fått en rad tidningskedjeföretag som har en dominerande ställning på den här marknaden. Denna koncentration av opinionsmedel i privata och privatkapitalistiska händer har tydligen inte oroat herr Carlshamre. Jag tycker nog att om man talar om makten över opinionsmedlen, så vore en diskussion om just de problem som skapas av den koncentrationen mera värdefull än den här – skulle jag vilja kalla den – okynnesmotionen om hotet mot demokratin från Direktus brev-försändelser.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Det fanns en korrekt upplysning i herr Svenssons i Eskilstuna senaste inlägg, nämligen upplysningen att jag en gång var medarbetare i Handelstidningen i Göteborg. Men om herr Svensson därmed ville antyda att mitt medarbetarskap i denna tidning på något sätt står i orsakssamband med samma tidnings beklagliga frånfalle, vill jag bara påpeka för kammaren att det är 15 år sedan jag var där.

I övrigt har jag litet svårt att förstå varför herr Svensson i Eskilstuna vill vidga denna debatt till att omfatta ett så väldigt stort fält. Det är faktiskt inte en motion, inte ett utskottsbetänkande och inte en debatt om makten över opinionsmedlen – det är en motion om politiska partiers ägarintressen i direktreklamföretag och inte någonting annat. Givetvis finns det alltid ett samband, för visst är direktreklamen ett opinionsmedel, och visst kan man, om man vill, ta det till intäkt för att sväva ut nästan hur långt som helst. Men jag har mycket svårt att förstå att det kan tillföra den här debatten någonting av värde, om vi svävar ut på det viset.

Herr Svensson i Eskilstuna vet också mycket väl att finns det något som han och jag är överens om – och det finns för resten åtskilligt – så är det att vi har samma ledsna syn på monopoliseringstendenserna i pressen och är båda beredda att göra vad vi kan för att motverka dem. Jag är inte helt säker på att jag inte skulle finna det ännu värre om dagspressen monopoliserades i händerna på ett politiskt parti än på några andra ägarintressen. Men det är faktiskt en sak som jag inte har tänkt på förrän herr Svensson i Eskilstuna nu aktualiserar frågan, så jag vill inte gå för långt i det avseendet.

Det är faktiskt inte detta det gäller. Det som jag tycker är så intressant här är att både konstitutionsutskottets majoritet i allmänhet och herr Svensson i Eskilstuna i synnerhet tycks anse att ägarintresset i det här

fallet inte har någon betydelse. När herr Svensson i Eskilstuna undrar om jag vill förbjuda politiska partier att över huvud taget använda direktreklam bortser han från hela frågan om ägarintressesets eventuella betydelse. Visst använder vi direktreklam. Vi köper allesammans adresser från länsstyrelserna på folkpensionärer och förstagångsväljare -- det är väl i stort sett de som fått hänga med rätt länge nu. Och det är ganska oförargligt. Det material vederbörande får tycker jag ju ofta är tråkigt och inte värt pengarna. Men det är som sagt rätt oförargligt, och det är en rätt ointressant upplysning att hämta ur dataregister att en person har fyllt 67 år eller nyss har fyllt 20. Det använder vi oss av, och jag ser ingen anledning att vi skulle sätta stopp för det.

Men det vi här tagit sikte på är just ägarinflytandet. Det var länge sedan jag hörde en socialist -- och det är väl herr Svensson i Eskilstuna -- tala om att ägarinflytandet saknar betydelse. Annars när vi diskuterar ekonomisk politik, näringspolitik, maktförhållandena i samhället och sådant får vi alltid av socialisterna höra att det är ju ägarinflytandet som är så dominerande och så viktigt, och det är det som man till varje pris måste begränsa i olika sammanhang. Men här plötsligt skulle det inte spela någon roll om ett parti hos en länsstyrelse eller hos någon databank köper adresser eller om samma parti självt äger det företag som bedriver reklam med de här metoderna. -- Vi skall erinra oss dessa resonemang nästa gång det blir tal om behovet av att begränsa ägares inflytande.

Jag fick för övrigt, när jag lyssnade till herr Svenssons i Eskilstuna senaste anförande, ett intryck av att han är litet orolig för ägarinflytandet i dagspressen. Han nämnde två familjer, familjerna Bonnier och Hjärne. Att å ena sidan hävda att detta att ägarintresset är koncentrerat i ett par stora tidningar utgör ett problem -- vilket herr Svensson i Eskilstuna och jag annars i sak är överens om -- och å andra sidan hävda att det däremot inte spelar någon roll om en stor, kanske rent av dominerande kund i ett reklamföretag också äger företaget, det går för mig inte ihop.

Ju längre den här debatten pågår, desto mer övertygad blir jag om att den motion som jag väckte i januari alls inte var någon okynnesmotion utan rör vid någonting som är ganska väsentligt.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Den sista jämförelsen visar väl just hur felaktigt herr Carlshamres perspektiv är, när han jämför tidningsägarfamiljernas inflytande med det socialdemokratiska partiets inflytande över direktreklamen. Inom direktreklambranschen finns det ett utomordentligt stort antal företag. Där råder alltså en stark konkurrens. Jag kan inte finna att den oro som herr Carlshamre här givit uttryck åt är motiverad. Det är därför som jag har velat föra fram de större problemen på opinionsbildningens område, som jag berörde i ett föregående anförande. Och när jag då anknöt till herr Carlshamres tidigare medarbetarskap i Handeltidningen gjorde jag det därför att jag förstår att han måste uppleva detta problem som särskilt angeläget. Det var ju ändå herr Carlshamre som i sin motion började tala om de allvarliga risker det kunde innebära för demokratin att politiska partier arbetade inom det här området. När det gäller just riskerna för demokratin och fördelningen av makt över

Onsdagen den
14 november 1973

*Förbud för poli-
tiskt parti att äga
företag för direkt-
reklam med hjälp
av dataregister.*

opinionsbildningen, så finns det större problem att resonera om än de som aktualiserats i herr Carlshamres motion. Det var bara den saken jag ville säga i mitt föregående inlägg.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Det är riktigt som herr Svensson i Eskilstuna säger, att det finns ett stort antal – eller i varje fall ett antal – konkurrerande företag på direktreklammarknaden. Men ännu så länge finns det dess bättre ett ännu större antal konkurrerande företag inom dagspressen. Det socialdemokratiska partiet äger 75 procent av reklamföretaget Arebolagen. De övriga 25 procenten ägs av Folkparkernas centralorganisation. Arebolagen helägar Direktus AB.

Jag tvivlar på att familjen Bonnier och familjen Hjärne äger så mycket som 75 procent av aktierna i Dagens Nyheter respektive Göteborgs-Posten. Med det sättet att resonera och med den sifferexercis som herr Svensson ägnar sig åt blir den enda slutsatsen att riskerna är mer överhängande när det gäller direktreklamen än när det gäller dagspressen.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Nu kommer herr Carlshamre in på fel procentandelar. Jag talade förut om andelen av marknaden, och Direktus andel av marknaden för direktreklam är 15 procent. Däremot är Göteborgs-Postens andel av marknaden i Göteborg helt dominerande och närmar sig 100 procent för morgontidningar.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Jag tror att denna sifferexercis egentligen tjänar till intet. Jag vet inte om herr Svensson har varit i Göteborg nyligen, men där läser vi också andra tidningar än Göteborgs-Posten. Och därför tror jag inte att man kan se denna fråga på det sätt som herr Svensson gör.

Vi har enats om att Direktus AB har en marknadsandel om 15,3 procent. Göteborgs-Postens andel av den svenska dagspressen lär väl ligga vid någonting på 7 à 8 procent – jag får det till något sådant vid en hastig huvudräkning. Det blir kanppast mer i alla fall. Det är så vi måste jämföra. Annars måste jag fråga: Hur stor marknadsandel har Direktus AB i Stockholm?

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Nu är jag faktiskt litet orolig för herr Carlshamre. Jag trodde att han tog Handelstidningens död litet allvarligare än vad som framgick av hans senaste anförande.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Vi skall inte tala om så känsliga ting. Jag blir så ledsen, herr Svensson, när vi talar om Handelstidningens död, och jag är fullt ense med herr Svensson om att det är en mycket tragisk händelse. Men det har inte ett spår med den här saken att göra!

Och därför, fru talman, för att låna en formulering ur det gamla riksdagsprotokollet, är för min del debatten avslutad.

Onsdagen den
14 november 1973

Lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nelander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nelander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nelander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nelander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 154
Nej — 135
Avstår — 7

§ 10 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 40 med anledning av motion om lagstiftning till skydd för namnen på politiska organisationer.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 41 med anledning av motion om lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:974 av herr Nordberg m. fl. (s) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t pekade på nödvändigheten av att aktualisera frågan om lagstadgad skyldighet för politiska partier att offentligt redovisa bidrag från juridiska personer.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av motionen 1973:974 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående utredning om införande av skyldighet för de politiska partierna att offentligt redovisa finansieringen av sin verksamhet.

Reservation hade avgivits av herrar Hernelius (m) och Werner i Malmö (m) vilka ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Boo (c), Ahlmark (fp), Pettersson i Örebro (c), Fiskesjö (c) och Norrby i Åkersberga (fp).

Onsdagen den
14 november 1973

Lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Utskottet är i denna fråga övervägande enhälligt i bedömningarna.

I fråga om bidrag eller stöd från juridiska personer till partierna bör i första hand frivilliga överenskommelser om offentliggörande eftersträvas. – Det var den mening som också första lagutskottet anförde 1964. Först i andra hand bör det bli tal om lagstiftning, sade man 1964, och det är innebörden av uttalandet också i år. Men nu har det gått en tid, och det gör att utskottet har enats om att tiden är inne för att ånyo överväga den frågan. Men utskottet säger också något mer, nämligen att det fordras ingående överväganden av principiell och lagteknisk natur. Det är förklarligt att utskottet anför detta. Det här är inga lätta frågor. Utskottet redovisar några svårigheter, som gjorde att partifinansieringskommittén år 1951 sköt det hela ifrån sig.

Till att börja med får valhemligheten icke äventyras. Det är en självklar förutsättning, säger utskottet, och det är naturligtvis alldeles riktigt. I den dagliga debatten blir det, när frågan uppkommer om sådana här bidrag, som regel tal om bidrag från stora företag, men det finns faktiskt också andra. Det finns bidrag från föreningar, det finns bidrag från små företag – registret är stort.

Det kan finnas risker för att valhemligheten äventyras om man inte går varsamt fram, och det är glädjande att utskottet är så enigt på den punkten. Det är inte bara glädjande utan naturligtvis i och för sig alldeles ofrånkomligt.

En annan svårighet som utskottet pekar på är att utforma bestämmelser som inte kan kringgås. Utskottet besökte för något år sedan Förenta staterna och vi fick under mycket älskvärt mottagande i senaten del av det utförliga material som senatsutskottet hade samlat i fråga om dessa ting. Vi fick också del av hur man upprätthåller kontrollen. Men utskottet kunde inte undgå att konstatera både före och efter besöket att det fanns luckor där – luckor som nu kartläggs genom processer som gäller bidrag, skall vi kalla dem svarta bidrag, till såväl det republikanska som det demokratiska partiet.

Utskottet noterar också att en lagreglering som i praktiken kan sättas åt sidan självfallet är av föga värde. Man kan tillägga att det finns många svåra kontrolluppgifter i detta sammanhang om det skulle bli lagstiftning. En organisation ställer t.ex. valarbetare till förfogande under en valrörelse för ett visst parti eller en viss meningsriktning. Hur skall det värderas? Hur skall det taxeras? När övergår den ena sysslan i den andra? Det är här ibland fråga om miljonbelopp, ibland om små summor, men det är mycket svårt att skilja på subvention och vanligt arbete i sådana här sammanhang.

I 1951 års debatt pekades det mycket på svårigheterna beträffande pressen. Är ett bidrag till valtidningar som har karaktären av periodisk publikation ett valbidrag till partiet eller inte?

Jag bara räknar upp dessa ting för att markera att uppgiften är svår om det skulle bli fråga om en lagstiftning.

Emellertid kan man fråga sig varför ingenting hänt sedan 1964. Den egentliga orsaken är väl att behovet inte har känts trängande, men det

finns också en annan orsak, nämligen att det i samband med att det statliga partistödet infördes klart och eftertryckligt betonades från alla håll – inte minst från riksdagen – att detta icke finge bli inkörsporten till en kontroll över partiernas inre verksamhet, organisation och arbetsformer. Det är väl de kraftiga markeringarna som har utgjort anledningen till att frågan praktiskt taget och allvarligt menad icke har förekommit på riksdagens bord sedan så lång tid tillbaka.

Jag vet inte om tiden har ändrat någonting i förhållandena i det avseendet, men när nu en begäran är framställd har utskottet alltså varit enhälligt i sina slutsatser. Dock finns det en reservation fogad till utskottsbetänkandet. Jag skall inte beröra den, men det är en reservation med principiell tankegång.

I princip har man, som vi erinrades om under en föregående debatt här för några minuter sedan, i Sverige varit enig om att partiernas verksamhet i stort sett icke skall beröras av lagstiftning och av offentliga ingripanden. Man har emellertid icke kunnat upprätthålla den regeln. På sätt och vis är naturligtvis vallagens bestämmelser i viss mån ett ingrepp i partiernas verksamhet. På sätt och vis är spärren för de politiska partierna, både den som fanns före den nya lagens ikraftträdande i form av kretsindelningen och den som finns nu i form av ett fixerat tal, också ett ingrepp i partiernas verksamhet i vad det gäller valarbetets fullföljd. Partistödet är naturligtvis också ett ingrepp i partiernas verksamhet. Det utgår ju efter vissa normer, och det kan inte hjälpas att det uppstår viss olikhet partier och meningsriktningar emellan. Men med dessa undantag har man i stort sett varit ense om att inte gå in på partiernas verksamhet i övrigt.

Nu frångår utskottet denna linje så till vida att det säger att när nu frivilliga överenskommelser icke kommer till stånd är man beredd att om så erfordras tillgripa lagstiftning. Detta för tanken på ett annat område som gäller partiernas verksamhet, där man under decennier också har begärt frivilliga överenskommelser eller, om man inte lyckats med sådana, i andra hand begärt en lagstiftning. Det gäller frågan om kollektiv anslutning av medlemmar till ett politiskt parti.

Jag vill här inte dra upp en debatt om kollektivanslutningen – en sådan hade vi senast den 5 och 6 juni; det var andra gången i år, och det är onödigt med en tredje gång i dag, även om frågan säkert kommer igen till våren – men jag vill peka på principen.

I reservationen konstateras att utskottet nu uttalar att den frivilliga linjen inte har lyckats och att man därför är beredd att tillgripa lagstiftning. Reservanterna menar att detta ställningstagande *kan* få konsekvenser för kollektivanslutningen. Observera att det står ”kan”; det står inte att det *skall* få konsekvenser. Detta gör att påståendet i det särskilda yttrandet om att en anslutning till reservationen skulle medföra att man skulle begära ett nytt uttalande av riksdagen med annan innebörd än uttalandet den 6 juni hänger i luften. Det är icke fråga om att *begära* en lagstiftning i och med att reservationen skulle få röstövervikt, utan det är fråga om att peka på en eventualitet, inte någonting annat. Det är heller inte fråga om att koppla ihop – jag är nogga med att betona det – bidrag till politiska partier med kollektivanslutning. Den koppling som finns i reservationen är av principiell natur. De som

Onsdagen den
14 november 1973

*Lagstaðgad skyldig-
het för politiska
partier att redo-
visa bidrag från
juridiska personer*

har skrivit det särskilda yttrandet hoppas att det med stöd av riksdagens uttalande den 6 juni skall bli ändring i fråga om den kollektiva anslutningen till politiska partier.

Jag vill gärna dela den förhoppningen, även om jag måste säga att det uttalande som gjordes omedelbart efter riksdagsdebatten och beslutet den 6 juni av ordföranden i det största partiet och av partisekreteraren Sten Andersson knappast inger hopp i det avseendet. I dessa uttalanden konstaterades att riksdagens avgörande i detta fall var av föga eller ingen betydelse. Den motivering som lämnades för denna ståndpunkt skall jag av barmhärtighetsskäl icke ingå på.

Jag kan alltså, fru talman, icke vara så optimistisk som de som har skrivit under det särskilda yttrandet, även om jag gärna skulle vilja vara det. Men jag har som sagt inte velat dra upp en debatt om detta nu, utan min avsikt har bara varit att peka på att det kanske krävs en viss konsekvens, och jag har därvid velat peka på en sådan konsekvens som *kan* inträffa.

Jag yrkar bifall till reservationen, dvs. till det tillägg till utskottets motivering som där finns.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Liksom herr Hernelius vill jag slå fast den stora enighet som råder i utskottet i denna fråga. Den beror enligt min mening väsentligen på att alla inom utskottet väntar att de politiska partierna själva skall få besluta om sin organisation och sina inre angelägenheter. För min egen del vill jag starkt markera detta beträffande samtliga de betänkanden om partiväsendet som konstitutionsutskottet har avlämnat. Det gäller även den fråga som inte föranledde någon debatt här, nämligen frågan om skyddet av partiernas namn. I den här frågan förenas denna princip med kravet på valhemlighet.

Jag delar herr Hernelius' uppfattning även på en annan punkt, nämligen att det gäller att åstadkomma effektivitet i lagregleringen. Vi skall inte ha en skenlagstiftning på detta område, om vi behöver tillgripa lagstiftning. Emellertid markerar utskottet också att det finns ett stort allmänt intresse av att väljarna får kännedom om vilka organisationer, företag och andra juridiska personer som ger ekonomiskt stöd till de olika politiska partierna.

Om detta är vi överens i utskottet. Oenigheten gäller en del av texten, genom att herrar Hernelius och Werner i Malmö vill skjuta in ett uttalande om kollektivanslutningen. Det är inte helt omöjligt för mig att förstå att de folkpartistiska och centerpartistiska ledamöterna av utskottet i den situationen har gjort ett särskilt uttalande. Nu markerade herr Hernelius att det gällde principerna. Det gör att jag lika litet som herr Hernelius skall gå in på den diskussion som vi ofta för här i kammaren om kollektivanslutningen. Men jag har litet svårt att följa herr Hernelius när det gäller att dra ut principerna. Låt mig helt snabbt få peka på tre saker.

Den första är att ingen har velat förbjuda juridiska personer att lämna bidrag till politiska partier. Kravet gäller att det skall ske en offentlig redovisning av dessa medel. Däremot är det allmänt känt att herr

Onsdagen den
14 november 1973

Lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer

Hernelius och det parti han företräder i våras fordrade att det i själva grundlagen skulle skrivas in ett förbud mot kollektivanslutning. Det kanske är farligt att dra alltför långtgående slutsatser av det anförande som Allan Hernelius nyss har hållit, men han strök kraftigt under att beslutet här *kan* få konsekvenser. Får jag tolka det så att kravet på förbud mot kollektivanslutning i lag eller grundlag inte längre är ett aktuellt krav från herr Hernelius' sida?

Den andra saken som jag vill ta upp gäller reservationsrätten vid kollektivanslutning. Vi vet att den existerar. Men man kan fråga sig: Vilken reservationsrätt har en aktieägare mot ett beslut av en bolagsstyrelse att ett bidrag skall lämnas till ett politiskt parti? Det är ju inte säkert att denne aktieägare har samma politiska sympatier som majoriteten inom bolagsstyrelsen. Och låt mig få fortsätta att fråga: Vilken reservationsrätt har de anställda vid ett företag som lämnar stöd åt ett politiskt parti? De är med om att arbeta fram det överskott av vilket en del går till ett politiskt parti. Det kan ju hända att de rent av är motståndare till detta politiska parti. Var finns deras reservationsrätt?

Det tredje jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på är den skillnad som finns mellan offentligheten i fråga om kollektivanslutningen och hemlighetsmakeriet med vissa valanslag. Det blir känt om en fackförening kollektivt ansluter sig till ett parti. Upphävs denna kollektivanslutning blir det också känt – vid sådana tillfällen brukar massmedia vara mycket snabba med att sprida detta. Men när det gäller valanslag omges dessa med något underligt hemlighetsmakeri. Om ett parti tar emot anslag från företag, har jag svårt att förstå att det skulle vara något som detta parti skulle vilja dölja. Och det finns här en väg att komma ur detta hemlighetsmakeri, nämligen att man får en frivillig redovisning. Då kommer man bort från de lagstiftningstekniska svårigheter som kan uppstå.

Det är otillfredsställande att personer skall behöva köpa aktier och ställa frågor på bolagsstämmorna för att få upplysningar huruvida ett bolag lämnar bidrag till det ena eller det andra partiet. Det uppstår också i varje valrörelse diskussion om detta – många gånger en otrevlig diskussion. Denna kunde undvikas om man hade en offentlig redovisning av detta.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Johansson i Trollhättan halkade in på kollektivanslutningen i praktiken – något som jag hade tänkt undvika. Jag skall nöja mig med några synpunkter med anledning av vad han sade.

Jag inser väl skillnaden mellan förbud mot kollektivanslutning och redovisning av bidrag. Jag tror att ingen mer än det svenska socialdemokratiska partiet är nogga med att den skillnaden upprätthålls med tanke på de miljoninkomster som varje valrörelse kommer från juridiska personer till det socialdemokratiska partiet.

Var finns reservationsrätten, frågade herr Johansson. Jag vill fråga: Var finns när det gäller anslag från en fackförening reservationsrätten för den enskilde fackföreningsmedlemmen, som kanske är moderat, folkpartist

Onsdagen den
14 november 1973

Lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer

eller vpk:are? Hur mycket av offentlighet har vi i det sammanhanget? På fackföreningsmötena lämnas rapport om de anslag som är beviljade, men vi får inte veta någonting om de värden motsvarande hundratusentals kronor som ligger i att funktionärer arbetar för ett visst parti med medgivande från den juridiska personen. — Detta är bara några synpunkter.

Men jag vill fortfarande säga att jag inte tänker dra upp en principdebatt eller praktisk debatt om kollektivanslutningen. Jag skall dock — därtill föranledd av herr Johansson — tvinga mig att säga att den stora skillnaden mellan kollektivanslutningen och bidrag är den att kollektivanslutningen gäller människornas åsikter, som andra människor bestämmer över, medan bidragen gäller pengar, vilket är något helt annat.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är endast på det sista jag skall replikera!

Det är ju så att den som har en annan politisk uppfattning kan reservera sig, och då träder han inte in i någon annan politisk gemenskap.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Fru talman! Det är ingen som kan reservera sig mot anslag från en fackförening, och det var det vi talade om.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Vi talade nog om båda sakerna. Mot slutet av sin första replik drog herr Hernelius in påståendet att kollektivanslutning innebär att personer anslutes till socialdemokratin mot sin vilja och att de på det sättet kommer att skylta under en politisk uppfattning som de inte har. Jag konstaterade att det finns alla möjligheter att reservera sig.

När det sedan gäller anslagen från fackföreningarna är det klart att de kan besluta sådana anslag. Det är fullt offentligt. Herr Hernelius kan läsa därom i tidningar, och jag kan göra det. Men det verkar som om man med tång måste dra ut uppgifter från företagen om de anslag som dessa lämnar.

Sedan kan man naturligtvis alltid reservera sig mot ett anslags beviljande, om man är närvarande. Den som deltar i ett sammanträde kan till protokollet anmäla reservation mot beslutet.

Herr BOO (c):

Fru talman! Den som tar del av utskottsbetänkandet, reservationen och det särskilda yttrandet måste ställa sig frågan om sambandet mellan dessa tre aktstycken. Och sambandet blir ännu oklarare efter vad reservanten herr Hernelius här anfört.

I fråga om utskottsbetänkandet råder full enighet i sakfrågan. Så långt är allt klart. Det särskilda yttrandet skall ses mot bakgrund av vad som sägs i reservationen. Där antyds att det kan bli fråga om lagstiftning. Jag tycker att det finns anledning att redovisa detta och därmed också understryka att vi som står bakom det särskilda yttrandet lika litet som tidigare vill gå med på en lagstiftning som gäller förbud mot kollektivanslutning. Vi vill med det särskilda yttrandet klart markera att vi

förväntar, att det yttrande som riksdagens majoritet ställde sig bakom så sent som i maj månad detta år skall få effekt. Vi förväntar oss också att det skall få en effekt som sakligt betyder att kollektivanslutning till politiskt parti upphör. Jag blir kanske något betänksam i fråga om effekten av riksdagsbeslutet, när jag hör konstitutionsutskottets värderade ordförande herr Johansson i Trollhättan här i dag. Men jag hoppas ändå, att han och det socialdemokratiska partiet funderar över innehållet i det uttalande som riksdagen i våras gjorde och verkligen avser att följa detta.

Fru talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Det har rätt en rätt långtgående enighet om att man så långt som möjligt skall undvika att i författningsform reglera partiernas verksamhet. Det gäller partifinansieringen, där vi i folkpartiet föredrar frivilliga överenskommelser mellan partierna om redovisning av de bidrag som partierna får.

När vi i dag godtar ett motionsyrkande om någon sorts utredning om offentlig redovisning av bidrag till partierna, innebär det självfallet inte något ställningstagande i sak, detta så mycket mer som folkpartiet för sin del avstår från att ta emot penningbidrag från juridiska personer.

Vi har i det här sammanhanget inte velat aktualisera kollektivanslutningen, därför att vi anser att det inte skall finnas ett samband mellan anslutningsformerna till ett parti och finansieringen av partiernas verksamhet. Riksdagen har ju, herr Hernelius, uttalat att kollektivanslutningen till politiskt parti skall upphöra på frivillig väg. Om man då i dag, några månader efter det beslutet, förutsätter att så kommer att ske, tycker jag inte att man kan karakterisera det som optimism. Det är ett uttryck för att man i en demokrati föreställer sig att folkrepresentationens beslut skall ha genomslagskraft. Att dess beslut på några enstaka punkter inte har haft det kan inte undanröja denna grundläggande, demokratiska inställning.

Mot den bakgrunden är det inte det särskilda yttrandet utan reservationen från moderaterna som hänger i luften i det här avseendet.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Till herr Molin vill jag bara säga att vi får väl se om några månader eller något halvår vem av oss som är optimist respektive pessimist. Jag skall vänta till dess med att replikera honom.

Vi talade, herr Johansson i Trollhättan, om reservationer i två skilda sammanhang. Det jag talade om var reservation mot anslag, och då syftade jag på att den enskilde fackförbundsmedlemmen lika litet som den enskilde aktieägaren kan reservera sig mot ett styrelsebeslut eller ett representantskapsbeslut när det gäller penningbeloppet. Den andra formen av reservation, den som uppkommer i samband med beslut om kollektivanslutning av medlem till politiskt parti, sammanhänger med åsiktsfriheten. Den reservationsrätten finns. Men hur vill herr Johansson i Trollhättan göra gällande att den går ihop med rätten till skydd för åsikter?

Onsdagen den
14 november 1973

Lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer

Herr ÅKERLIND (m):

Fru talman! Jag vill bara helt kort tacka herr Johansson i Trollhättan för hans mycket intressanta principuttalanden här i dag. Jag förutsätter att de blir normgivande för socialdemokraternas agerande inom fackföreningarna. Det gäller framför allt att inga medlemmar som så önskar skall hindras från att få alla upplysningar och att alla skall ges full reservationsmöjlighet. Det är mycket intressanta principuttalanden.

Herr NORDBERG (s):

Fru talman! För de motionärers vidkommande som står bakom motionen 974 vill jag uttrycka en tillfredsställelse över att motionen har bifallits av ett enhälligt utskott. Vi har naturligtvis samtidigt full förståelse för att denna enighet har varit litet svår att åstadkomma. Att det har tagit emot hos moderater och även hos de övriga borgerliga partiernas representanter har klart framgått av inläggen här. Just därför kan man också ha full förståelse för och overseende med att moderaterna har måst avlämna en reservation och att de övriga borgerliga representanterna har hakat på med ett särskilt yttrande.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Det finns frågor och synpunkter där det tar emot även hos herr Nordberg.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herrar Hernelius och Werner i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 med godkännande av utskottets motivering röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herrar Hernelius och Werner i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	258
Nej	--	32
Avstår	—	2

§ 12 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 42 med anledning av motion angående partibyte under mandatperiod

Nr 43 med anledning av motion om valbarhet till beredande och verkställande organ enligt kommunalrätten

Nr 44 med anledning av motioner angående det statliga utrednings- och remissväsendet

Finansutskottets betänkanden

Nr 34 med förslag till ändring i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Nr 35 i anledning av motion om vidgad rätt till användning av investeringsfondsmedel

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Slopande av femkronemyntet

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 36 i anledning av motioner om slopande av femkronemyntet.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Fru talman! I egenskap av motionär i denna fråga vill jag helt kort ta kammarens tid i anspråk.

Detta är ju ingen stor fråga men det är en sak som irriterar hela folket. Redan i remissomgången om införandet av de nya mynten sades det ifrån av bl. a. KF att man när det gällde det föreslagna femkronorsmyntet var angelägen om att myntet skulle präglas så att det lätt skulle kunna skiljas från enkronemyntet.

Så blev emellertid inte fallet utan myntet blev alltför likt enkronemyntet. Följaktligen blev det, såsom bl. a. KF hade befarat, orsak till missnöje och irritation inom en stor allmänhet.

Allmänheten har inte accepterat den nya femkronan – det framgår klart och tydligt från flertalet remissinstanser – och myntet har därför inte fått den spridning och användning som avsetts. Speciellt äldre människor har ofta förväxlat myntet med enkronan.

Många affärsmän och andra som i sin dagliga gärning sysslar med pengar kan vittna om att allmänheten i många fall inte vill taga emot femkronemyntet utan i stället vill ha enkronor eller femkronesedeln.

Jag har själv i min rörelse fått erfara att personer i stället för myntet bett att få, som man säger, en *riktig* femma. Det finns affärsidkare som samlar inkommande femkronemynt och exempelvis en gång i veckan växlar in dem i banken mot andra pengar.

Det kan alltså konstateras att det råder stort missnöje med femkronemyntet bland allmänheten. Det framgår också av de flesta remissvaren att så är fallet.

Utskottet har under sin behandling av frågan kommit fram till att myntet inte kan slopas men att det i enlighet med punkten 2 i hemställan i motionen 377 bör ändras så att det på ett markant sätt avviker från enkronemyntet. Utskottet har alltså funnit att de i motionen framförda synpunkterna har så kraftigt underlag bland allmänheten att man måste

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

*Slopande av fem-
kronemyntet*

taga hänsyn härtill och delvis tillstyrka motionen för att därmed eliminera det missnöje som råder. Det tyder alltså på att motionärerna i det här fallet varit ute i angeläget ärende.

Fru talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Fru talman! När riksdagen om några minuter kommer att besluta om att vi skall behålla femkronemyntet kan också vi motionärer medge att det inte är någon stor ödesfråga som avgörs. Men frågan är intressant, ty den är ett typiskt exempel på hur vi i det här huset fattar beslut rakt emot synpunkterna från huvudparten av medborgarna. Rader av remissinstanser har inte bara öppet redovisat en negativ inställning utan stryker också under med att säga att de har en *mycket* negativ inställning till att behålla femkronemyntet. Ett sådant exempel är bankerna. Ett annat är poststyrelsens driftbyrå. SJ säger: Vi har gått ut och frågat folk och 90 procent av de tillfrågade anser att man bör dra in silverfemman. Stockholms gatukontor, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund och Svenska pressbyrån — alla säger: Dra in myntet!

Remissyttrandet från De blindas förening läste jag med intresse, eftersom jag tycker att vi skall ta stor hänsyn till det. Där säger man att man är i stort sett neutral men vill ha bättre kunskap om myntet. Många av de tillfrågade har nämligen aldrig haft det i sin hand.

Vilka av remissinstanserna är det då som vill behålla myntet? Jo, det är automattillverkarna och myntverket.

I sitt betänkande redovisar finansutskottet de olika remissinstansernas yttranden och framhåller i det sammanhanget att det finns två *centrala* remissinstanser. Jag är förvånad över den graderingen av remissinstanserna. Man nämner som centrala remissinstanser myntverket och fullmäktige i riksbanken. Men de remissinstanser som har nära kontakt med allmänheten, som har inhämtat den enskilde medborgarens reaktion tycks enligt utskottet inte vara särskilt betydelsefulla. Jag för min del tycker att de remissinstanserna skall vi tillmäta väldigt stor betydelse. Det är, som jag har nämnt, bankerna och posten, det är köpmannaorganisationerna, det är SJ, Pressbyrån m. fl.

Jag är förvånad över detta ställningstagande och vill redan nu fråga utskottets talesman, varför man gör en gradering av remissinstanserna.

Det är väl sällan som ett förslag i enskilda motioner får ett så starkt stöd från remissinstanserna som de tre motioner som har väckts i den här frågan har fått.

Vi lyssnade nyss till herr Gustavsson i Ängelholm, som gav exempel från sin rörelse på att människor inte vill ta emot silverfemman utan frågar: Har ni inte en sedel i stället? Kamraterna här i kammaren kan gå ner till kassörskorna i restaurangen och fråga dem. Ni kommer att få exakt samma vittnesbörd. Gå till en bank eller till en snabbköpskassa! Alla kommer att säga att folk lämnar tillbaka femkronan och vill ha en sedel i stället.

Ett annat exempel på att femkronan inte är attraktiv är omsättningen på den i marknaden. Man säger att det finns så många silverfemmor ute — men svenska folket har i dag, mina vänner, i genomsnitt inte två sådana

per person.

Nu har ett enigt utskott sagt att vi skall ha kvar silverfemman. Man har till och med snuddat vid tanken på att dra in femkronesedeln för att få litet större åtgång på silverfemman och alltså pådyvla människor ett mynt som de inte vill ha. Jag vet att det inte finns någon mening i att framställa ett yrkande om bifall till motionen mot ett enigt utskott. Det enda som möjligen är något försonande i utskottets betänkande är avslutningen, där utskottet säger att det nu skall göras en översyn av femkronan och att man då bör forma om den, så att den blir lättare skilja från enkronan. Jag skall inte framställa något yrkande, men jag tar avslutningen av utskottets skrivning — precis som herr Gustavsson i Ängelholm — som ett uttryck för att motionärerna här är ute i ett angeläget ärende.

Herr JANSSON (s):

Fru talman! Jag uppskattar den realism som herr Eriksson i Arvika andades i sitt anförande. Han sade ju att efter den här diskussionen kommer vi att ha silverfemman kvar, och jag tror att det är ett mycket verklighetsnära konstaterande av herr Eriksson.

Finansutskottet har i det här betänkandet haft att behandla tre motioner där det yrkas på att femkronemyntet skall slopas. I motionen 377 har man emellertid ett andrahandsyrkande, som går ut på en annan utformning av myntet så att det mera markant skiljer sig från enkronan. Det är ju det yrkandet som finansutskottet har tagit fasta på, och det har också herr Gustavsson i Ängelholm uttryckt sin tacksamhet över. Detta senare yrkande innebär att utskottet yrkar avslag på motionerna 123 och 381 och första momentet i motionen 377. Men vi tycker att riksdagen bör ge Kungl. Maj:t sin mening till känna i det här sammanhanget — då det gäller att få femkronemyntet utformat så att det blir lättare att hålla reda på för människorna.

Enligt beslut 1970 här i riksdagen skall i nu gällande myntserie ingå ett mynt i valören fem kronor. Skall man slopa femkronemyntet så måste man ju i konsekvens därmed ändra myntlagen på denna punkt.

Nu åberopas ju ett utbrett missnöje med femkronan, risker för förväxling osv. Det är möjligt att det är på det sättet; jag vill inte bestrida det. Det här är en fråga som vi inte på något sätt från riksdagens sida får nonchalera, utan vi får försöka göra det bästa möjliga.

Men man kan fråga sig vad orsaken kan vara till denna negativa inställning från allmänhetens sida till det här myntet. Om den enbart skulle bottna i det förhållandet att risken för förväxlingar med enkronan och därmed följande förluster för människorna i penninghanteringen, så finns det kanske skäl att erinra om att om vi jämför enkronan med femtioöringen, så är enkronans skillnad gentemot femkronan betydligt större. Samma sak gäller tioöringen i förhållande till tjugofemöringen. Detta är ju mynt som vi har hanterat under lång tid, och mig veterligen är det ingen som har krävt att några av dessa mynt skall slopas på grund av att det är risk för förväxlingar.

Sannolikt är det så, som en del remissinstanser säger, att allmänhetens inställning till femkronemyntet är beroende på att det är nytt i förhållande till kronan. Man har inte vant sig vid att hantera myntet

ännu. Det sägs också att man inte har lärt sig uppmärksamma det nya myntets kännetecken. I andra länder finns ju mynt med ett värde som motsvarar vår femkronas. I Frankrike finns femfrancsmynt, i Väst-tyskland finns ett mynt i värdet 5 DM. I våra nordiska grannländer har ju femkronan varit använd sedan lång tid tillbaka, och där har man inte förmärkt de här bekymren.

Men i de åberopade länderna har man varit mera konsekvent i ett avseende. Man har nämligen som regel dragit in sedlarna i motsvarande valör samtidigt som man introducerat ifrågavarande mynt. Det förhållan-det att femkronesedeln alltså trycks och ges ut har väl hos oss medverkat till att femkronan inte har fått den genomslagskraft som man hade väntat sig, att människorna fortfarande kanske har den attityden att man inte vill ha det här myntet. Det är alltså ute i alltför begränsad omfattning beroende på att sedeln fortfarande finns kvar.

Herr Eriksson i Arvika åberopade ett yttrande från De blindas förening, och det tycker jag också är mycket intressant. Det framgår att de som har uttalat sig för femkronans behållande anser att femkronans tyngd och storlek och framför allt frånvaron av reffling i kanten har gjort det mycket lätt för dem att skilja den från enkronan. Vad som dessutom är viktigt att framhålla är att De blindas förening säger att det för dem är betydligt svårare att skilja femkronesedeln från tiokronesedeln.

Efter de sammanvägningar som gjorts i finansutskottet har man kommit fram till att vi bör bibehålla femkronemyntet. Det bör alltså ha ytterligare en chans. Då får man inte vifta bort de problem som ändå finns, och man får försöka åstadkomma en prägling av myntet som gör att det skiljer sig mer markant från enkronan än tidigare.

Det är i och för sig inte förvånande att introduktionen av ett nytt mynt möter svårigheter bara genom det förhållandet att det är nytt. Det framstår enligt utskottets mening som uppenbart att femkronemynt för framtiden kommer att vara ett naturligt inslag i vår penninghantering. Mot bakgrund av dessa synpunkter och inte minst med tanke på vad De blindas förening har anfört i sitt remissvar ter det sig naturligare för finansutskottet att man drar in femkronesedeln än att man drar in femkronemyntet. Sedan bör det ankomma på Kungl. Maj:t att pröva på vilket sätt man skall vidta åtgärder för att göra det lättare att skilja femkronan från enkronan och därmed eliminera de risker för förväxlingar som eventuellt finns.

Det bör alltså vara möjligt att åstadkomma en annan prägling av myntet utan att behöva ändra dess vikt och volym – och utan, fru talman, att myntet kommer att påminna om en uniformsknapp från kungl. hovstallet eller en danspollett från Gröna lund, som Svenska numismatiska föreningen uttryckt sig i en skrivelse till finansutskottet.

Jag yrkar, fru talman, bifall till finansutskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Fru talman! Paul Jansson säger att om vi drar in femkronesedeln kommer vi att få en annan användning för silverfemman – då kommer den att bli mera attraktiv. Ja, jag sade i mitt anförande att om man har

den inställningen att man inte skall ta hänsyn till vad människorna själva tycker utan vill pådyvla dem och tvinga dem att använda ett mynt som de är motståndare till, så är det klart att man skall göra så som Paul Jansson säger. Jag tycker emellertid att man skall lyssna till de remissinstanser som så klart och förödande har sagt att motionärerna har rätt på den här punkten.

Paul Jansson lämnade inte någon kommentar till att jag var förvånad över att man i utskottet har gjort en sådan gradering av remissinstanserna som man har gjort. Man har plockat ut två remissinstanser som är negativa till motionerna och sagt att detta är tunga och centrala remissinstanser. Men alla de andra, som har kontakt med allmänheten och som också har byggt under sina svar med direkta uttalanden från medborgarna, har man givit en sämre gradering.

När Paul Jansson säger att han inte sett någon motion om att vi skall ta bort enkronan eller femtioöringen, så är det väl ändå att gå litet väl långt. Jag tror, Paul Jansson, att om vi går ut och frågar folk kommer inte minst äldre människor att säga att det är förfärligt svårt att hålla isär femkronan och enkronan – mycket svårare än att skilja på femtioöringen och enkronan. På den punkten kan vi väl ändå vara helt överens.

Paul Jansson citerade ur ett brev som utskottet fått från Svenska numismatiska föreningen – ett brev som ni har tagit in ganska mycket av i ert betänkande. Det gjorde att jag kom att tänka på att en kamrat här i kammaren, som är medlem i denna förening, sade till mig när jag hade hållit mitt första anförande: Du använde fel ord om femkronan – det är ingen silverfemma, det är ett nödmynt.

Herr JANSSON (s):

Fru talman! Jag vet inte om man kan säga att det har gjorts någon speciell värdering av remissinstanserna, som herr Eriksson i Arvika vill göra gällande, så att man har sorterat dem på något särskilt sätt. Men det är ju ganska klart när de penningvårdande myndigheterna, som vi här åberopat, har uttalat sig på detta sätt, så finns det skäl för finansutskottet att påpeka detta i sitt betänkande.

Herr Eriksson i Arvika ironiserade över att man skulle dra in femman och därmed påtvinga människorna ett mynt som de inte vill ha. Hur kan herr Eriksson i Arvika vara så säker på det? Det är som jag sade, att i andra länder där man har infört ett mynt av den här valören, har man som konsekvens av detta dragit in sedeln i motsvarande valör. Det har visat sig fungera, och jag förstår inte varför det inte skulle fungera i det här landet också.

Vidare har jag inte på något sätt försökt att nonchalera de svårigheter som här kan möta. Jag har sagt att vi skall vidta alla tänkbara åtgärder för att se till att myntet så mycket som möjligt skiljer sig från enkronan.

Slutligen vet jag inte om herr Eriksson i Arvika under sina auktioner någonsin säljer saker så billigt som för 5 kronor och om han då upplever några speciella svårigheter med femkronemyntet. Men i De blindas förening har man funnit att här är ett mynt som de har lätt att skilja från andra mynt. Det är bara till att känna efter på myntkanten herr Eriksson. Den är slät på femkronan men räfflad på enkronan. Och när de blinda

tydligen upplever som positivt att ha detta mynt tycker jag att vi andra här i landet, som har förmånen att ha alla våra sinnen i behåll och i funktion, också bör kunna klara att skilja enkronan från femkronan.

Fru talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Fru talman! Herr Jansson frågade vad jag har för stöd för uppfattningen att människor här påtvingas ett mynt som de inte vill ha och som de endast motvilligt tar emot. Jag blev alldeles förskräckt, när jag hörde en ledamot av finansutskottet ställa den frågan. Det är ju bara att läsa vad remissinstans efter remissinstans har skrivit! De har sagt precis samma sak, nämligen att människorna är mycket ovilliga att ta emot denna femkrona. Och att myntet påstås vara attraktivt i andra länder är inget bevis på motsatsen. Där har man tydligen gjort på precis samma sätt som herr Jansson nu rekommenderar att vi skall göra, alltså att dra in en sedel och behålla myntet.

Till sist är jag också förvånad över att herr Jansson inte medger att utskottet har gjort en gradering av remissinstanserna. Det står ju klart och tydligt i betänkandet, s. 7, sista stycket. Efter att ha talat om myntverket som remissinstans skriver utskottet: "Inte heller den andra av de två centrala remissinstanserna, fullmäktige i riksbanken, anser — — —." Där har alltså utskottet skiljt ut två remissinstanser.

Herr Jansson säger nu att dessa är de *penningvårdande* remissinstanserna, men skall man inte ta samma hänsyn och sätta samma värde på de *penninghanterande* remissinstansernas uppfattning — i synnerhet som de har byggt under sina svar genom kontakter med allmänheten?

Herr JANSSON (s):

Fru talman! Hur kan herr Eriksson i Arvika vara så säker på att svenska folket fortfarande kommer att vara negativt till femkronan om myntet får en bättre prägel — som vi hela tiden har talat om och föreslagit — och om vi samtidigt är konsekventa och drar in femkronesedeln, som man i De blindas förening har så stora svårigheter att handskas med? Herr Eriksson sade ju att vi skall ta stor hänsyn till medlemmarna i handikappgrupperna, och det är högst betydelsefullt om en blind medborgare växlar fel och förlorar hela 5 kronor, därför att sedlarna är så lika till storleken.

Jag hävdar alltjämt, att om vi gör vad vi kan i sammanhanget och Kungl. Maj:t får i uppdrag av riksdagen att pröva på vilket sätt femkronan skall utformas i försättningen, så vållar vi ingen riksolycka om vi förfar som man gjort i andra länder, alltså samtidigt drar in femkronesedeln. Där kommer också omloppstiden in i bilden och de kostnader som sammanhänger med den. Det har ju visat sig bli betydligt billigare att ha ett mynt i cirkulation än att ha en sedel. Det är också en synpunkt i sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

§ 14 Interpellation nr 153 om en uppmjukning av reglerna om skattetillägg

Ordet lämnades på begäran till

Herr OLSSON i Edane (s), som yttrade:

Fru talman! Systemet med skattetillägg — avsett att få till stånd en bättre deklarationsmoral och ett enklare förfarande vid fastställande av påföljd vid brister i deklaration — är självfallet tillfredsställande och berättigat.

Tyvärr drabbar sanktionen i stor utsträckning människor, som varken kan eller har någon tanke på att undanhålla inkomster från beskattning, och ofta i så hög grad att det kan te sig stötande för rättsmedvetandet. Jag syftar här på löntagare och förtidspensionärer beträffande vilka nära nog hundra procentig kontroll kan ske av inkomster genom ett väl utbyggt system med kontrolluppgifter och källskatteavdrag.

Genom olyckliga omständigheter — ”vända på siffrorna”, misstolkning och bristande erfarenhet över huvud taget — kan en till synes bagatellartad förseelse medföra sådana ekonomiska konsekvenser att de menligt kan undergräva en persons ekonomi för lång tid framåt.

Låt mig ange ett exempel från Säffle fögderi i Värmland:

En skattskyldig i 60-årsåldern med en inkomst av cirka 30 000 kronor, ”utslagen på arbetsmarknaden”, erhöll från ett försäkringsbolag i slutet av år 1972 19 000 kronor enligt egen uppgift avsett för kommande pensionering. Beloppet utkvitterades de första dagarna i januari 1973 och den skattskyldige räknade med att ersättningen inte skulle upptas i deklarationen förrän år 1974. Eftersom beloppet var tillgängligt för lyftning under beskattningsåret upptog taxeringsnämnden detsamma för taxering ovanpå den skattskyldiges ordinarie inkomst, varefter skattetillägg enligt gällande regler på nära 6 000 kronor påfördes.

Det kan ifrågasättas om straffavgiften står i rimlig proportion till arten av den förseelse som här refererats. Någon möjlighet för lokala skattemyndigheten att inom ramen för anvisningar på området medge befrielse från skattetillägg synes inte föreligga i ett fall som detta.

Ett annat relevant fall härrör sig från Arvika fögderi i Värmland, där en skattskyldig person i sin deklaration redovisat inkomst från Arvika kommun med 25 611 kronor. Enligt föreliggande kontrolluppgifter har emellertid inkomsterna uppgått till 26 611 kronor. Den skattskyldige förnekar på det bestämdaste något försök till skattefusk, och kan inte ge någon annan förklaring till felräkningen än att han drabbats av sifferblindhet. Kommunens taxeringsnämnd observerade inte felet, vilket däremot taxeringsintendenten hos länsstyrelsens skatteavdelning i Värmland gjorde, och den sistnämnde hemställer nu att den skattskyldige påföres skattetillägg enligt 116 a § första stycket TF beräknat på ett underlag av 1 000 kronor.

I bestämmelserna om förseningsavgifter och skattetillägg (116 a—

116 j §§ taxeringsförordningen, SFS 1971:399) heter det:

Skattetillägg utgår ej om avvikelse innebär rättelse av uppenbar felräkning eller misskrivning, om avvikelsen avser bedömning av i skriftligt meddelande framställt yrkande och avvikelsen inte gäller uppgift i sak eller om skattskyldig frivilligt rättat oriktig uppgift.

Ringa belopp. Understiger det belopp, som till följd av felaktighet eller underlåtenhet undandragits vid inkomsttaxeringen 1 000 kronor utöver skattefritt belopp, bör som regel skattetillägg ej påföras.

Mot bakgrund av vad sålunda anförts torde det kunna ifrågasättas om inte en uppmjukning av anvisningarna om skattetillägg borde ske i sådana fall där det finns praktiskt taget hundra procentig garanti för att inkomster kommer att taxeras till fulla belopp genom de kontrolluppgifter som lämnas.

Även om full befrielse från skattetillägg inte är motiverad för slarv från den skattskyldiges sida, borde dock förseelser i form av misskrivning, feltolkning och missförstånd medföra skattetillägg inom ramen för en rimlig nivå. Ett tänkbart sätt vore att införa bestämmelser som möjliggör jämkade skattetillägg.

Så något om pensionärerna.

Det förutsätts i handledningen att den skattskyldige skall ha fyllt 67 år – och alltså uppbära folkpension – för att befrielse från skattetillägg skall kunna medges. Det kan ifrågasättas om inte anvisningarna om befrielse även borde utsträckas och omfatta även den som uppbär förtidspension. Sådan person beviljas ju i regel pension som en följd av fysisk eller psykisk svaghet.

Om en skattskyldig med förtidspension är berättigad till extra avdrag för nedsatt skatteförmåga, borde detta kunna medföra befrielse också från skattetillägg. Det måste anses olyckligt att belasta denna kategori med skattetillägg, då personer varom här är fråga i regel har svag ekonomi.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens medgivande att till herr finansministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att medverka till en uppmjukning av anvisningarna om skattetillägg som rör fall där det kan anses som uppenbart att den skattskyldiges förseelse består i misskrivning, feltolkning eller missförstånd?

Denna anhållan bordlades.

§ 15 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 19–24 november för deltagande i Förenta nationernas generalför-samlings tjuugoåttonde ordinarie möte i New York.

Stockholm den 14 november 1973

Ingemund Bengtsson

§ 16 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 196 med förslag till lag om ändring i byggnadslagen (1947:385) m. m.

Nr 132

Onsdagen den
14 november 1973

§ 17 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framstälts, nämligen av

Nr 299 Herr *Petersson* i Röstånga (fp) till herr utbildningsministern angående lämpligheten av fingerade nyhetsutsändningar i radio och TV:

Anser statsrådet att det är lämpligt att fingerade nyhetsutsändningar om tänkbara dramatiska katastrofer utsändes av massmedia?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 17.46.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert